

Tawúratu na Injiila dée fɔɔlínu

Tem Bible

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

MAATÉWU

Yeésu tjaajaanáa (Lúk. 3.23-38)

1 Yeésu Krísto caajaanáa yurá ndj: *Đáwɔɔɔ* ge Yeésu tjaajaanáa tjaabuka *Ibrahím* ge *Đáwɔɔɔ* tjaajaanáa tjaabuka.

² Ibrahím waalórus *Isaáka*, Isaáka ulórus *Yaakúbu* Yaakúbu ulórus Yúúda na igoobíya. ³ Yúúda ulé waalórus Faaréésu na Zaará (belé bɔgɔɔ ge Tamááru), Faaréésu waalórus Esuróóni, Esuróóni ulórus Aráámu. ⁴ Aráámu waalórus Aminadáábi, Aminadáábi ulórus Naasóóni, Naasóóni ulé waalórus Sulemáána; ⁵ Sulemáána waalórus Bóozu, ulé igɔɔ ge Ráábí. Bóozu waalórus Obéédi, ulé igɔɔ ge Ruwétu. Obéédi waalórus Yesée⁶ Yesée waalórus wúro *Đáwɔɔɔ*. *Đáwɔɔɔ* waalórus Sulemána (ulé igɔɔ fɔngéena Uríi dɛeló) ⁷ *Sulemáána* waalórus Robowáámu, Robowáámu ulórus Abiyáa, Abiyáa ulórus Azáa. ⁸ Azáa waalórus Yozafááti, Yozafááti ulórus Yoráámu, Yoráámu ulórus Oziyáási. ⁹ Oziyáási waalórus Yowatááni, Yowatááni ulórus Akáazi, Akáazi ulórus Ezekíyáasi. ¹⁰ Ezekíyáasi waalórus Manasée, Manasée ulórus Amóóni, Amóóni ulórus Yoziyáási. ¹¹ Yoziyáási waalórus Yokoniyáasi na igoobíya. Bidéé sáati ge baagba Israyéél bíya beɔɔɔɔná Yomti *Babilóóni* laadóɔɔ-daá.

¹² Beɔɔɔɔná Israyéél bíya *yomti* Babilóóni wóró né, Yokoniyáasi waalórus Salatiyéél, Salatiyéél ulé ulórus Zorobabéél. ¹³ Zorobabéél waalórus Abiwúúdi, Abiwúúdi ulórus Eliyakími, Eliyakími ulórus Azóóru. ¹⁴ Azóóru waalórus Sadóókí, Sadóókí ulórus Akími, Akími ulórus Eliwúúdi. ¹⁵ Eliwúúdi waalórus Eleyazáari, Eleyazáari ulórus Matááni, Matááni ulórus Yaakúbu. ¹⁶ Yaakúbu waalórus Ísifu Marlyáama weení waalórus Yeésu weení bányaá yi sɔsɔ *Lээрó* né lwaaló.

¹⁷ Kɔgɔɔ *andébi* Ibrahím ngóni *andébi* *Đáwɔɔɔ*, caajaanáa waalú ge ákízaaló naárus féyí; bɔka kɔgɔɔ *andébi* *Đáwɔɔɔ* ngóni sáati beɔɔɔɔná Israyéél bíya Babilóóni yomti né, caajaanáa waadálú ákízaaló naárus féyí. Kɔgɔɔ sáati kum ngóni baalórus Yeésu Krísto né, caajaanáa waalú ákízaaló naárus féyí.

Nhíní bulá ge baalórus Yeésu né. (Lúk. 2.1-7)

¹⁸ Ibéé nhínítáá baalórus Yeésu Krísto né. Bánvára igɔɔ *Marlyáama Ísifu* si ikpóɔ. Ína yi bodoyoozítá bɔɔɔ ge Marlyáama weeyéé fuwá na *Kezeɔa Đacuru-curu* *nga-déé* dóni-daá. ¹⁹ Ísifu weení baava yi né, kéé uró weení lɔlɔzéé né, lɔɔɔɔl si iɔmáti ti uráa zamóɔ unú bɔ-

ka bɔfɔrɔsi Marlyáama yíɔɔ, biyéle wɔɔɔɔl sɔsɔ ína yi batára sɔmúú-daá. ²⁰ lwe wánmaazi bilé né, nge *Đádóɔ* lɔɔ-déé *malááyika* naárus waadɔ uró dɔozire-daá itó yi sɔsɔ: «Ísifu *Đáwɔɔɔ* kutolúú-de bú, nkaní nundááre si ngbóɔ Marlyáama né, káma na Kezeɔa *Đacuru-curu*-nga-déé yiko-daá ge weeyeená fuwá kana. ²¹ Wánlɔrɔɔ bú abaaló na nva yi yíɔɔ sɔsɔ Yeésu, káma umó si lɔɔ ná lɔɔé zamóɔ kɔdée alahááciwá-daá.»

²² Burína bulá bilé ge na wentí *Đádóɔ* lɔɔɔ waaɔmatuná *andébi* nɔɔ sɔsɔ:

²³ «aléereé waasi abaaló né wényéé fuwá ulórus bú abaaló

na bafa yi yíɔɔ sɔsɔ Emanuwéeli» né ikóodi.

Yíɔɔ dɔm dɔgutolúú ge sɔsɔ: «lɔɔ we dɔjɔ.»

²⁴ Ísifu weevé né, waalá nhínáa *Đádóɔ* lɔɔɔ-déé malááyika waaɔmáti yi né nɔɔ ikpóɔ Marlyáama lɔlɔ lɔɔé. ²⁵ Amá ína yi bodoyóózi háli ikóni ulórus bú abaaló weení Ísifu waava yíɔɔ sɔsɔ Yeésu né.

Tilíɔa túbu-dínáa wɔɔgóni bokúu bú Yeésu téedi. (Lúk. 2.8-20)

2 Baalórus Yeésu Betlehém tee-biyá kɔwe Yudée laadóɔ-daá né-daá ge, sáati wenkí *Eróodi* wéndjii kowúru né. Baalórus yi wóró né, nge tilíɔa túbu-dínáa beegbélem wɔlasi-déé boɔé né baagálíná wísi yaagaludé fárándí batála Yerusalém téedi-daá. ² Nge bɔɔɔɔɔɔ sɔsɔ: «Yahúúqúwá-déé wúro baalórus yi né, lwe lé? Káma dágáná lɔɔé wɔlɔɔ dɔo wísi yaagaludé fárándí né ge dɔjɔgóni si dukúu yi téedi.» ³ Wúro Eróodi waanú bilé né, nge llaakáari waaguró ína Yerusalém zamóɔ ríɔa. ⁴ Nge woodúúzi *lɔɔ sarási lanɔáa*-déé kóɔɔná ríɔa na *Mará wulɔáa* lɔɔɔɔɔ we sɔsɔ lé ge si balórus *Lээрó*? ⁵ Nge belé boobúsi yi sɔsɔ: «Betlehém, Yudée laadóɔ-daá, káma beé wentí lɔɔɔ waaɔmatuná *andébi* nɔɔ né ndj:

⁶ «Nyóɔ Betlehém Yudée laadóɔ-daá, ndékée tee-biyá budɔɔrúná ke Yudée laadóɔ-dáa né, káma nyóɔ nyádáa ge wúro weení si ikéti *Israyéél* médeé zamóɔ né si uluná.»

⁷ Nge Eróodi weeyéle bayáa tilíɔa túbu-dínáa beegbélem wɔlasi-déé boɔé né sɔmúú-daá, lɔɔɔɔɔ we sáati wenkí dɔyí-dɔyí wɔlɔɔ waɔɔ kalí né. ⁸ Nge weeyéle beɔɔé Betlehém bɔka itó we sɔsɔ: «ibó lɔɔɔɔɔ utlí bú umó lɔlɔdáare dɔyí-dɔyí. A mílná yi iyéle mandlí, na móɔ dɔdɔ mobó mogógúu yi téedi.»

⁹ Wúro waaɔmáti we bilé buté né, bɔɔgɔɔ níbááwɔ. Nge baana wɔlɔɔ wenká baagáná ke wísi yaagaludé né

baazá-daá kéndéé. Kaadála lénlé bú we né, nge kaazím. ¹⁰ Baana wulóó bulé né, nge bulbá bulá we níini. ¹¹ Nge baazúš qaána-daá bɔmɔɔnábú bú na igɔɔ Maryáma. Nna ge baagá baqóná-ɔ bokúu bú téédi, bobódi bag-buná-daá balzí síká, *céle biná-déé tulaari* bánvɔsdi né, na tulaari banýaa kí sɔsɔ *Míiri* né. ¹² Nge lsóó waabási wé qooziré-daá sɔsɔ bákábísi Eróodi-jj; nge bɔɔgɔɔnábú níbááwɔ nakírɔ babísi balaadóo-daá.

Ísifu wɔɔgbóó bú na igɔɔ bese beqéé Mísíra

¹³ Beeqéé wórɔ né, nge Đádúš lsóó-déé *malááyika* waadɔ ulí Ísifu-ɔ qooziré-daá itó yi sɔsɔ: «kɔrɔ, kɔɔ bú na igɔɔ ise idéé Mísíra. Cɔɔ nána háli sáátu wenkí sɔ mɔdó nya sɔsɔ ngábisi né, káma *Eróodi* wóngɔni ícáa bú sɔ íkɔ yɔ.» ¹⁴ Ísifu waagɔrɔ íkpóó bú na igɔɔ nu-voowú beqéé Mísíra. ¹⁵ Wɔɔjjɔ nána háli Eróodi íkóni ísɔ. Bulá bulé ge na wentí lsóó waanmatúná *andébi* nɔó sɔsɔ: «Mááyaa mebiyaaló sɔsɔ ílí Mísíra» né ikóodi.

Wúro Eróodi weeyéle bakɔ bíya abaaláa.

¹⁶ *Eróodi* waadulí sɔsɔ tulíqá túbu-dúnáa beegbélém wúlasi-déé boqé né boodúúli yi né, nge waabá iyéé baaná. Nge waava wéqɔ sɔsɔ bákó bíya abaaláa ríña bɔwená bízi nasíle ngbóó ngédi né Betlehém na kudéé fáráníwá-daá. Bízi sɔrɔ sɔdaá ge tulíqá waawíl sɔsɔ bánɔrɔsɔ bú ímó. ¹⁷ Bulá bulé ge na wentí *andébi* Yeremíya waavónhmatí sɔsɔ:

¹⁸ «Baaní lowú nakírɔ Raamáa téédi-daá, wíidi na meedire ge bigéé. Rasííla wénwii kɔ idéé bíya, idánjaa bebéél yi, káma íbíya waazí» né, ikóodi.

Ísifu na Maryáma na bu baagábísi Nazaréeti.

¹⁹ *Eróodi* sím wórɔ ge lsóó-déé *malááyika* waadɔ ulí Ísifu-ɔ qoozire-daá Mísíra laadóo-daá. ²⁰ Nge wɔɔdó Ísifu sɔsɔ: «Kɔrɔ, kɔɔ bú na igɔɔ nbísi *Israyéeli* laadóo-daá, káma wenbá bánvɔshjáadi sɔ bakɔ bú né baazí.» ²¹ Nge Ísifu waagɔrɔ íkpóó bú na igɔɔ íbisi *Israyéeli* laadóo-daá. ²² Amá waaní sɔsɔ Arkelawóósi Eróodi biyaaló wéndii kɔ kowuróó tjaa wórɔ Yudée laadóo-daá né, bulá yi nɔndaáre nána boqé. Nge lsóó waanmatúná yi qoozire-daá idéé Galilée fárání-dáa. ²³ Nge woobó ícáa téédi bánýaa tɔ sɔsɔ Nazaréeti né tɔ-daá. Bulá bulé ge na wentí *andébiwá* waavónhmatí sɔsɔ: «Sɔ bayaa yi ge sɔsɔ *Nazaréeti níni*» né, ikóodi.

Yaayá wánlám uráa waázu Yuudée tɛwɔlɔɔ-daá.
(Maa. 1.1-8; Lúk. 3.1-18; Yoh. 1.19-28)

3 Bɔwórɔ ge *andébi* Yaayá weení wénlírii uráa lím-daá wónzóó we túúbá lím né waadɔ ulí Yudée tɛwɔlɔɔ-daá wánlám waázu sɔsɔ: ² «lgéé mílákási, káma lsóó-déé *Kowúrɔ* waajúš.» ³ *Andébi* yaayá-déé tɔm ge *andébi* Esáya waavónhmatí sɔsɔ: «lowú nakírɔ wɔɔɔ tɛwɔlɔɔ-daá sɔsɔ: "lgbíri Đádúš-déé níbááwɔ,

izízi idéé níbéyisi."» ⁴ Raakúrɔ-déé fúndi tóko ge Yaayá sóóna bika tónqɔ-qanbára nyaarée idɔnɔɔ-daá. Bulga né, igíqíim ge cíbááni na tóóni. ⁵ Yerusalém na Yudée ríña, na Yɔɔdááni buwá fárándí-daá uráa wóngɔni íj ⁶ bánlám túúbá uráa-daá bika wénlírii we lím-daá wónzóó we túúbá lím Yɔɔdááni buwá-daá.

⁷ Yaayá waana sɔsɔ *Faríizi-dúnáa* qabata na *Sadusée-dúnáa* wóngɔni íj sɔsɔ ílírii we lím-daá íwɔ we túúbá lím. Nna ge wɔɔdó we sɔsɔ: «Míi bɔɔzá ana qó! Weení waawulná míi sɔsɔ ísé ulí lsóó-déé tɔm fɔshnáa tujúš né tɔdaá? ⁸ Ílákási sínwulí sɔsɔ míllá túúbá íkéé né; ⁹ Íkamáázi mídáa sɔsɔ míjájáa ge Ibrahim né budé. Káma ménveerím míi sɔsɔ lsóó wánbuzí íkpóó bó ana qó íbisi ná Ibrahim kutoluú-de bíya. ¹⁰ Bánghbírii kpen-biiyá sɔ bebelína tílii tigutolíni-dé né. Tɔwó wenkí ríña kudánqúš bíya kazóó nába né, bénbelíi kí baqɔ nimíni-daá. ¹¹ Lím-daá ge mósó ménlírii míi mónzóó míi túúbá lím na bíwíl sɔsɔ míllá túúbá íkéé, amá weení igereqɔ mósówóó né waagíli ma. Mádátála malzí yi takarɔwá. Íl sɔ ílíriná míi *Kezeɔa Đacurɔ-curɔ nága-daá* na nimíni. ¹² Íqókúná kífalanákɔ ínóózi-daá, sɔ ílízí tolá fɔɔlɔsɔ bika íkpóó míl íbiri igbeewú-daá, na íkpóó tolá íbiri nimíni ídánqúrɔ né ídaá bíqɔ.

Yaayá weelírii Yeésu lím-daá.

¹³ Budéé sáátu ge Yeésu waagalúná Galilée íkóni *andébi* Yaayá-jj Yɔɔdááni buwá-jj sɔsɔ ílírii yi lím-daá. ¹⁴ *Andébi* Yaayá wɔɔjjóóli yi ítɔ yi sɔsɔ: «Mósó mómɔɔnábú kɔ mɔɔɔni nyjɔó nlírii ma lím-dáa nɔɔ ma túúbá lím, na nyjɔó ngúti nyóngɔni mójjɔ?» ¹⁵ Amá Yeésu woobúsi yi sɔsɔ: «Yelee qílá bulé íleedqó, káma bulé ge bɔmɔɔnábú qílá wenbí ríña lsóó wɔɔbóózi né.» Nna ge Yaayá weedísi ílírii Yeésu lím-daá. ¹⁶ Weelírii Yeésu lím-daá ulí né, bidéé sáátu kúrɔ ge *lsóódaá* waadɔlɔ, nge Yeésu waana *Kezeɔa Đacurɔ-curɔ nága* wéngedím nyazi qunóóre kófólɔrɔmde déére kɔkóni kosóm urɔɔzí. ¹⁷ Nge baaní lowú nakírɔ ísódáa sɔsɔ: «Ceení ge *Mebiyaaló* máábá mósóóléé yi né. Iɔ ge mááqóó médeé wɔɔlím ríña.»

4 Nna ge lsóó-déé Kezeɔa wooboná Yeésu tɛwɔlɔɔ-daá sɔsɔ *Sitááni* iyí yi kɔdósi. ² Wɔjjɔ wé neéle nuvoowú na ídaawó ídeqí ídɔnyóó wórɔ né, nge nyóósi waalá yi. ³ Nge *Sitááni* woogódúu íj kítɔ yi sɔsɔ: «A nyégéé *lsóó Biyaaló*, tɔ bó ana abísi kíqíim nqí.» ⁴ Amá Yeésu woobúsi kí sɔsɔ: «Baanmáa lsóó-déé tɔm tákarúqá-daá sɔsɔ bídekéé kíqíim ríké ge uró wéndii na ícáa weezuú-daá, bínbɔɔzí nmatire ríña qínlunáa lsóó nɔɔ-daá né qɔqɔ.»

⁵ Nna ge *Sitááni* wooboná Yeésu Yerusalém lsóó-déé téédi-daá, idéé qaána kɔjɔsɔ-daá. ⁶ Nge kudó yi sɔsɔ: «A nyégéé lsóó Biyaaló, tɔ nyádi nzúu ade, káma baanmáa lsóó-déé tɔm tákarúqá-daá sɔsɔ: "lsóó wánvaa idéé malááyikawá wéqɔ sɔsɔ bekpékí nya banóózi-daá na nyánshóó íkótuúli bó"».

7 Nna ge Yeésu wɔɔdɔ ki sɛsɛ: «Baadánmáa lɔ́w-déé tɔ́m tákarɔ́dɔ́-daá sɛsɛ: "ńdánɔ́dɔ́áázi Nyádóú lɔ́w nbéé sɛsɛ wánbuzí?"»

8 *Sitááni* waadási kiboná yi bɔ́s kɔ́bɔ́ngi nakírɪ kɔ́jɔ́-daá, nge kuwílɪ yi d́úú́lɪnya ríŋa na kudéé ásícé, 9 nge kudɔ́ yi sɛsɛ: «A nyáágá nyádɔ́nɔ́-ɔ́ ngúu ma téédɪ, mánváa nya buríŋa.» 10 Nna ge Yeésu wɔɔdɔ́ ki sɛsɛ: «Laná ma bolíni, Sitááni! Káma baanmáa lɔ́w-déé tɔ́m tákarɔ́dɔ́-daá sɛsɛ: "Nyádóú lɔ́w riké ge nyónguú téédɪ, bika iriké ge nyánlám bɔ́wɔ́tá."» 11 Nna ge sitááni weedéé kiyéle yi. Nge malááyíkawá woogódúu Yeésu-jǝ balá yi bɔ́wɔ́tá.

12 Yeésu waanú sɛsɛ bɔ́wɔ́ Yaayá sáráka. Waanú bilé né, nge waalú ńna ɪd́éé Galilée. 13 Amá idokúti ɪcɔ́w Nazarétɪ, weedéé ɪcɔ́w Kapernawúm lɪrɛ́ kɔ́bɔ́ngɛ-jǝ, Zabulónɪ na Nefitalí bedéé ladási-daá, 14 na wenti *andébi* Esáya waanmáti sɛsɛ:

15 «Zabulón-déé laadɔ́w na Nefitalí-déé laadɔ́w mídíláana tenkú, na ɔ́wɔ́dɔ́áni buwá-déé fɔ́ɔ́lɔ́ kɪ-ganáa né, Nyɔ́w Galilée, uráa bedekée Yahúdíwá né bedéé téédɪ, 16 Zamɔ́w kɪwe temeenuú-daá né kɪna dɛnyem kɔ́bɔ́ngi, bika dɛnyem ɪdɔ́w kílú sím-déé temeenuú téédɪ-daá» né, ikóódi.

17 Bidíŋa-ɔ́ ge Yeésu waabáázi waázu lám sɛsɛ: «Igéé mílákási, káma lɔ́w-déé *Kowúrɔ́w* waajɔ́sɔ́nɔ́.»

18 Waadála Galilée tenkú ɔ́w-jǝ né, nge waana uráa ɔ́wɔ́le urɔ́ na igoobú bɔ́nɔ́w biruú, káma begéé biríni ɔ́wɔ́raa ge; uráa beím bayrɔ́ ge Simóónɪ weení baava yi yídɛ sɛsɛ *Pétro* né, na Andirée. 19 Nge Yeésu wɔɔdɔ́ we sɛsɛ: «Igóvú ma bika mabɔ́sɔ́nɔ́ mí wenbá bánŋyáá uráa sɛsɛ bófú ma né.» 20 Nna-ńna ge beeyéle biríni bofu yi. 21 Woodúu bolíni né, nge waana koobíya ɔ́wɔ́le: banáábílé Yaakúbu Zebedée biyaalɔ́ na igoobú Yuháani bɔ́we bedéé ḱlírɔ́sɔ́-daá, bána bajaa Zebedée bɔ́nnyɔ́wɔ́zɪ bedéé biríni. Nge waayáa we. 22 Nna-ńna ge beeyéle bedéé ḱlírɔ́sɔ́ na bajaa bofu yi.

23 Nge Yeésu woobó wéngilím Galilée laadɔ́w ríŋa-daá wánwúlú uráa lɔ́w-déé tɔ́m *lɔ́w yaazɛɛd́é*, wénveerím we lɔ́w-déé *Kowúrɔ́w*-déé Laabááɔ́w Kífeŋgi bika wán-waazí uráa-déé kɔ́dɔ́mɪni báa wentí na bedéé mádáfiyáti. 24 Iráa waanú bánŋmatí Yeésu-déé tɔ́m Siríi téédɪwá ríŋa-daá, nge bɔ́ngɔ́wɔ́nɔ́ yi wenbá baríŋa bényelém né, na kɔ́dɔ́ndúnáa na wenbá zíiniwá wán-jaarí we né, kazála-déédɪ-dúnáa na gaala-gáálási, bika Yeésu wánwaazí we. 25 Zamɔ́w kɔ́bɔ́ngi fóóna kɔ́ yi. Badaá nebére waagálílná Galilée na téédɪwá fuú tɪ-damáa né, na Yerusalém na Yudée na ɔ́wɔ́dɔ́ni buwa-déé fɔ́lɔ́ kɪganáa.

5 Yeésu waana zamɔ́w né, nge waagba bɔ́s-daá ɪkɔ́jɔ́w. Nge *ɪwanbaaráa* woogódúu ɪjǝ. 2 Nna ge waabáázi we wúlú sɛsɛ:

3 «Wenbi-níini-dúnáa ge wenbá banyi bewenbé-daá sɛsɛ begéé kadanbɔ́rɔ́sɪ né, káma badúná lɔ́w-déé *Kowúrɔ́w*.

4 Wenbi-níini-dúnáa ge wenbá bɔ́jɔ́w d́úkúru né, káma lɔ́w wénbeelí we.

5 Wenbi-níini-dúnáa ge wenbá bɔ́jɔ́w d́ɔ́ɔ́wɔ́wɔ́w né, káma lɔ́w wánlám we laadɔ́w kɔ́jɔ́wɔ́.

6 Wenbi-níini-dúnáa ge wenbá bɔ́cɔ́w wenbí lɔ́w ɔ́wɔ́léé urɔ́ ɪcɔ́wɔ́nɔ́ né, cɔ́wɔ́ na we nyɔ́wɔ́sɪ na d́ɔ́lɔ́w né, káma babɔ́kááta wánzím. 7 Wenbi-níini-dúnáa ge wenbá bánnú baranáa kɔ́nyɔ́m né, káma lɔ́w wánnú bagɔ́nyɔ́m. 8 Wenbi-níini-dúnáa ge wenbá bewenbé-daá cɔ́w *d́acɪɪ-ɪɪɪ* né, káma bánnáa lɔ́w. 9 Wenbi-níini-dúnáa ge wenbá bán-jaanáa bána we né fɛɛzɪɪ né, káma sɪ bayáa we ge sɛsɛ lɔ́w-déé bíya. 10 Wenbi-níini-dúnáa ge wenbá bánnáa wahála káma bovoó lɔ́w-déé níbááwɔ́ na toovonúm né, káma badúná lɔ́w-déé kowúrɔ́w.

11 A bɪgéé bándɔ́ɔ́dɪ míl, bánnaazí míl bika bónbu-unáa míl tɔ́mwá ndɪ-ndɪ mórɔ́wɔ́zɪ, mínyɔ́w ge wenbi-níini-dúnáa. 12 Mínyɔ́w ɪváárɪ bika ɪcɔ́w wenbi-níini-daá káma mídéé kɪverewɔ́ wɔ́nɔ́wɔ́ *lɔ́wɔ́dɔ́dɔ́*. Bilé dɔ́dɔ́ ge baanáázi *andébiwá* baavórdéé míl níbááwɔ́w né.

13 Mínyɔ́w mígééna d́úú́lɪnya-déé d́ɔ́m. A d́ɔ́m waazí níini, nŋíní ge bánlám bɪ na bitálám níini? Asée bɔ́kɔ́wɔ́ bɪ ge bebédɪ asɔ́ bika uráa ɪnɔ́m bɪ.

14 Mínyɔ́w mígééna d́úú́lɪnya-déé dɛnyem. Téédɪ baama tɪ bɔ́s kɔ́jɔ́-daá né, tudánmɔ́sɪ. 15 Ngó bɔ́dɔ́nɔ́wɔ́m fitíla na bɔ́kɔ́wɔ́ gbégidi bofu kɪɔ́. Amá bɔ́ngɔ́wɔ́w kɪ ge batíni ɪsɔ́dɔ́dɔ́ na bika bilósi báa weení d́aána-daá.

16 Bilé dɔ́dɔ́ ge mídéé dɛnyem mɔ́wɔ́na kilósi báa weení ɪna mílakási kazɔ́w ńzi na basá míjáa ɪwe ɪsɔ́dɔ́dɔ́w né.

17 Íkamáázi sɛsɛ mɔ́wɔ́gɔ́ni sɪ mandí *andébi* Múúsá-déé *Mará* na *andébiwá* baaganáa-déé ŋmáádɪ. Mɔ́dɔ́kɔ́ni sɪ mandí tɪ, amá mɔ́wɔ́gɔ́ni ge na tɪbízi tikóódi. 18 Ménveerím míl toovonúm sɛsɛ: háli d́úú́lɪnya ɪkɔ́rɔ́ ge Mará-daá báa ŋmáádɪ-bú yáá tońka tándɔ́. 19 Bilé né, weení idofu Mará amó adaá kóɔ́ɔ́mɔ́dɛ báa d́ɪgéé kúmuudé, nge weeyéle baaganáa ikízi dɛ né, sɪ bayáa yi kúmúu ge lɔ́w-déé *Kowúrɔ́w*-daá. Amá weení woovu tɪ nge waawíl tɪ ɪranáa né, sɪ bayáa yi kɔ́bɔ́ni ge lɔ́w-déé *Kowúrɔ́w*-daá. 20 Ménveerím míl sɛsɛ a mídéé toovonúm fáa tɔ́dɔ́w bɪkílú *Mará wulɔ́dɔ́a* na *Faríizi-dúnáa*, mídánzɔ́sɔ́w lɔ́w-déé *Kowúrɔ́w*-daá.

21 Mílní sɛsɛ baanmáti d́ájáajaanáa sɛsɛ: «Ndángóúw nyɔ́wɔ́w, weení waagɔ́ ɪɔ́wɔ́w né, bánvɔ́sɔ́nɔ́a yi.»

22 Amá mɔ́w ménveerím míl sɛsɛ: weení weeyɛɛnɔ́ ɪɔ́wɔ́w baaná né, bánvɔ́sɔ́nɔ́a yi; weení wɔ́wɔ́dɔ́ ɪɔ́wɔ́w sɛsɛ ɪvéyí- na lomaazé né, bánvɔ́sɔ́nɔ́a yi; weení waadɔ́sɔ́ ɪɔ́wɔ́w sɛsɛ d́ijindɛ né mɔ́wɔ́na baɔ́sɔ́ yi *azáába d́ɔ́w-daá*. 23 A bɪgéé sɛsɛ nyáádála lɔ́w *sarási yaalandé* sɪ nlá sarɔ́w, nge nyɔ́wɔ́dɔ́wɔ́zɪ sɛsɛ nyɔ́wɔ́w yééna nya káma ɔ́wɔ́ya we mílɔ́wɔ́táá, 24 yele sarɔ́w ńna nbó nnyɔ́wɔ́zɪ nyána nyɔ́wɔ́w mílɔ́wɔ́táá naani ngábɪsɪ nlá nyázarɔ́w.

25 A nyána naárɔ́ tɔ́m, caari nyádi ɪnyɔ́wɔ́zɪ tɪ mílééní míwe níbááwɔ́w-daá né, na ɪkɔ́kɔ́ni iboná nya tɔ́m-vɔ́sɔ́raa-jǝ, belé bɔ́kɔ́wɔ́ nya becéle sɔ́jɔ́wá bɔ́tɔ́ nya

sáraka. ²⁶ Toovonúm ge ménveerím nya, a ndeferetá háli bukpedína fárám kegbiirinówó ngi, belé bedénjerím nya.

²⁷ Mílníli sɪsɪ bɔɔdɔ sɪsɪ: «nkacáa naáɾɔ ɔɛlɔ nyána yi lfinu». ²⁸ Amá mɔ́w ménveerím míli sɪsɪ: urɔ weení waana naáɾɔ ɔɛlɔ ucíli yi sɪsɪ iyuú yi ina yi bafini né, itíli sɪsɪ waayɪsɪná lɔ́w iwenbiré-daá. ²⁹ A bigée nyaazíre kíqíiwú wényelii kɔ ge nyánlám alahááci, lɔ́w-dé nɔ bolini, káma bujɔw sóhici nbéɔi nyédée ɔɛli na nyáriŋa nzɔw nimini-daá. ³⁰ A ngú nyanɔ́ni kíqíiwú wényelii kɔ nyálám alahááci, ɔɛ yi nbéɔi bolini, káma nbéɔi nyanɔ́ni kɔ́ɔm ɔ́w sóhici na nyáriŋa nzɔw nimini-daá.

³¹ Bɔɔdɔtɔ́m ɔ́ɔɔ sɪsɪ a naáɾɔ weegizi iɔɛlɔ, ícéle yi wasíika kínwíli sɪsɪ weegizi yi né. ³² Mɔ́w ménveerím míli sɪsɪ weení uríŋa weegizi iɔɛlɔ bidékéena sɪsɪ waalí lwɔ́w naáɾɔ ɔ́aa yi né, waadɔná alɔ́ umɔ́ wásangarítu a woobó ɔ́aa naáɾɔ; ngú bulé ɔ́ɔɔ ge weení wɔɔgbɔ́w alɔ́ weení naáɾɔ weegizi yi né, waalá wásangarítu.

³³ Míldánli ɔ́ɔɔ sɪsɪ bɔɔdɔw dájáa-jáanaa sɪsɪ: a urɔ nyóóduúná lɔ́w ɔ́a-daá sɪsɪ nyánlám wenbí né, asée nlá bi ge. ³⁴ Amá mɔ́w ménveerím míli sɪsɪ íkóduuná nabɔ́ɔ. Íkóduuná *lɔ́w-dáa* káma lɔ́w-dée kowuro-gbelé ge bigée, ³⁵ cáńfáná ade laadɔ́w káma kegée lɔ́w-dée nɔ́w yaazuɔ́ ge, cáńfáná nɔ́uuná Yerusalém tééɔi, káma tige lɔ́w wúro kɔ́ɔni-dée tééɔi ge. ³⁶ Ngú nkoɔuuná nyágɔ́ɔ, káma ndánbíli nlá nyagɔ́ɔ-daá nyɔ́ká kɔ́ɔmɔ́w ibísi kɔ́fɔ́lɔ́mɔ́w yáa kíkpɔ́ɔ. ³⁷ Wenbí si ulá né ge sɪsɪ a bɔɔbɔ́w míli tɔ́m, a mínyi ti, idisi sɪsɪ: lín; a míli ti sɪsɪ: Aayí. Wentí bóɔzuurí né wánlunáa Sitáan-jɔ́ ge. ³⁸ Mílníli sɪsɪ bɔɔdɔw sɪsɪ: "A urɔ wɔɔyɔ́ nyáázíre, waazíre ge bóɔyɔ́m befére; a weebelí nyégéle, bénbelí idée-ńɔ́." ³⁹ Amá mɔ́w ménveerím míli sɪsɪ: a urɔ waalá míli bidaavé, íkéfere yi. A urɔ weejé nya kadaŋa nyédéegbeluú kíqíiwú-ɔ́, keɛzi kuɔ́nana njéle yi. ⁴⁰ A naáɾɔ si iboná nya tɔ́m-wɔ́ɔ-ɔ́w-ɔ́w-ɔ́w ibuná nya tɔ́m na kɔ́w nyédée ɔ́aaziki, yele kɔ́w bukpedína kɔ́yá. ⁴¹ A naáɾɔ waagba nya dóóle sɪsɪ nzɔw yi sɔ́ti nboná kadarási nasíle, sɔ́w nboná nasínaázá. ⁴² Fa weení wánɔ́lɔ́w nya né, bika ngi weení ɔ́wɔ́le ngi yi né.

⁴³ Mílníli sɪsɪ bɔɔdɔw sɪsɪ: sɔ́w nyɔ́wɔ́w bika nɔ́w weení idánjaa nya né báɔáare. ⁴⁴ Amá mɔ́w ménveerím míli sɪsɪ: ɔ́w menbá badánjaa míli né, bika ɔ́w wenbá bánvára míli fúkúmsi né bɔ́w, ⁴⁵ na ibísi toovonúm míjaaa weení lwe ɔ́w-dáa né idée bíya. Káma lɔ́w waalá wísi ge sínlosi uráa-vénáa na badaavé né baríŋa, wényelii tééw wánnli uráa-vénáa na badaavé né bedée fási-daá. ⁴⁶ A wenbá bɔ́wɔ́le míli né beriké ge míwɔ́le, kɔ́w wenkí ge míɔ́máa lɔ́w-ɔ́w? Bulé ge tikée mɔ́raa ɔ́w wánlám. ⁴⁷ A bigée mígóbíya riké ge mínzéé, we ge maamáaci mílilá? Bulé ge wenbá baasi lɔ́w né ɔ́w wánlám. ⁴⁸ Wenbí ńɔ́w míjaaa weení lwe ɔ́w-daá né lbáázi ɔ́wɔ́le né, mínyɔ́w ɔ́w ɔ́wɔ́le bulé.

6 Íkalá mídée aqíini uráa-daá sɪsɪ na balaakáari ikábisi mírɔ́. Tífa míwéyina kɔ́wɔ́w nakírli míjaaa weení lwe *lɔ́w-dáa* né ɔ́w. ² A bigée nyɔ́w nyánvára kadanbɔ́ɔsi nabɔ́ɔ nkalá háli uráa laakáari ibísi nyɔ́w ńɔ́w náa munáávikíwá wánlám *lɔ́w yaazeɔ́* na níbáani-daá né; belé bánlám bulé ge sɪsɪ na uráa ɔ́w. Ménveerím míli toovonúm sɪsɪ belé bánmɔ́w bedée kɔ́wɔ́w nbulé. ³ Amá nyɔ́w, a si nva kadanbɔ́ɔsi nabɔ́ɔ, nyánɔ́ni nɔ́wɔ́w íkátli wenbí kíqíiwú waava né, ⁴ na bulɔ́w nyána weení nyááw yi né mílɔ́wɔ́táa, na njaa weení wánnáa súmúú-daá né, ífere nya bidée kɔ́wɔ́w.

⁵ A si ɔ́w lɔ́w, íkalá nyazi munáávikíwá wánlám né, belé bángɔ́ɔ ge bazíjée *lɔ́w yaazeɔ́* yáa níbáadará na bɔ́w uráa ríŋa ina we. Ménveerím míli toovonúm sɪsɪ baaján bánmɔ́w bedée kɔ́wɔ́w nbulé. ⁶ Amá nyɔ́w a bigée si nzée lɔ́w, sɔ́w nyáɔ́m-daá ndɔ́ tará na nzée lɔ́w ńna súmúú-daá, na njaa lɔ́w weení lbéena súmúú-daá né, ífere nya bidée kɔ́wɔ́w.

⁷ A si ɔ́w lɔ́w, íkɔ́kɔ́w ńmature tɔ́m bidénderm bika mílána tɔ́m kɔ́ɔmɔ́w tɔ́wéyina fɔ́wre né busi ńɔ́w náa wenbá baasi lɔ́w né wánlám né. Belé bedée lomaazé ge sɪsɪ, asée urɔ waanmáti bɔ́w na lɔ́w umɔ́ idée sɔ́lɔ́ndi. ⁸ Íkamáazi we, káma míjaaa lɔ́w nyl wenbí bijaarée míli né naaní lbɔ́w yi. ⁹ Nli ńɔ́w bɔ́wɔ́w ɔ́w lɔ́w-dáa né:

Đájáa weení lwe ɔ́w-daá né,

báyáa nyáyíɔ́ na ɔ́wɔ́w-ɔ́w;

¹⁰ nyógówúráti íkédi ade laadɔ́w-ɔ́w,

bála nyɔ́wɔ́lím ade laadɔ́w-ɔ́w ńɔ́w náa ɔ́w-dáa.

¹¹ Fa ɔ́w sinje wíre-dée kíqíim.

¹² ɔ́w ɔ́w ɔ́wɔ́le yísiwá,

ńɔ́w náa ɔ́wɔ́m wenbá baayɪsɪná ɔ́w né.

¹³ Nkeyéle ɔ́w ɔ́wɔ́w lbére-dée kɔ́wɔ́w-daá,

amá laná-ɔ́w bolini na Sitáan.

[Káma nyanaa kowúw na yíko ríŋa, na *ásíce-dɔ́w*

kɔ́w leleɔ́w háli bukɔ́w bidée. Amí.]

¹⁴ Bulé né, a bigée mínjém míranáa bedée yísi, míjaaa weení lwe ɔ́w-dáa né wénjém míli ɔ́w, ¹⁵ amá a mídénjerím míranáa bedée yísi, míjaaa ɔ́w ténjerím míli mídée-ńdi.

¹⁶ A bigée sɪsɪ míwɔ́kúná, íkɔ́wɔ́w ɔ́w ńɔ́w náa munáávikíwá wánlám né. Belé bóɔwɔ́w baazá-daá ge bika bɔ́wɔ́wɔ́w badɔ́ na báa weení ina sɪsɪ bɔ́wɔ́kúná. Ménveerím míli toovonúm sɪsɪ belé bánmɔ́w bedée kɔ́wɔ́w nbulé. ¹⁷ Amá nyɔ́w, a bigée sɪsɪ nyɔ́wɔ́kúná, kɔ́w nyáázá bika nzaári nyágɔ́ɔw tulaari, ¹⁸ na baaganáa íkátli sɪsɪ nyɔ́wɔ́kúná; amá yele bulɔ́w nyána lɔ́w mílɔ́wɔ́táa na bika umɔ́ weení wánnáa súmúú-daá né, ífere nya bidée kɔ́wɔ́w.

¹⁹ Íkacáa ɔ́wɔ́le umáari ade laadɔ́w-ɔ́wɔ́w lénli sizé na korɔ́w wánbuzi bɔ́wɔ́w ɔ́w yáa ńmuláa wánbuzi banmíli ɔ́w né. ²⁰ ɔ́w ɔ́wɔ́le umáari *lɔ́w-dáa*, káma ńna sizé na korɔ́w tánbíli bɔ́wɔ́w ɔ́w cáńfáná ńmuláa ɔ́w basɔ́w banmíli. ²¹ Káma lénli nyédée ɔ́wɔ́le we né, ńna ɔ́w ge nyálaakáari we.

²² Lzírre ge tɔnɔsɔ-dée fitíla. A nyáázírre na ɔlɔdi, bínnáa nyáríŋa ge kazóo riké. ²³ Amá a nyáázírre féyí dáyí-dáyí, nyáríŋa nyówe temenuú-daá ge. A ngó bulé ge ɔnyem kiwe nyóró né kée temenuú, yaatá bínbá binyóózi bulá temeenuú ge.

²⁴ Naárs féyí wánbulzi ulá kóɔɔnáa ɔwóle ɔwɔtá: wónɔɔlɔ kóɔɔm, ikízi lííni; yáa wánmalanáa ɔdi kóɔɔm bika ɔkpeená lííni. Mídánbízí ulá lsoó na liideé ɔwɔtá.

²⁵ «Bɔɔɔɔzi ge móóóó míl sɔsi íkáyítí mídi kíqíím sɔ idj na ɔóó weezuú-daá né, na kúsúúdi-ɔ. Weezuú waagíl kíqíím bika tɔnɔsɔ ɔkíl kúsúúdi, yáa bidekéé bulé?

²⁶ lbεemná símsi síngɔrɔs né: sídónɔuu, sídángɔm; ngó sídánjaa kíqíím sumáári kpéeni-daá, amá mǐjǎa weení lwe *ɔsɔóóóó* né wénjelí sɔ. Mǐnyóó mǐnyéyina fóóóóóó bɔkíl símsi? ²⁷ Mídáá weení wánbulzi kɔ idée ɔdi yití-daá itúúzi iweezuú?

²⁸ Tóó ngbaalá ge mǐnyóó mídi kúsúúdi-ɔɔɔzi? lbεemná nyídi na ɔdée féédítí-dée kazóo, ɔdánlam tumére, ɔdánlɔs, ²⁹ amá wúro Sulemáána títɔŋa na idée *ásícé*, idée kúsúúdi tacɔɔná tɔ. ³⁰ A lsoó wónzóó nyídi tɔwe sinje bika ceré sɔ ɔsɔ tɔ nimíni né lím ńŋɔnáa ɔó, ɔdónzóó míl bɔkíl bulé? Yaraɔá bumísi-dɔnáa míl. ³¹ Bulé né íkáyítí mídi sɔsi: «We ge ɔdndjii. We ge ɔɔnnyóó yáa we ge ɔɔnzú.» ³² Wenbá baasi lsoó né mɔɔna kɔ balá bulé. Mǐnyóó mǐjǎa lsoó nyl wenbí bǐjɔó míl takáási né. ³³ lǐjǎa kaɔaa-dée, lsoó-dée kowúróó na wenbí bɔzɔzée yɔ né. Bɔga wenbí ríŋa né, wánváa míl bɔ. ³⁴ Bulé né, íkáyítí mídi ceré-ɔɔɔzi sinje. A ceré-dée ńbɔ wɔɔɔɔni, ɔró wánnáa wenbí sɔ ɔkɔɔnáa né. Báa wíre wéndé na ɔdée ɔwɔwe ge.

7 «Íkáɔɔná naárs, na badánɔɔná míl; ² káma wenbí mílvóóná míránáa né ge sɔ bafɔɔná míl, bɔka kímaázóó wenkí mílmáázíná míránáa né ge sɔ bamaazíná míl. ³ Ngbaalá ge nyébeéna keyiká kɔwe nyórówóó lzíre-daá né bika ńdánnáa ɔaagbetumuú kɔwe nyédée-ńɔe-daá né? ⁴ Nńíni ge nyánbulzi ndó ngoobú sɔsi: «yele malzɔ keyiká kɔwe nyáázírre-daá né,» bika ɔaagbetumuú ge nyédée-ńɔe-daá.

⁵ Munáávikí, lǐzɔ ɔaagbetumuú nyáázírre-daá naaní na bɔɔɔ nya nna kazóo nlzɔ keyiká kɔwe ngoobú lzíre-daá né.

⁶ Íkɔkɔóó wenbí baalzɔ bɔ basí lsoó né ɔfa fáázi; Íkɔkɔóó kejísi ɔb afawá na tíkókóni tɔnɔm sɔ bika fáázi ɔfaná míl ɔzá sɔnyási míl.»

⁷ «lbóóóó, bánváa míl; lǐjǎa mǐnyóó; ɔgótɔ bándɔlɔs míl tará. ⁸ Káma weení ríŋa wónɔɔɔzi né bánváa yɔ, weení wánjáádɔ né wónyúú bika bándɔlɔs weení wónɔɔtí né tará. ⁹ Mídáá naárs we a íbú wɔɔɔóóóó yɔ kpóóó, wánváa yɔ bóóre? ¹⁰ Yáa a wɔɔɔóóóó yɔ tíńɔe, wángbáa ɔɔm ícéle yɔ? ¹¹ Na buríŋa mǐdáávé né, mǐnyɔ mǐnváa mǐbíyá wenbí bǐjɔóó kazóo né. Bínlam nńíni na mǐjǎa weení lwe *ɔsɔóóóó* né ɔdánváa íbíyá kazóo ńbɔ wenbí bónɔɔɔzi yɔ né?

¹² «Ílá míránáa wenbí ríŋa mízɔóóé sɔsi bála míl né, káma bulé ge *andébi* Múúsá-dée *Mará* na *andébiwá* baaganáa waawíl.

¹³ Lzɔɔná ɔam wɔɔɔó kadawála né, káma ɔam wɔɔɔó kaawála né, na níbááwɔ kɔwála kɔɔɔóó féyí káále nɔŋé né wéndéé nimíni-daá ge. Nge kulé ge ɔráa ɔabata wánmɔnáa. ¹⁴ Amá ɔam wɔɔɔó kadawála né, na níbááwɔ kɔdawála kɔɔɔóó ɔóó káále nɔŋé né, wéndéé weezuú-daá ge. ɔráa ɔóó wónɔɔɔɔná kɔ kulé.»

¹⁵ «Íguná laakáari na *andébiwá* bɔɔɔtɔnáa. Bónɔɔnɔ mǐjɔó né, bogozóóna ge nyazi *fééni*. Amá badaá, káwɔ-káwɔwá ge begéé. ¹⁶ Balakási ge mǐndílɔna we, káma bɔdónɔɔrɔ furúu bíyá sɔzóóóó-daá, yáa kɔjɔlɔs bíyá bɔvóm-daá. ¹⁷ Tɔwó kazóo ńɔl wánɔóó bíyá kazóo ńbɔ ge, bika tɔwó kidaavé né ɔɔ bíyá badaavé né. ¹⁸ Tɔwó kazóo ńɔl tánbulzi kɔɔ bíyá badaavé né, yáa tɔwó kidaavé né ɔɔ bíyá kazóo ńbɔ. ¹⁹ Tɔwó wenkí ríŋa kɔdánɔóó bíyá kazóo ńbɔ né, bénbelí kɔ ge baɔɔ nimíni. ²⁰ Bulé né *andébiwá* bɔɔɔtɔnáa, balakási ge mǐndílɔna we.»

²¹ «Bidekéé wenbá ríŋa bánjǎa ma sɔsi *Đádóó*, Đádóó né sɔ basɔɔná lsoó-dée *kowuro*-daá, amá wenbá bánlam majaa weení lwe *ɔsɔóóóó* idée sɔɔlím né ge.

²² Tóm fótɔ wíre wánɔalí né, ɔabata wónɔóó ma sɔsi: «Đádóó, mányɔ sɔsi na nyáyíɔe-daá ge ɔááŋmátɔ ɔráa lsoó-dée tóm, ɔɔóóóó zíníwá ya. Na nyáyíɔe-daá, ɔáálá maamááciwá ɔabata.» ²³ Na mobúsi we sɔsi: «Ketengere mádátílí míl; ɔlaná ma bolíni, mǐnyóóóó wenbá mǐnlám bidaavé né.»

²⁴ «ɔró weení waaní tóm máŋmátɔ míl tɔ ɔóó né, nge woovu ulá wenbí tɔnɔɔɔzi né, ɔóó ge nyazi ɔró áséńsi-dóó weení waama ɔɔóó bítángbalɔóó-ɔ né.

²⁵ Tééwɔ waaní búúzi isu sɔyélí, fefelimá kóɔɔná ɔféti na ɔóni buríŋa bɔkɔrɔna ɔóó kem; amá ɔóó kem kadasála, káma bítángbalɔóó-ɔ ge baagáa kedée ade-bó. ²⁶ Amá ɔró weení waaní tóm máŋmátɔ míl tɔ ɔóó né, nge ɔdalá wenbí tɔnɔɔɔzi né ɔóó ge nyazi ɔró kɔjɔóó féyí-dóó weení waama ɔɔóó kanyíŋa-daá né.

²⁷ Tééwɔ waaní, búúzi isu sɔyélí, fefelimá kóɔɔná ɔféti, nge ɔóó waazála konúúdi.»

²⁸ Yeésu waanmátɔ tómwá tɔm buté né, nge idée wílɔ waalá zamóó bití. ²⁹ ɔdánwíl nyazi bedée *Mará wɔlɔóó* wánwíl né, amá wánwíl náa yíko wenkí lsoó weejéle yɔ né ge.

8 Yeésu weedí bóó né, zamóó kóɔɔńɔl woovu yɔ.

² ńna ge *ceníŋa* nekére woogóóúu ɔjɔ kókúu yɔ téédɔ kótɔ sɔsi: «Kóɔɔnɔ mányɔ sɔsi a nyóóóóóó, nyánbulzi nyéle mawáa malá *ɔacɔrɔ-cɔrɔ*.» ³ Nge Yeésu weedekiná yɔ na ɔnóóni ɔóó yɔ sɔsi: «Méédísi, waa nbísi ɔacɔrɔ-cɔrɔ-dóó.» ńna-ńna ge ɔró ceení-dée cenítɔ waawáa. ⁴ Nge Yeésu wɔɔóó yɔ sɔsi: «welesi nníl ma kazóo. Nkefééri naárs wenbí bulá né. Amá bɔ *lsoó sarási lanɔó* ina wenbí nyóóóó né, na nlá *saróó* wenká *Andébi Múúsá* wɔɔóó sɔsi bála né, na báa weení ɔlɔl sɔsi nyááwáa.»

⁵ Yeésu sɔ ɔsɔ Kapernawúm né, nge Róóma ɔsɔɔa kóɔɔnɔ naárs woogóóúu ɔjɔ ɔóó yɔ sɔsi: ⁶ «Kóɔɔnɔ, médéé tumé-ɔnɔóó lewáa ɔána biilí yɔ ɔbá wénjélem.» ⁷ Nge yeésu woobúsi yɔ sɔsi: «Mónbóé mangáwáázi

yl.»⁸ Nge sǎǎja kǒbǒnǐ woobúsi yl sɪsɪ: «Kǒbǒnǐ, mádátaála nzǒs mádáána-daá, amá ŋmatɪ tǒm-bú kǒdǒm, médeé tumé-landǒ wánwaá.⁹ Mádítɪŋa mǒwená médeé kǒbǒnáa, bika mǒwená sǎǎjawá médeézi médeé tumére-daá. A mǎǎdǎ médeé yorǎ sɪsɪ: dʒe, wéndʒé ge, a mááyáa weení né, wǎngǒnǐ ge, a mǎǎdǎ naárus sɪsɪ la dʒ, wánlám ge.»¹⁰ Yeésu waanú urǒ ceení-dée ŋmatɪ né, nge bulá yl mááde itǒ wenbá bovóo yl né sɪsɪ: «Toovonúm ge ménveerím míl, mádánaáata toovonúm-fáa ŋŋnǎa urǒ ceení-dée ŋŋ taká Israyélu býa-daá.¹¹ Ménveerím míl sɪsɪ uráa dǎ-bata wángalunáa wɪsɪ yaagaludé na sɪyaagazaladé fǎrándǐ bána Ibrahim, Isaáka na Yaakúbu boyóózi bǒcǒ beǒɪ lǎcǒ-dée *kowúrǒ*-daá.¹² Bika wenbá báta basús kadaá né, bebédɪ we asɪ temeenuú-daá bewí balá mányɪ lé.»

¹³ Nge Yeésu wǎcǎdǎ sǎǎja kǒbǒnǐ sɪsɪ: «Bo ngbé, nyédée toovonúm-fáa wényelí nýuú wenbí nyǎǎbǎǎzi né.» Nge kǒbǒnǐ-dée tumé-landǒ waadawáa sáatu kǐn nǒ.

¹⁴ Bǎwǎrǎ né, Yeésu woobó *Pétro*-dée dǎána. Nge wǎcǎcǎcǎná *Pétro* wǎcǎcǎ lǎnǎe wǎnnyaadǐ bika lǎcǎnǒ lǎbáazi kizoláa.¹⁵ Yeésu weedekiná unǒnɪ, nge waawáa kǎrǒ lǎɪ yl kǐdíim.

¹⁶ Dǎanǎŋa waalá né, bǎcǎcǎná Yeésu uráa dǎbata zǐnǐ-wá wǎnjaarǐ we né, na lǎde ŋmatɪ ge wǎcǎcǎná zǐnǐ-wá. Nge waawáazi kǎcǎcǎnǎa bǎcǎcǎnǐ né bǎrǎŋa.

¹⁷ Waalá bulé ge na wentǐ *andébi* Ezáya waanǎmǎtɪ sɪsɪ: «Wǎcǎcǎcǎ dǎdeé mádáfiyǎtɪ urǒ, bika unǒ dǎgǎdǎmǎnɪ rǎŋa» né ikóodi.

¹⁸ Yeésu waana wenbí zamǎcǎ waalára kamuná yl né, nge sɪsɪ bédʒéna lǎrǎ kǒbǎndǎ-dée fúu lí ŋŋ-urǒ.¹⁹ Nna ge *Mará wulǎdǎ* naárus woogódúu ɪǒ itǒ yl sɪsɪ: «Kǒbǒnǐ, báa lé ge nyéndʒé mǎnǒo nya ge.»²⁰ Nna ge Yeésu woobúsi yl sɪsɪ: «Sǎcǎléérǎsɪ wená bǎǎnǐ sínzǎsǎ, bika sǐmǐsɪ wená dǎndéla sínzǎsǎ, amá *lǎrǎ Biyaalǎ* féyɪ-na lǎnlé sɪ lǎfɪnɪ lǎfézɪ né.»

²¹ Bǎwǎrǎ ge Yeésu-dée wanbaaráa-daá naárus wǎcǎdǎ yl sɪsɪ: «Kǒbǒnǐ, fa ma níbááwɪ mobó megébi majaa naanǐ.»²² Nge Yeésu woobúsi yl sɪsɪ: «Kovu ma bika nyéle lǎdǎa ibǐ bedée lǎdǎa.»

²³ Bulé bǎwǎrǎ ge Yeésu waagba kǎlǎrǎsɪ-daá, nge *wanbaaráa* waaláazi yl.²⁴ Nna-ŋna ge fefelimá kǒbǒná waabáazi fetí lǎrǎ kǒbǎndǎ-urǒ bika bǐndaŋdɪ kǎlǎrǎsɪ háll lím wǎnzǎsǎ kǐdaá. Amá Yeésu we wǎndǎm.²⁵ Nna ge *wanbaaráa* woogódúu ɪǒ befézi yl bǎcǎ yl sɪsɪ: «Kǒbǒnǐ, lǎe dǎa, dǎnzím!»²⁶ Nge Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «Ngbaalá ge mǐǎǎ nǎndááre bulé, yaraǎa burǐsɪ-dúnáa míl.» Nge waagǎrǎ kǎzǐ fefelimá na lím, nge aazála bǎcǎ dʒfǎe.²⁷ Nna ge bulá *wanbaaráa* rǎŋa bítǐ háll bǎnbǎcǎzǐ badɪ sɪsɪ: «lǎrǎ ceení ge weení ge bǐkpedǎna lím na fefelimá wánlám wenbí wǎcǎbǎǎzi né?»

²⁸ Yeésu weedesuná lǎrǎ kǒbǎndǎ-dée fúu lí ŋŋ-urǒ Gadaráa téedɪ-daá né, nge uráa kǎwǎle zǐnǐwá wǎnjaarǐ we né, waagálǐná bǎlǎánu-daá begɛɛɛɛɛ sɪ basǎŋ yl.

Bedée bǎnlám uráa bidaavé né weeyéle naárus tǎng-bǎcǎná, níbááwɪ kǐm.²⁹ Nge uráa berǐ baabáazi agogo sɪsɪ: «*lǎcǎ Biyaalǎ*, we ge nyǎǎcǎle na dǎa? Yáa nyǎǎcǎnɪ sɪ nva dǎa fúkúrǐsɪ naanǐ alǎwáatɪ lǎcǎ waazɪ kɪ né kutála?»

³⁰ Afawá natǎrɪ cǎcǎna we bolǐnǐ cǎcǎ, tulé tɪwe tǎndǐ kǐdíim.³¹ Nge zǐnǐwá waavɪnɪ Yeésu sɪsɪ: «A bǎgeé sɪ ndǎcǎ dǎa, yele dǎa dǎsǎsɪ afawá fuúre dǎna dǎdaá.»

³² Nge Yeésu waava tɪ wédʒe sɪsɪ: «Ibǒ lǎde!» Nge zǐnǐwá waalú uráa kǎwǎle bana bǎcǎ tibó tǎsǎsɪ afawá. Nge afawá waalú bǎsǎcǎ kǎjǎsǎ-daá na sewǎcǎ tǎsǎsɪ lǎrǎ kǒbǎndǎ-daá lím ɪǒ tɪ tǎsɪ.³³ Wenbá bengetǐ afawá turǐ né beeze bobó téedɪ-daá batǐ wenbí bulá né beféeri, na wenbí bǎcǎcǎná zǐnǐwá-dúnáa kǎwǎle bana né.

³⁴ Nna ge téedɪ-daá uráa rǎŋa waagálú sɪ bekétɪ Yeésu. Baana yl né, nge baavɪnɪ yl sɪsɪ ɪlu berǐ balaadǎ-urǒ.

9 Nge Yeésu waagba kǎlǎrǎsɪ-daá itésɪ lǎrǎ kǒbǎndǎ lǎbǐ lǎdeedɪ-daá. Nna ge bǎcǎcǎná yl gaalǎ-gáálǎcǎ kagavǎné kagǎbélǎwɪ-urǒ.¹² Yeésu waana ŋŋnǐ baava yl toovonúm né, nge wǎcǎdǎ gaalǎ-gáálǎcǎ sɪsɪ: «Dǎkɪ nyádɪ móbú, mééǎ nya nyédée alaháácǐwá.»³ Nna ge Mará wulǎdǎa nebére wǎcǎdǎ badaá sɪsɪ: «lǎrǎ ceení wǎnŋmatǐ wéngbeena lǎcǎ.»⁴ Yeésu waadǐlǐ wentǐ bǎnmaazǐ né, nge wǎcǎdǎ we sɪsɪ: «we-urǒ ge mǐnmaazǐ wenbí bidaavé né bulé?»⁵ Mǎdǎ sɪsɪ: «beǎǎ nya nyédée alaháácǐwá, na kǎrǎ nnǎm bǎcǎwǎtǎa, wenbí féyɪna káále?»⁶ Amá mǎcǎcǎle itulǐ sɪsɪ *lǎrǎ Biyaalǎ* wená yǐko lǎe uráa bedée alaháácǐwá ade laadǎ-urǒ cé.» Nge wǎcǎdǎ gaalǎ-gáálǎcǎ sɪsɪ: «Kǎrǎ ngbǎcǎ nyágǎbélǎwɪ ngbé nyédée.»⁷ Nge lǎe waagǎrǎ ikpé lǎde.⁸ Zamǎcǎ waana bulé né, nge kǎnɪ nǎndááre bika kǎnzám lǎcǎ ŋŋnǎa waava uráa yǐko ŋŋnǎa kɪna né.

⁹ Yeésu waalú nna wéndʒé né, nge waana abaalǎ naárus bǎnyáa yl sɪsɪ Maatéwu, ɪǎcǎ wǎnmǎsɪ tikée lǎde tumére-daá. Nge wǎcǎdǎ yl sɪsɪ: «Kovu ma.» Nge Maatéwu waagǎrǎ ikǎnɪ yl.¹⁰ Bǎcǎnɪ Yeésu ibǒ ɪsǎsɪ Maatéwu-dée dǎána-daá kǐdíim dǐ. Tikée mǎsɪraa na alaháácǐ-dúnáa, bǎcǎcǎnɪ bǎcǎcǎ ɪǎcǎ bána *wanbaaráa* béndǐ kǐdíim.¹¹ Farǐzi-dúnáa waana bulé né, nge bǎcǎdǎ Yeésu-dée wanbaaráa sɪsɪ: «Bǐyáásɪ ge mǐdeé kǒbǒnǐ na tikée mǎsɪraa na uráa bidaavé né booyóózi béndǐ kǐdíim?»¹² Yeésu waanú bǎnŋmatǐ bulé né ge sɪsɪ: «Kǎcǎcǎnǎa wǎnjaadɪ kɪ lǎkǎta, alaafɪya-dúnáa baaféyɪna yl.¹³ Ibǒ lǎcǎ lǎcǎ-dée tǎm waanǎmǎtɪ sɪsɪ: "Kǎnɪwǎrǎe waagǐl ma fǎndɪ kǎnǎ mǐngǎsɪ mǐlǎ ma sarǎcǎ né" tugutoluú, káma mǎdǎkǎnɪ sɪ mayáa wenbá bazuzée né, amá alaháácǐ-dúnáa-urǒ ge mǎcǎcǎnɪ.»

¹⁴ Yeésu waanǎmǎtɪ bulé bité né, nge *andébi*-dée Yaaya wanbaaráa woogódúu ɪǎcǎ bǎbǎǎzi yl sɪsɪ: «We-urǒ ge dǎcǎ dǎna *Farǐzi-dúnáa* dǎnɪwǎkǐ kǎcǎ ge nyédée wanbaaráa tǎnɪwǎkǐ?»¹⁵ Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «Mǐnmaazǐ sɪ wetáhǎrus dǎndúnáa mǎcǎna bǎcǎcǎ ɪzǎnyǎlǎre-daá sáatu bána wetáhǎrus né? Bǐdǎnlám bulé. Sáatu nakǐrɪ

wóngóní, bóngóní bɔkpɔ́ wɛtáhárɔ bɔjɔ́ bɛdɛɛná. Bɛdɛɛ sááti ge bónbɔ́kí kɔ́.»

¹⁶ Yeésu waadási itó wɛ sɪsɪ: «Naáɔ fɛyí wóngbɔwɔsɔ bisaawɔ kedeyɔ́ kífalɔ́ itɔná tóko kíbuŋgi. Tífa bisaawɔ kífalɔ́ wánjurí tóko kíbuŋgi ge bɔwɔ́ inyɔ́zɔ́ kiwála. ¹⁷ Ngó bulé ge bodónzuú sɔ́lɔm kífábi bɛdabutá buté né tɔ́ndɛ furuú kíbuŋgi-daá, tífa kínyáa ge sɔ́lɔm íbírí ade tɔ́ndɛ furuú lá ásaráwɔ. Amá bónbɔ́zuú sɔ́lɔm kífábi bɛdabutá buté né tɔ́ndɛ furuú kífalɔ́-daá ge na bírínja bɛɔ́ dɛyí-dɛyí.»

¹⁸ Yeésu bamáa ηmature bulé né ge Yahúúqúwá-dɛɛ kɔ́bɔ́nɪ náarɔ wɔ́ɔgɔ́nɪ íká íɔ́ɔná-rɔ inɔ́vɔ́-daá itó sɪsɪ: «Lɛlɛkɪna ge mɛwɛɛlɛɛ weevéti. Amá kɔ́nɪ ngádɪnɪ nɔ́sɔ́nɪ rɔ, wénvém.» ¹⁹ Nna ge Yeésu waagɔ́rɔ́ ína *lwanbaaráa* batínɪ íwɔ́rɔ́.

²⁰ Nge aló naárɔ azimá wéndináa yi bɪwɛná bílɪzi fuú na nasíle nbulé né woogódúu itekiná Yeésu-dɛɛ tóko ηjɔ́sɔ́re na íwɔ́rɔ́. ²¹ Aló imó waamáázi sɪsɪ: «A dɛ máábílɪzi medekiná idóko, mánwaá.» ²² Yeésu wɛegéézi idɪ íbɛém yi, nge wɔ́ɔdɔ́ yi sɪsɪ: «Dɔ́kɪ nyádi, mɛwɛɛlɛ nyédɛɛ toovonúm fáa wɛɛlɛɛ nya.» Sááti kurú nɔ́wɔ́ ge aló imó waaján íwáa.

²³ Yeésu woobó itála Yahúúqúwá-dɛɛ kɔ́bɔ́nɪ imó ídɛɛ. Nge wɔ́ɔkɔ́kɔ́nɔ́ foyísi-dɪnáa bángburí sɪ bɛdɛɛ írɔ́ bím, bɪka uráa zamɔ́ wɛ dɔ́ána-daá bɛnwií bóngoó.

²⁴ Nna ge Yeésu wɔ́ɔdɔ́ wɛ sɪsɪ: «Ílɪ, káma aléeré tasí, wónqóm ge.» Nge belé baamóm yi. ²⁵ Baalzí zamɔ́ asɔ́ né, Yeésu waazɔ́sɔ́ dɔ́ám-daá íɔ́kɪ aléeré imó inɔ́sɔ́nɪ-daá, nge aléeré waagɔ́rɔ́. ²⁶ Nge tóm turú tunú fáránídí kurú kurínja kídaá.

²⁷ Yeésu waalí nna wéndɛɛ né ge njema kɔ́wɔ́le waalí batínɪ íwɔ́rɔ́ bóngoó sɪsɪ: «*Dáwɔ́dɔ́ Bɪyaalɔ́*, nu dágɔ́nyɔ́rɔ́.»

²⁸ Yeésu waadála dɔ́ána né, njema woogódúu íjɔ́. Nge wɔ́ɔbɔ́zɪ wɛ sɪsɪ: «Mílvá toovonúm sɪsɪ mánbulzɪ mawáázi míl?» Nge belé boobúsi yi sɪsɪ: «Ílɪ kɔ́bɔ́nɪ.»

²⁹ Nna ge Yeésu weedekiná baazá itó sɪsɪ: «Bíla míl nɪnɔ́nɔ́a wenbí mílvá toovonúm né.» ³⁰ Nge baabáázi náa. Nge waabá íbásɪ wɛ sɪsɪ békéyele náarɔ inú tɪ.

³¹ Amá belé boobó ge bekilíná tɪ fáránídí kíim kurínja kídaá.

³² Sááti wenkí njema wánlú né ge bɔ́ɔgɔ́nɔ́ Yeésu írɔ́ náarɔ zínɪ waabɪsɪnɔ́a yi komóómúnja né. ³³ Yeésu wɔ́ɔdɔ́ zínɪ kurú né, nge komóómúnja waabáázi ηmature. Nge bulá zamɔ́ bíti bɪka kíndóm sɪsɪ:

«Ketengere dádánáata buna bɛdaká Israyéélɪ tɛédɪ-daá cé.» ³⁴ Amá faarízɪ-dɪnáa belé sɪsɪ zínɪwá-dɛɛ wúro wánváa kɔ́ yi yíko wónqɔ́kɔ́nɔ́a zínɪwá.

³⁵ Yeésu wɛ wéngilím tɛédɪwá na tɛɛ-bízi-daá wán-wílú uráa lɔ́ɔ́-dɛɛ tóm lɔ́ɔ́ *yaazɛɛdɛ*, wénveerím wɛ lɔ́ɔ́-dɛɛ *kowúrɔ́*-dɛɛ *Laabáárɔ Kíféngi*, wánwaazí kɔ́dɔ́m báa wenkí na mádáftɔ́yáti báa wentí. ³⁶ Waana uráa zamɔ́ né, nge bulá yi kɔ́nyɔ́rɔ́, káma bínnú uráa bɪka balaakáarɪ kɔ́ráa nɪnɔ́nɔ́a féɛnɪ tɪvɛ́yína *ketirú* né.

†

³⁷ Nna ge wɔ́ɔdɔ́ lwanbaará sɪsɪ: «Kídíim sɪ bakó né bulɔ́ɔ́, amá kɔ́mɔ́dɔ́a tɔ́dɔ́ɔ́. ³⁸ Lzólɔ́ fɔ́vɔ́-dɔ́sɔ́ ikédírɪ kɔ́mɔ́dɔ́a bɔ́dɔ́ɔ́ bɔ́kɔ́nɪ bakó.»

10 Nge Yeésu waayáa tɪndúnáa fuú na kɔ́wɛle ífa wɛ yíko sɪsɪ bɔ́dɔ́ɔ́ zínɪwá bɪka bawáázi uráa-dɛɛ kɔ́dɔ́mɪnɪ na gala-gáálátɪ. ² *Tɪndúnáa* fuú na kɔ́wɛle bɛrím bayɪrá nɔ́dɔ́: kaɔ́aa nɪnɪ ge Simɔ́nɪ weení bánɔ́yáa yi sɪsɪ *Pétro* né, na igoobú andirée, Yaakúbu na igoobú Ysháánɪ Zebedée bíyaalúnáa, ³ Filípu na Bartelemí, Tomáa na Maatéwu tikée mɔ́sɔ́rɔ́, Yaakúbu alfée bɪyaalɔ́ na Taadée; ⁴ Simɔ́nɪ tɛédɪ-bú na Yudási Isikariyóo weení sɪ íyá yi né.

⁵ Íráa fuú na kɔ́wɛle bana ge yeésu weedírɪ, iféeri wɛ sɪsɪ: ⁶ «Íkóbó wenbá bɛdekée Yahúúqúwá né bɔ́jɔ́, ngó íkásɔ́sɔ́ Samaaríya tɛédɪwá-daá. Amá íbó Israyéélɪ bíya-jɔ́; bɔ́jɔ́ ge nyazi féɛnɪ tɪdɛlém né.

⁷ Níbbáawɔ-daá, ilá waázu iféeri uráa sɪsɪ: "lɔ́ɔ́-dɛɛ *kowúrɔ́* waajɔ́sɔ́nɔ́a míl." ⁸ lwaázi kɔ́dɔ́ndúnáa, ívéézi lɔ́ɔ́dɔ́a, lwaázi cenísi, íɔ́ɔ́ zínɪwá. Faala ge baava míl, mínyɔ́ɔ́ dɔ́sɔ́dɔ́ íva faala. ⁹ A sɪ ídɛɛ, íkáɔ́sɔ́ síká, liidee yáa jɔ́tɔ́ mízíba-daá. ¹⁰ Ngó íkɔ́kpɔ́ɔ́ furuú níbbáawɔ kídɛɛnákɔ́, íkɔ́kpɔ́ɔ́ tókowá natíle. Íkɔ́kpɔ́ɔ́ takarúwá yáa dɛnɪ † káma bínbɔ́kɔ́zɪ sɪsɪ weení wánlám tɪmɛre né ídɪ kídíim.

¹¹ A míibó tɛédɪ yáa tɛɛ-bíyá nekére-daá, újáa íbɛɛ sɪsɪ náarɔ wɛ wéndisɪ imɔ́ míl bɪka íɔ́ɔ́ ídɛɛ háli wíre wendé sɪ ídɛɛ né. ¹² A mílɔ́sɔ́ dɔ́ána wenká-daá né, ídɔ́ sɪsɪ: "lɔ́ɔ́-dɛɛ fɛezɪre íɔ́ɔ́nɔ́a míl." ¹³ A bigée baamɔ́ míl, lɔ́ɔ́-dɛɛ fɛezɪre wónɔ́kɔ́nɔ́a wɛ. Amá a badamɔ́ míl, mídɛɛ koorítɪ wángabísɪ míl. ¹⁴ A bigée mílɔ́sɔ́ dɔ́ána nekére yáa tɛédɪ natírɪ-daá, nge badamɔ́ míl ngó bɛ-dewélési míl, ilú nna bɪka íkpízi mɪnɔ́vɔ́-dɛɛ buuruú italúná wɛ ‡. ¹⁵ Ménveerím míl toovonúm sɪsɪ wíre wendé lɔ́ɔ́ sɪ ífɔ́sɔ́nɔ́a uráa né, Sodɔ́ɔ́m na Gomɔ́rɪ-dɛɛ fɔ́sɔ́nɔ́a wánlám sóncí na tɛédɪ turú.

¹⁶ Íwélési inú ma. Mэндíríí míl dɔ́ né, bɪjɔ́ ge nyazi bónbɔ́nɔ́a féɛnɪ káwɔ́-káwɔ́wá lɔ́wɔ́táa né. Bulé né ilá laakáarɪ, ilá dɛnyem nyazi dɔ́máa bɪka nɪnɔ́nɔ́a avówa kóftɔ́lɔ́má ɔ́ɔ́ bɪ né, míwénbɛ-daá dɔ́sɔ́dɔ́ ífɔ́lɔ́ bulé. ¹⁷ Ilá laakáarɪ, káma uráa wánɔ́yáa míl wanásɪ tóm-vɔ́sɔ́ráa-dɛɛ bakɔ́ mídóm, bamá míl agbáázá bɛdɛɛ lɔ́ɔ́ *yaazɛɛdɛwá*; ¹⁸ mɔ́ɔ́ mɔ́rɔ́zɪ bónbɔ́nɔ́a míl tɛédɪ níbbáadɛɛráa na wúrowá-jɔ́, nna né mɪnlɔ́zɪ sériya bána wenbá bɛdekée Yahúúqúwá né bɔ́jɔ́. ¹⁹ A bigée booboná míl tóm-vɔ́sɔ́ráa-jɔ́, íkáyítɪ mídɪ sɪsɪ nɪnɪtáa ge sɪ ηmátúná, yáa wentí ge sɪ ηmátɪ, káma sááti kurú nɔ́wɔ́, lɔ́ɔ́ tɪtɪnɔ́ wénveerím míl wentí sɪ ηmátɪ né.

²⁰ Káma bɛdekée mínyɔ́ɔ́ sɪ ηmátúná, míjáa-dɛɛ Kezenja sɪ ηmátúná na mínyɔ́ɔ́. ²¹ Koobúu wóngónɪ iyéle bakpa koobúu sɪ bákó yi, caáwɔ́ iyéle bakpa íbú sɪ bákó yi; bíya íkɔ́rɔ́ na bajaanáa bakɔ́ bɔ́dóm sɪsɪ bákó wɛ.

²² Mɔ́ɔ́ mɔ́rɔ́zɪ, uráa rínja wánlɔ́zɪ míl báqááre. Amá weení wɔ́ɔdɔ́kɪ idɪ háli bɪkádɔ́lɔ́ né, lɔ́ɔ́ wénlɛɛ yi. ²³ A

†† *Dɛnɪ bónbɔ́kɪ né ge.* ‡ *Yahúúqúwá-dɛɛ, bɛkpízi nɔ́vɔ́-dɛɛ buuruú batalúná írɔ́ ɔ́ɔ́ ge nyazi Tem-dáa bóndóm sɪsɪ: máálízɪ mɔ́zɔ́m níminí-daá né.*

bigée sɪsɪ b́ánváa míl fúkúmsi téédɪ natírɪ-daá, ize ikée téédɪ. Ménveerím míl toovonúm sɪsɪ mídégilí Is-rayéélɪ téédɪwá ríŋa-daá Ité na *Iró Biyaaló* ikónɪ.

²⁴ Wanbaaró tánglíl weení wéngbeleḿ yɪ né, cáńfáná bɔwɔtá-dóɔ ikílɪ idée kóbɔnɪ. ²⁵ Wanbaaró mɔ́ɔna ɪjɔ́ ge nyazi weení wéngbeleḿ yɪ né, bɪka bɔwɔtá-dóɔ nyazi ɪgóbɔnɪ. A baadóɔ ɔ́aána-dóɔ sɪsɪ Belzebúulɪ, mínyɔ́ɔ ɔ́aána-daá ńba, badándɔɔ míl bicezɪ bilé?

²⁶ Bilé né, íkaníl banundááre, nabóɔɔ féyɪ bímósée budánɪɪ bana bɪ né, cáńfáná ásíírɪ badándɪɪ kɪ né.

²⁷ Wentí ménveerím míl nuvoowú né, ɪŋmáɪ tɪ ɪdaawó. Wentí b́anzaazɪ míl né, ɪbɔ́ tɪ ɔ́amínɪ kɔ́jónɪ-ɔ́. ²⁸ Íkaníl wenbá b́ángóɔ tɔ́nɔ́ɔ bɪka badán-buzɪ bakɔ́ kezeŋa né banundááre, amá ɪnɪ weení wán-buzɪ ɪkɔ́ kezeŋa na tɔ́nɔ́ɔ níminɪ-daá né ɪnundááre.

²⁹ Mányɪ sɪsɪ f́arám ge b́ányám ɔ́ɔ́sɪ nasíle ya? Amá na buríŋa bilé, sudaá nekére féyɪ kánzalɪ ade bɪka mɪj́aa lɔ́ɔ́ waasɪ bɔ́ɔ́ né. ³⁰ Nyááná mínyɔ́ɔ né, buríŋa na mínyɔ́ɔɔ, lɔ́ɔ́ nyɪ sɪgɔ́jɔ́. ³¹ Bilé né, íkaníl nundááre, míwéna lɔ́ɔ́ f́óɔ́zɪre bicezɪ ɔ́ɔ́sɪ birika.

³² A naáɔ́ waanmáɪ zamɔ́ɔ ɪzá-daá sɪsɪ ɪmó ɪgée médeé ńní, mɔ́ɔ ɔ́ɔ́ɔ́ majaa weení ɪwe ɪsɔ́ɔ́daá né waazá-daá, mánŋmatɪ sɪsɪ bɔ́dóɔ kée médeé ńní.

³³ Amá a naáɔ́ wɔ́ɔ́ɔ́ zamɔ́ɔ ɪzá-daá sɪsɪ waasɪ ma, mɔ́ɔ ɔ́ɔ́ɔ́ mɔ́ndóm majaa weení ɪwe ɪsɔ́ɔ́daá né waazá-daá sɪsɪ máasɪ yɪ.

³⁴ Íkamáázɪ sɪsɪ f́eezɪre ge mɔ́ɔ́góná ade laadóɔ-ɔ́; mɔ́ɔ́kóná f́eezɪre, amá yowú ge mɔ́ɔ́góná. ³⁵ Mɔ́ɔ́gónɪ ge sɪ madára ɪrɔ́ na ɪjaa, aléere na ɪgɔ́ɔ, awónboolú na ɪwónɪ. ³⁶ ɪráa wánɪzɪlɪ bogoobíya b́aɔ́ááre. ³⁷ Weení wɔ́ɔ́ɔ́ɔ́ɪ ɪgɔ́ɔ yáa ɪjaa bɪkílɪ ma né, tekée médeé ńní, weení wɔ́ɔ́ɔ́ɔ́ɪ ɪweelée yáa ibiyaaló bɪkílɪ ma né, tekée médeé ńní. ³⁸ Weení ɪdɔ́kɔ́ɔ́ ɪdeé ɔ́ɔ́nɪ abelɪ akɔ́ɔ́ ikónú ma né, tekée médeé ńní. ³⁹ Weení wɔ́ɔ́ɔ́ɔ́ɪ ɪweezúú né, wénbedɪ kɪ; amá weení wénbedɪ ɪweezúú mɔ́ɔ́ɔ́ɔ́ɔ́ né, wóngoyúú kɪ.

⁴⁰ Weení waamɔ́ míl ɪgónɪ né, mɔ́ɔ́ ge waamɔ́ bilé; ngó weení waamɔ́ ma né, waamɔ́ weení weegédírɪ ma né. ⁴¹ Weení waamɔ́ *andébi* ɪgónɪ ńŋńaa bulbɔ́ɔ́ɔ́ sɪsɪ b́ámó *andébi* né, kɪverewɔ́ bulbɔ́ɔ́ɔ́ sɪ b́éfere *andébi* né-dée nɔ́ ge b́enverɪ yɪ. Weení waamɔ́ ɪrɔ́ toovonúm-dóɔ ɪgónɪ sɪsɪ káma wéńzewɔ́ lɔ́ɔ́ né, kɪverewɔ́ bulbɔ́ɔ́ɔ́ sɪ b́éfere toovonúm-dóɔ né-dée nɔ́ ge sɪ b́éfere yɪ. ⁴² Ménveerím míl toovonúm sɪsɪ: weení ɪríŋa báa lím-gaanɪŋá kagbɔ́ ge waava médeé wanbaaráa-dáa báa kúmuú sɪsɪ ɪgée médeé wanbaaró-ɔ́ né, wángamóɔ ɪdeé kɪverewɔ́.»

11 Sáátɪ wenkí Yeésu weedé *wanbaaráa* tómwá tɪ-na wúlɪ né, nge weedéé téédɪwá-daá lɔ́ɔ́-dée tóm wúlɪ, na waázu lám.

² *Andébi* Yaayá we ɪdeé sáraka-daá né, waanɪ b́anŋmatɪ tumé *Krístó* wánlám ye né adóm. Nge weedírɪ *wanbaaráa* bɔ́bɔ́ɔ́ɔ́ yɪ sɪsɪ: ³ «Nyánáábílé weení sɪsɪ wónŋɔ́nɪ né yáa ɔ́ándasɪ ɔ́ɔ́ɔ́m naáɔ́?» ⁴ Nge Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «Íbó iféeri Yaayá wenbí mílnɪ na wenbí mílná né. ⁵ Njema wánnaá bɪka gala-gáálásɪ

wánŋŋé, *ɔ́enɪsɪ* waawáa silá ɔ́acɪɪ-ɔ́ɪɪ, ndamáa wán-nɪ, ɪsɪɔ́aa wéńvém, bɪka b́enveerím kadanbɔ́ɔ́sɪ Laabááɔ́ Kífeŋgi. ⁶ Wenbí-niini-dóɔ ge weení ɪdebedɪ toovonúm waava ma né.»

⁷ Sáátɪ wenkí Yaayá-dée wanbaaráa weedéé né, nge Yeésu wɔ́ɔ́gbɔ́ wánŋmatɪ zamɔ́ɔ Yaayá-ɔ́ sɪsɪ: «Wé ge míbó ɪkébéém t́ewóɔ́ɔ́-daá? ɔ́ɔ́geré fefelimá wónyúú-di ɔ́e né? Aayí. ⁸ Bilé né wé ge míbó ɪkébéém? ɪrɔ́ ɪzóó-na tókowá kíféńdi né? Wenbá bónzuú tókowá kíféńdi né bɔ́we wúrowá-dée kowuro-ɔ́ééɪɪ-daá ge. ⁹ Bilé né we ge míbó ɪkébéém? *Andébi?* lín, bilé ge ménveerím míl, háɪɪ waagílɪ *andébi*. ¹⁰ Káma Yaayá-dée tóm ge lɔ́ɔ́-dée tóm tákarɪɔ́ waanmáɪ sɪsɪ: «Méndírɪ médeé tundóɔ ɪte nya bulzá ɪnyɔ́ɔ́ɔ́ nya níbááwɔ́.» ¹¹ Ménveerím míl toovonúm sɪsɪ ɪráa-daá, *andébi* naáɔ́ tɔ́ɔ́ɔ́ waagílɪ Yaayá. Ngó nbéém né, weení ɪgée kúmuú lɔ́ɔ́-dée *kowúɔ́*-daá né waagílɪ yɪ. ¹² Kɔ́gɔ́ɔ́ *andébi* Yaayá-dée sáátɪ ngónɪ ɪleedɔ́, lɔ́ɔ́-dée kowúro-ɔ́ɔ́ wánnaa fúkúmsɪ, fúkúmsɪ-dɪńaa wánjáádɪ sɪ belée ke. ¹³ Káma *andébi*wá ríŋa na *andébi* Múúsa-dée *Mará* waanmáɪ lɔ́ɔ́-dée kowúɔ́ tóm háɪɪ *andébi* Yaayá. ¹⁴ A mízɔ́ɔ́lee ɪnɪ ge, Yaayá kééna *Elíya* weení b́aanmáɪ sɪsɪ wángabɪsí né. ¹⁵ Weení ɪwená ɪngbamínɪ né, ɪnɪ.

¹⁶ Weení ge mánbuzɪ megeezɪná zaamáánɪ kɪna kɪdeé ɪráa? Bɔ́ɔ́ɔ́ ge nyazi bíya bɔ́ɔ́ɔ́ wɔ́ɔ́ɔ́ kóbɔ́ŋga-daá b́óndóm baranáa sɪsɪ: ¹⁷ «ɔ́áávóɔ́ míl foyísɪ, amá mídábáa. ɔ́éédeé lííya yéńdi, mídeéméedɪ iwíi» né. ¹⁸ Káma Yaayá wɔ́ɔ́gónɪ né, ɪdeɔ́ ɪdɔ́nyɔ́, nge bɔ́ɔ́ɔ́ sɪsɪ: «ɪwená zíínɪ.» ¹⁹ *Iró Biyaaló* wɔ́ɔ́gónɪ né, wéndjɪ wón-nyɔ́ɔ́. Nge bɔ́ɔ́ɔ́ sɪsɪ: «ɪbée ceení, ɔ́jírú na sɔ́lóm nyɔ́ɔ́ɔ́ ge ɪgée; *tikée mɔ́sɪráa* na alaháácɪ lanɔ́aa ge ɪɔ́ɔ́ndɪńaa.» Amá bilé ɪmó bɪdaá ge b́annanáa lɔ́ɔ́-dée áséńsɪ.

²⁰ ńna ge Yeésu waabáázɪ téédɪwá wentí waalá mamáácɪwá tudaá ɔ́abata né yoonáa, káma ɪdekéé tulakásɪ tulá túúbá. ²¹ Yeésu wɔ́ɔ́ɔ́ tɪ sɪsɪ: nbusú ɔ́amáa na nya Korazíínɪ! Nbusú ɔ́amáa na nya Betɪsayídaa! Káma mamáácɪwá tulá mídeé né, a baraalá tɪ Sɔ́ɔ́ɔ́nɪ na Tíírɪ téédɪwá-daá, belé baraaɔ́ɔ́ lííya bosúu kpetekínɪ tókowá bɔ́funá badɪ tɔ́ɔ́ɔ́má bɪwílɪ sɪsɪ baalá túúbá bekée lakásɪ. ²² Bɔ́ɔ́ ge ménveerím míl toovonúm sɪsɪ tóm f́óɔ́ɔ́ wíre, bedée f́ɔ́ɔ́ńaa wánlám sóncɪ na míl. ²³ Bulga nyɔ́ Kapeernawúm, nyánmaazɪ sɪsɪ nyángbáa lɔ́ɔ́-jɔ́ yáa wé? Béndísɪ nya háɪɪ ɪsɪɔ́aa-daá. Káma maamáácɪwá tulá nyédeé né, a bayaalá tɪ *Sodɔ́ɔ́m* téede-daá, téédɪ tuḿ tífónwe háɪɪ na sinje. ²⁴ Bɔ́ɔ́ ge ménveerím nya sɪsɪ: tóm f́óɔ́ɔ́ wíre, *Sodɔ́ɔ́m*-dée tóm f́ɔ́ɔ́ńaa wánlám sóncɪ na nya.»

²⁵ Bɔ́deé sáátɪ ge Yeésu wɔ́ɔ́ɔ́ sɪsɪ: «Majaa, Mádóɔ ɪsɔ́ ade na ɪsɔ́ɔ́daá lanɔ́ɔ́, méńzéé nya kɪzeewɔ́ ńŋńaa nyáámósi tulíɔ́a na áséńsɪ-dɪńaa wentí né, nyéyéle bíya ɪtulɪ tɪ né. ²⁶ lín. Bilé ge nyɔ́ɔ́ɔ́ɔ́ né, bɔ́ɔ́ ge bulá bilé.

²⁷ Majaa weejéle ma báa wenbí. Naáɔ́ féyɪ ɪnyɪ Biyaalóɔ́, asée Caáwóɔ́ riké, ngó bilé ge naáɔ́ féyɪ ɪnyɪ

Caáwóš asée *Biyaalóš* na wenbá *Biyaalóš* wawóšól sɪsɪ batílí yɪ né.

²⁸ Mínyóš wenbá mírɪŋa bíhíní míl bɪka mízowáána né, ɪgóni mój mánváa míl fɛɛzɪrɛ. ²⁹ ɪgbó médéé *qɛni kíkawó* ɪtɪni mírɔ́ bɪka ɪkóni megbélém míl; káma médéé fúu cɔ́ níini bɪka mójó dɔ́wɔ́wɔ́. Nna né, mínyuú fɛɛzɪrɛ. ³⁰ ɪn, médéé *qɛni kíkawó* féyí káále sɔ́ bɪka médéé sɔ́tɪ féyí yíni.»

12 Bídée sáátɪ kɪm, wíre fɛɛzɪrɛ wíre neqére ge Yeé-su wéndésti bilée † fási. Nyɔ́sɪ wánjáárɪ ɪwanbaaráa né, nge baabáázɪ bilée kpeé bɔ́ndɔ́wɔ́š kibíya. ² *Faríizi-dunáa* waana bulé né, nge bɔ́wɔ́dɔ́ yɪ sɪsɪ: «Bee nyédée wanbaaráa wánlám wenbí qédée Mará tafa níbááwɔ́ sɪsɪ bála fɛɛzɪrɛ wíre né.» ³ Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «Mídákála wenbí *Đáwɔ́ɔ́da* waalá sáátɪ wenkí nyɔ́sɪ waagɔ́ ɪna ɪwanbaaráa né? ⁴ Waazɔ́š ɪsɔ́w-dée bɪsaagéréŋe-de, nge wawóšɔ́gbɔ́ kɔ́nɔ́wá baalá tɪ ɪsɔ́w sarɔ́w né bɔ́tɔ́w. Ngó bɪdafa níbááwɔ́ sɪsɪ ɪmó *Đáwɔ́ɔ́da* yáa ɪwanbaaráa bɔ́tɔ́w tɪ, asée ɪsɔ́w *sarásɪ lanqáa* riké. ⁵ Yáa mídákála Múusa-dée Mará-daá sɪsɪ fɛɛzɪrɛ wíre ɪsɔ́w *sarásɪ lanqáa* bálnám ɪméré ɪsɔ́w-dée *qaána*-daá né bodónvúu fɛɛzɪrɛ wíre-dée Mará bɪka badányísi? ⁶ Ménveerím míl sɪsɪ wenbí bɔ́we cé né, bugúll ɪsɔ́w-dée *qaána*. ⁷ A mɪyaanú ɪsɔ́w wawóšɔ́ sɪsɪ "Kɔ́nyɔ́nɪrɛ ge mɔ́wɔ́šɔ́lɛe bɪdekée sarásɪ" né bugutoluú, mítáku ɪráa ba na badayísi né bɔ́wɔ́m. ⁸ Káma *ɪrɔ́ Biyaaló* wenána kɔ́ yíko fɛɛzɪrɛ wíre-ɔ́.»

⁹ Waalú hna né, nge weɛqɛɛná bedée ɪsɔ́w *yaazeɛqé* qaána fárándí ɪbó ɪsɔ́w kadaá. ¹⁰ Abaaló naárɔ́ we hna biilí ɪnóšɔ́nɪ. ɪráa wánjáádɪ sɪ bayí Yeésu wɔ́wɔ́-jɔ́ na bakɔ́ ɪdɔ́m né, nge bɔ́wɔ́bɔ́wɔ́ yɪ sɪsɪ: «Bɪlva níbááwɔ́ sɪsɪ bawáázɪ ɪrɔ́ fɛɛzɪrɛ wíre?» ¹¹ Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «Mídáa weení ge a fée kóqɔ́m ge ɪwená, nge fée ɪmó waazála bɔ́wɔ́w-dáa fɛɛzɪrɛ wíre, ɪdéndírɪm ɪkálízɪ yɪ? ¹² Ngó ɪrɔ́ wená fɔ́zɔ́zɪrɛ bɪcezí fée. Bulé né qédée Mará waava níbááwɔ́ sɪsɪ bála kazɔ́w hɪ bɪ fɛɛzɪrɛ wíre.» ¹³ Nna ge Yeésu wawóšɔ́ abaaló ɪmó sɪsɪ: «Fɔ́ nyánóšɔ́nɪ.» ɪlé wawóšɔ́ nóšɔ́nɪ, nge nóšɔ́nɪ waawáa ɪbɪsɪ nyazɪ lííní.

¹⁴ *Faríizi-dunáa* waalú hna né, nge boobó balá sááwóra nɔ́híní báta balá na bakɔ́ Yeésu né.

¹⁵ Yeésu waanú bulé né, nge waalú qɪdáare qɪm qɪ-dáa. Zamɔ́w kóɔ́hɪŋɪ woovu yɪ, nge waawáázɪ badaá wenbá rɪŋa bánnyaadí né. ¹⁶ Nna ge waabási we sɪsɪ békéyéle ɪráa ɪtlí weení ɪmó ɪgéé né ¹⁷ na bɪka wentí *andébi* Esáya waanmáti sɪsɪ:

¹⁸ «ɪsɔ́w sɪsɪ: "ɪbée médéé bɔ́wɔ́tá-dóš máadá malzɪ yɪ né,

ɪnáá máábá wawóšɔ́lɛe, wénveezɪ kɔ́ méwénbiré, mánqóš médéé Kezeŋa ɪɔ́ na iféeri zamɔ́w wenbí bɪzɪzɛé né. ¹⁹ ɪdánjaa yóóni, ɪdóngoo, ɪdángbáázɪ ɪlowú zamɔ́w yaaduuzidé.

²⁰ ɪdénbelí qɪgeré qínígóodi né bɪka ɪdánqɪm fútila kidéndée kazɔ́w né háll ɪyéle toovonúm ɪqɪ,

† bilée wawóšɔ́ ge nyazɪ nɔ́maawó

²¹ Yíri báa wenkí wánqóš tamɔ́w ɪɔ́w né ɪkóodi"» né ɪkóodi.

²² Nge bɔ́wɔ́wɔ́ná Yeésu ɪrɔ́ naárɔ́ zíiniwá wánbísíná yɪ nɔ́jem na komóómɪŋa né. Wawáázɪ yɪ háll ɪlé wánŋmatí bɪka wánnáa né, ²³ nge bulá zamɔ́w rɪŋa bití kíndóm sɪsɪ: «Bɪdekée ceení ge *Đáwɔ́ɔ́da Biyaaló?*» ²⁴ Amá *Faríizi-dunáa* waanú bulé né, nge sɪsɪ: «Belzebúuli, zíini-wá-dée wúro ge ceení wónqɔ́wɔ́ná zíiniwá.»

²⁵ Yeésu nyɪ bedée lomaazé né, nge sɪsɪ: «Laadów wenká kadaá ɪráa wónyóó né, asée kɔ́wɔ́. Téédɪ natírɪ yáa koobire neqére féyí qɪdáa ɪráa tánnu qamá ge qɪjɔ́w né. ²⁶ A Sitáanɪ wónqɔ́wɔ́š Sitáanɪ, wónyóó ɪdɪ nbulé, bínlám nɔ́híní na ɪdéé téédɪ ɪcɔ́w ɪdɔ́nɔ́wɔ́m? ²⁷ Nge a na Belzebúuli ge mój mónqɔ́wɔ́ná zíiniwá, mídée wanbaaráa ní? Na weení ge bónqɔ́wɔ́ná tɪ? Míwánbaaráa tɪtɪŋa wánqóš kɔ́ mídóm. ²⁸ Amá a na ɪsɔ́w-dée Kezeŋa ge mónqɔ́wɔ́ná zíiniwá, bínwɪll sɪsɪ ɪsɔ́w-dée kowuro-qɔ́w wánqálí mílɔ́wɔ́táa nbulé. ²⁹ Yáa nɔ́híní ge naárɔ́ wánbuzí ɪsɔ́š ɪrɔ́ ɪjɔ́w qóni né ɪdéé ɪkɔ́w ɪgbúná, a ɪdafóhɪbɪzɪ ɪfóki qóni-dóš ɪmó. Asée wawóšɔ́kɪ yɪ na ɪbízɪ ɪkɔ́w ɪgbúná. ³⁰ Weení ɪraavóo ma né ɪyéena ma, bɪka weení ɪdánzíná ma tuuzí né, wányaaázɪ ge.»

³¹ «Bɔ́wɔ́wɔ́l ge ménveerím míl sɪsɪ bénjém ɪráa alahááci báa wenkí na kudóšɔ́w báa wenkí ge baadóš ɪsɔ́w, amá weení waadóš ɪsɔ́w-dée Kezeŋa *Đacɪrɪ-cɪrɪ* hɔ́ga né, bedénjem ɪlé. ³² Weení waanmáti ɪyɪsɪná *ɪrɔ́ Biyaaló* né, bénjém yɪ, amá weení waanmáti ɪyɪsɪná ɪsɔ́w-dée kezeŋa né, bedénjem yɪ qúúlínya kɪna kɪdáa cáhfaná lááhíra.

³³ Naaní na ɪrɔ́ ɪyuú ɪuwó bú kazɔ́w hní né, asée wooyuú ɪuwó kazɔ́w hɔ́gɪ. A ɪuwó wánnyaadí, kibíya qɔ́qɔ́ kɔ́wɔ́ndɪnáa ge. ɪuwó-dée bíya ge bándɪll na kɪ. ³⁴ Mí bɔ́wɔ́zá ana! Mínlám nɔ́híní ɪbízɪ ɪŋmáti tóm kazɔ́w hɪ bɪka mídáávé? Káma wenbí biizu wenbiré-daá né ge wɔ́w wánŋmatí. ³⁵ ɪrɔ́ kazɔ́w hní wánɪlɪzɪ wenbí bɪjɔ́w kazɔ́w né ge wenbí ɪwená kazɔ́w hɪ né bɪdáa, ɪrɔ́ kí-davéénúu ɪlɪzɪ wenbí bɪdáavé né wenbí ɪwená bɪdáavé né bɪdáa. ³⁶ Ménveerím míl sɪsɪ: Tóm fúšɪ wíre, ɪráa wánɪnáa bɔ́wɔ́wɔ́ tóm-bú tɪte hní weení baanmáti né. ³⁷ Káma wentí rɪŋa nyáanmáti né, tunaa sɪ bafɔ́šná na nya na beqézi nya yáa bakɔ́ nyóšɔ́m.»

³⁸ Nna ge Mará wɪlqáa nebére na *Faríizi-dunáa* wawóšɔ́ Yeésu sɪsɪ: «Kóɔ́hɪnɪ, qɔ́wɔ́lɛe ɪlá qáa maamááci nakírɪ.» ³⁹ Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «Zaamáanɪ kɪna kɪdéé ɪráa badaavé bɪka badánzɪmná ɪsɔ́w riké né, bón-bɔ́wɔ́ sɪsɪ bála maamááci, amá *andébi* ɪnúusa-dée hɔ́gɪ baasɪ badádanáa nakírɪ. ⁴⁰ Káma hɔ́hɪnáa ɪnúusa waalá wé náadóozo nuvoowú na ɪdaawó tɪhɔ́de kóɔ́hɔ́de ɪlóó-di-dáa né, bulé qɔ́qɔ́ ge *ɪrɔ́ Biyaaló* sɪ ɪlá wé náadóozo nuvoowú na ɪdaawó ade laadów-dáa. ⁴¹ Tóm fúšɪ wíre Ninívi téédɪ-dáa ɪráa wánqɔ́rɔ́šɔ́na zaamáanɪ kɪna kɪdéé ɪráa bakɔ́ bɔ́wɔ́m, káma Ninívi hɔ́ba waalá túúbá bekée balakási sáátɪ wenkí baanú *andébi* ɪnúusa-dée waázɪ né. Ngó sinje-dáa, naárɔ́ we cé waagúll ɪnúusa. ⁴² Tóm fúšɪ wíre, Sebáa laadów-dée wúro aló wánqɔ́rɔ́šɔ́na zaamáanɪ kɪna kɪdéé ɪráa, ɪkɔ́ bɔ́wɔ́m ká-

ma waagálílná doo bolíni ukóni iwélési wúro Sulemáá-na-déé ásénsí. Ngó sinje-daá, naárw we cé waagíli Sulemáána.

⁴³ A Zíini waalí uró rɔ, kínbodé ge kíngabúsi qúdáare wúlíha nde-daá kínjáadi yaaveezidé, amá kidónyúu.

⁴⁴ Nna né kíndóm sis: «Mánbúsi médéé qaána wenká máagállu kadaá né.» A kudála ge kumwóná ke naárw féyí kadaá, báhgbárlí ke bonyózi, ⁴⁵ nna né kínbodé kíkájáa zíiniwá lube tigidaavééníti waagíli kurí né, na tukóni tisúu nna. Bigedeezya, uró umó idée kidaavééníti wángulíli kaqaa ndi. Bulé ge zaamáani kuna kudée uráa kidaavéénáa si betená.

⁴⁶ Yeésu bamáa zamóo ηmatunáa ge igoo biya baadála bazíhée asw bánjádli si banmatuná yi. ⁴⁷ Nna ge naárw wawóo Yeésu sis: «Bee ngoo na ngoobiya bazíhée asw bawóolee si banmatuná nya.»

⁴⁸ Nna ge Yeésu woobúsi weení waanmatuná yi né sis: «Weení ge mawoo? Wenbá ge mogoobiya?» ⁴⁹ Nge waawíli wanbaaráa na inóoni itó sis: «Bee mawoo na mogoobiya. ⁵⁰ Weení uríha wánlám majaa lwe isóódaá né izawólim né, ilé ge mogoobú aló yáa abaaló yáa mawoo.»

13 Bidée wíre qurí, nge Yeésu waalí qaána-daá ibó icóo lúre kóboké-jó si lwíli uráa lsoó-dée tóm.

² Nge zamóo kóbokégi waalára kumilíná yi háli biiyéle ukpa kpírúso-daá icóo bika zamóo síhée lím koo-koo.

³ Waawíli zamóo kurí tómwá qabata na tóm-geezire. Nge wawóo we sis: «Wíre ge uró naárw woobó lsoó-daá kúqúudi larú †. ⁴ Wánlarú né, nge natíri waazála níbáawso-níbáawso, nge símsi wawóoni sidí ti. ⁵ Natíri waazála bó-daá lénlé téédi tawóo né, nge tuján tnyo káma téédi telím. ⁶ Wísi wawóoni sisáa né, nge bunyóo ti, nge tuwíli káma wóózi tafíya. ⁷ Kúqúudi natíri waazála wawóozi-daá, nge wawóozi waabíi sunyóo ti. ⁸ Natíri waazála téédi kazóo ndi-daá. Nge tulé tuqo biya; nakíri nuunówá, nakíri niidóozo nakíri qoqo akóosaaláa.»

⁹ Nge Yeésu waadási sis: «Weení lwená nıgbamíni né, inu.»

¹⁰ Nna ge Yeésu-dée wanbaaráa woogódúu ijó bawóozi yi sis: «We-rɔ ge nyánmatunáa uráa na tóm-geezire bulé?» ¹¹ Nna ge Yeésu woobúsi we sis: "Mínyóo né, lsoó waava míli sis itíli idée kowúró-dée asíiri, amá belé né idafa we ki. ¹² Káma weení lwená né, bándasi yi na iyuú libá bido; amá weení lveyína né, benléé sókoyóo wenká lwená né. ¹³ Wenbí burɔ mángmatunáa we na tóm-geezire né ge sis bebéna amá badánnaa; benwelesi amá badánnu cánfáná baníli bugutoluú. ¹⁴ Bulá bulé ge na wentí *andébi* Ezáya waanmáti sis:

«Mínbá iwélési amá mídánnu,
mínbá ibéém amá mídánnáa

¹⁵ káma zamóo kuna kiwenbiré waagbízi,
baabísi nıgbadóni-dunáa
boovu baazá
na bákána na baazá

† *Bijó ge nyazi qédée cé bánlarú ηmaawó fawó-daá né*

yáa banuná banıgbamíni
na bitekiná bewenbé
balá túúbá na melée we» né ikóodi.

¹⁶ Buga mínyóo né, muna wenbi-niini dúnáa, káma mílzá wánnáa bika míngbamíni wánnú. ¹⁷ Ménveerím míli toovonúm sis *andébiwá* qabata na uráa qabata boovu lsoó na toovonúm né wawóozi si bana wenbí míbéna qó né, amá badana; baníli wentí mínnú qó né, amá badaníli.

¹⁸ «Bulé né, iwélesi iníli qurú umó idée tóm-geezire kutoluú. ¹⁹ Wenbá bannú *lsoó-dée kowúró-dée* tóm bika badánnu tigutoluú né wawóo ge nyazi

níbáawso-níbáawso lé kúqúudi waazála né. Sitáani wóngóni ge ukpezí wenbí boodúu bewenbé-daá né.

²⁰ Weení wánnú lsoó-dée tóm na icáñ umó ti na wenbi-niini né wawóo ge nyazi bó-dáa lénlé kúqúudi waazála né. ²¹ Amá wóózi féyí né, tidénleerí. A bigée kwóya yáa fúkúrúsi waadála yi lsoó-dée tóm-rɔ, wánbúsi iwórw.

²² Weení wénwelesi lsoó-dée tóm na iyéle qúúlínya lo-maazé na qóole-dée ayiila inyóo ti bika idánqos biya né wawóo ge nyazi wawóozi-daá lénlé kúqúudi waazála né.

²³ Wenbá bannú lsoó-dée tóm bika bannú tigutoluú né wawóo ge nyazi téédi kazóo ndi wentí-daá lénlé kúqúudi waazála né. Burɔ ge wánqos biya; naárw nuunówá, naárw niidóozo, naárw akóosaaláa.» ²⁴ Nge Yeésu weedékéézi we tóm natíri sis: «lbée wenbí

bénggeezenáa *lsoó-dée kowúró* né: lro naárw wooguuná kúqúudi kazóo ndi lsoó-daá. ²⁵ Wíre nuvoowú uráa ríha wóngóm né, nge uró umó libáqaa wawóoná nyíli tite ndi lsoo ilé idée bilée-daá † bika idée. ²⁶ Kíqíidi wawóoni bido biya né, nge nyíli tite ndi qoqo waawóo tulíli.

²⁷ Nge qaána-dóo-dée bawóotá-dúnáa wawóoni bawóo yi sis: «Kóboké mányli sis kúqúudi kazóo ndi ge nyóóqúu nyóózi-daá ya. Le ge nyíli tite ndi waaluná?» ²⁸ Nge woobúsi we sis: «lbée naárw waalaná bulé.» Nna ge idée bawóotá dúnáa sis: «Bulé né nyóowóolee sis qibó ukpezí nyíli tite ndi turí?» ²⁹ Nge ilé sis: «Aayí, ikókó ukpezí bukpedína kíqíidi. ³⁰ Iyéle buríha bibí háli kóm sáati. Sáati kurí, ménveerím komqaa sis: "lgó nyíli tite ndi ifókú na lsoó ti nimíni, buga bilée né, a míngó ki bité, iboná ki lburí mégbewú-daá".»

³¹ Nge Yeésu waadánmáti we na tóm-geezire neqere sis: «lbée wenbí bénggeezenáa *lsoó-dée kowúró* né: kaalí bánínáyóo bú uró wawóobóo idúu lsoó-daá né ge ‡.

³² Dóóziwá bánvarím né-dée biya-daá, igée kúmúu ge, amá a wawóoni, na lbusi tikini-daá tikú kóbokégi háli símsi wóngóni síngaá sudée qéndéla kudée wíláazi-daá.» ³³ Nge Yeésu waadánmáti we na tóm-geezire neqere sis: «lbée wenbí bénggeezenáa *lsoó-dée kowúró* né: kwawóo ge nyazi faadín aló wawóobóo ifuudíná kpónó mólóm agúwee natúdoozo nge bugba kazóo né ge.»

† *bilée wawóo ge nyazi ηmaawó, bánvarím ki Israyéli laadso-rɔ, kunáa bánlanáa kpónó mólóm ‡ Tuwóo bú weení qóobóo qikeeziná bánínáyóo né, Israyéeli biya-dée, idée tikú ge bánnyáa sis Senevéé.*

³⁴ Na tóm-geezire ge Yeésu waanmatiná zamóo tómwá tuna turíja. Idanmáti natíri bidekéé na tóm-geezire ³⁵ na bika wentí *andébi* waanmáti sɛsɛ: «Mónvulúu mónóó manmatiná we na tóm-geezire. Mónbɔwɔs wentí tímósée qoo baalá dǔúlínya» né ikóodi.

³⁶ Nge Yeésu weeyéle zamóo idée qaána. Nge *lwanbabaráa* woogódúu ɔ́j bɔtɔ yi sɛsɛ: «Izǔi dǔa fɔ́-daá nyíidi tite ndi-dée tóm-geezire kutoluú.» ³⁷ Nge woobúsi we sɛsɛ: «Weení woodúu kúǔúdi kazóo ndi né ge *lró Biyaaló*, ³⁸ fɔ́ ge dǔúlínya. Kúǔúdi kazóo ndi ge wenbá badúná *lsɔ́-dée kowúrɔ́* né. Nyíidi tite ndi ge wenbá bovóo kidaavéénúu né. ³⁹ Ibéere weení woodúu nyíidi tite ndi né ge *sitáani*. Kóm sáati ge dǔúlínya-dée kɔ́rɔ́s. Biɔga kɔ́mǔǔa ge *malááyikawá*. ⁴⁰ Nínáa bánlɔ́ nyíidi tite ndi na bɔsɔ́ tɛ nimíni né, bulé ge sɛ bulá dǔúlínya kɔ́rɔ́s. ⁴¹ *lró Biyaaló* wéngediríi idée malááyikawá balzǔi idée kowúrɔ́-daá wenbá ríja bényélii baranáa wánlám alaháaci né na wenbá ríja bánlám bidaavé né ⁴² na bɔɔ we nimíni kɔ́bɔ́ni-daá, rína ge bényíi balá mányí lé. ⁴³ Bidée sáati kírú né, toovonúm-dúnáa wéndée nyazi wísɛ bulé bajaa-dée kowúrɔ́-daá. Weení wená nɔ́gbamíni né, ínli.

⁴⁴ *lsɔ́-dée kowúrɔ́* cɔ́ɔ ge nyazi dǔǔle baamósi qe fɔ́-daá ge naáɔs waalú dɔ́rɔ́ né; ulé dɔ́dɔ́ wándamósi qe ge na ríjúnáa bujɔ́ yi níini né, wónbode íyá wenbí ríja wená né na ɔ́m fɔ́ kéni. ⁴⁵ *lsɔ́-dée kowúrɔ́* tɔ́ɔɔ ge nyazi béédéere-dóó weení wánjáadi kejibiya kazóo ríba né. ⁴⁶ Wooyuú liide-bɔ́né keji-bú né, nge woobó íyá wenbí ríja wená né ibó ɔ́m yi.

⁴⁷ *lsɔ́-dée kowúrɔ́* tɔ́ɔɔ ge nyazi biruú bónlɔ́ tenkú-daá na kikóbúu tiiná ndi-ndi né. ⁴⁸ A tiiná woosu biruú, na banára kɛ balúná kpaam-ɔ́, na balzǔi tiiná kazóo rína baqɔ́ dɔ́kíni-daá na bebédɔ́ weená avéyína fǔzǔire né. ⁴⁹ Bulé nɔ́ ge sɛ bulá dǔúlínya kɔ́rɔ́s. *Malááyikawá* wánqɔ́s balí na bata balzǔi toovonúm-dúnáa fɔ́ɔsɔ́, badaavé né fɔ́ɔsɔ́, ⁵⁰ na bɔɔ badaavé né nimíni kɔ́bɔ́ni-daá. Nna ge bényíi balá mányí lé.

⁵¹ Nge Yeésu wɔ́ɔɔɔɔzi *lwanbaaráa* sɛsɛ: «Mílní wentí ríja máánmáti dǔ́ né tigutoluú?» Nge belé boobúsi yi sɛsɛ: «Ín.» ⁵² Nge Yeésu wɔ́ɔɔɔɔ we sɛsɛ: «Mará wulqɔ́ weení baawíli yi *lsɔ́-dée kowúrɔ́*-dée tóm né cɔ́ ge nyazi qaána-dóó weení wánlɔ́zǔi idée dǔǔle-daá kífábi na kíbuńbi né. ⁵³ Yeésu waanmatiná tóm-geezire tómwá tuna bité né, nge waalú didáare dǔm dǔdaá. ⁵⁴ Nge weeqée téedi wentí-daá wɔ́ɔɔɔɔ ɔ́bɔ́ né; nge wánwílú uráa *lsɔ́-dée tóm* bedée *lsɔ́ yaazeeqé qaána*-daá. Nge bulá belé bíti bónóm sɛsɛ: «Le ge wooyuúna áséńsi na maamáaciwá tuna? ⁵⁵ Mányí sɛsɛ káfínta biyaaló nbulé? Manyí sɛsɛ igɔ́ ge Maríyama buka igoobiya ge Yaakúbu na Ísifu na Sumóoni na Yuudée ge? ⁵⁶ Mányí sɛsɛ dána igoobiya aláa ríja ge cé ya. Nge le ge ɔ́m wooyuúna buna bíríja?» ⁵⁷ Nge bedée banyí Yeésu né wɔ́ɔɔɔɔ we níbááwɔ́ sɛsɛ bafa yi toovonúm. Nna ge Yeésu wɔ́ɔɔɔɔ we sɛsɛ: «Bánváa *andébi* girímá báa lé, asée idéedi na

idáana-daá baasi ge béngbeenáa yi.» ⁵⁸ Téedi turí tɛ daá, Yeésu talá mamáaciwá qabata káma badafa yi toovonúm.

14 Bidée sáati kírú, Eróodi † weení wéndǔi kowúrɔ́ Galílee né waanli bánmatí Yeésu-dée tóm.

² Nge wɔ́ɔɔɔɔ idée bɔ́wɔ́tá landǔa sɛsɛ: «lró ceení dǔ́, *andébi* Yaayá ge. Weevé ɔ́sɔ́ǔa ɔ́wɔ́táa-ɔ́ ge wená yíko wánlám mamáaciwá.» ³ Wúro *Eróodi* waamáazi bulé káma waavóhýéli bakpa *andébi* Yaayá baqɔ́ yi agbaran-gbára bɔ́tɔ sáraka; káma Wúro Eróodi wɔ́ɔɔɔɔ igoobú Filípu qeeló *Erodiyáadi* né, ⁴ *Andébi* Yaayá wɔ́ɔɔɔɔ yi sɛsɛ: «Ndómónná nlá bulé.» ⁵ Wúro Eróodi wɔ́ɔɔɔɔ sɛ ɔ́m yi, amá wánnú zamóo nundáare, káma kulé kiiqézi sɛsɛ Yaayá kée *andébi* ge. ⁶ Ngó nbéém né, Wúro Eróodi-dée ɔ́rɔ́s wíre tɔ́zǔi-dée jíngáari wíre waadála né, nge *Erodiyáadi* weelée waabáa zamóo bayáa kɛ dǔíina né kɔ́zǔi-daá. Idée báare waalá wúro kazóo. ⁷ Nge Eróodi wooduuná sɛsɛ báa wé ge wɔ́ɔɔɔɔzǔi, ɔ́m wánváa yi. ⁸ Búnáa bú igɔ́ waadási yi tóm sɛsɛ ɔ́tɔ sɛsɛ: «Fa ma cé *andébi* Yaayá kɔ́jɔ́ télélé-daá.» ⁹ Wúro laakáari waagɔ́rɔ́. Amá ríjúnáa wooduuná zamóo bayáa kɛ dǔíina né ɔ́zǔi-daá né, waava wéde sɛsɛ bókɔ́ɔ́n aléere Yaayaá kɔ́jɔ́. ¹⁰ Nge weedíri bekéje *andébi* Yaayá kɔ́jɔ́ sáraka-daá. ¹¹ Bɔ́ɔ́ɔ́n kɔ́jɔ́ télélé-daá becéle aléere, nge ulé wooboná kɛ icéle igɔ́. ¹² Nge *andébi* Yaayá-dée *wanbaaráa* wɔ́ɔɔɔɔ kɔ́kɔ́ɔ́ ɔ́m bebi; nge boobó bekéveeri Yeésu.

¹³ Yeésu waanli tóm turí né, nge wɔ́ɔɔɔɔ kɔ́lɔ́sɔ́ idée faqáama-daá igɔ́ɔ́ɔ́ ɔ́lanáa iráa bolíni. Zamóo waanli bulé né, nge kulí téedɔ́wá-daá kifu yi. ¹⁴ Yeésu weedí kɔ́lɔ́sɔ́-daá né, nge waana zamóo kɔ́bɔ́ngɔ́. Nge kudée tóm waalá yi kɔ́nyɔ́m. Nge waawáazi bedée kɔ́ɔ́ndúnáa. ¹⁵ Dáaníja waalá né, nge Yeésu-dée *wanbaaráa* woogóduu ɔ́j bɔ́tɔ yi sɛsɛ: «Dǔjɔ́nna téedi bolíni ngó kɔ́dǔáni, bulé né feeri zamóo kudée tɛe-bíizi-daá kɔ́kámó kídíim kiqí.» ¹⁶ Amá Yeésu woobúsi we sɛsɛ: «Bɔ́ɔ́ɔ́zǔi sɛsɛ bobó qeeli, mídínta ɔ́va we kídíim beqí.» ¹⁷ Nna ge belé wɔ́ɔɔɔɔ yi sɛsɛ: «Kɔ́ɔ́nɔ́wá natónówá na tiiná náale ge dǔjɔ́ cé.» ¹⁸ Nge Yeésu wɔ́ɔɔɔɔ we sɛsɛ: «Iɔ́nna ma Kɔ́ɔ́nɔ́wá natónówá na tiiná náale amó cé.» ¹⁹ Nge waava wéde sɛsɛ zamóo ɔ́wɔ́ ade nyíidi-ɔ́. Nge wɔ́ɔɔɔɔ Kɔ́ɔ́nɔ́wá natónówá na tiiná náale amó, ɔ́sá ɔ́sɔ́ bɔ́rɔ́. Bulé bɔ́wɔ́rɔ́ ge weebelí kɔ́ɔ́nɔ́wá, ɔ́kɔ́ɔ́ tɛ icéle *wanbaaráa* batára zamóo. ²⁰ Baríja wɔ́ɔɔɔɔ bɔ́fɔ́. Fɔ́ɔ́lasi suga *wanbaaráa* wɔ́ɔɔɔɔzǔi né woosu dɔ́kíni fuú na natíle. ²¹ Abaaláa nyazi míli kɔ́ɔ́nɔ́wá bulé weedí ná kídíim burí, ngó badakála aláa na bíya.

²² Bulé bujǔn bɔ́wɔ́rɔ́ ge Yeésu waajáari *wanbaaráa* sɛsɛ bákpá kɔ́lɔ́sɔ́-daá bete ɔ́m níbááwɔ́ betesiná fɔ́ɔ́lɔ́sɔ́ kɔ́ganáa. Bidée sáati né, ɔ́m iyéle zamóo ɔ́va qamá. ²³ Weeyéle zamóo ɔ́va qamá bité né, nge waagba bɔ́sɔ́-daá sɛ ɔ́sɔ́ ɔ́sɔ́. Kudǔáni né, ɔ́we rína iriké.

²⁴ Kɔ́lɔ́sɔ́ wánlání laadó bolíni ge ílm wángɔ́rɔ́s bínýoo kɛ, káma fefelimá wónýoo kɛ. ²⁵ Asɔ́báa ge Yeé-

su wɔɔgɔni iwanbaaráa-jɔ wáŋganɔɣé lɔré kɔbɔɔŋɣe-ro.
²⁶ Wanbaaráa waana yi wáŋganɔɣé lím-ro né, nɔndaáre waazɔs we bɔndɔm sɔsɔ: «Asínálí ge.» Nge baabáázi agogo.
²⁷ Nna-ńna Yeésu wɔɔdɔ we sɔsɔ: «Idjɔki mídi, mɔ́ɔ ge, íkání nɔndaáre.»
²⁸ Nna ge *Pétro* wɔɔdɔ yi sɔsɔ: «Đádɔs a toovonúm nyánaábílé, fa ma níbááwɔ manóm lím-ro mɔngɔni nyɔ́jɔ.»
²⁹ Nge Yeésu wɔɔdɔ yi sɔsɔ: «Kɔni.» Nge *Pétro* waalí kplírɔsɔ-daá, wánnɔɣé lím-ro wéndɣé Yeésu-jɔ.
³⁰ Amá waana fefelimá-dée dóni né, nge nɔndaáre waazɔs yi. Nna ge waabáázi lím-daá tím. Nge woogoo sɔsɔ: «Đádɔs, lee ma.»
³¹ Nna-ńna ge Yeésu wɔɔɔ nɔsɔni idjɔki *Pétro*, nge wɔɔdɔ yi sɔsɔ: «Nyédée toovonúm fáa tɔdɔ, ngbaalá nyáálá síka?»
³² Baabísi bakpa kplírɔsɔ-daá né, nge fefelimá waazála.
³³ Nge wenbá bɔwe kplírɔsɔ-daá né boogúu yi téédí bɔtɔ sɔsɔ: «Toovonúm ge, nyɔ́ɔ ge *Isɔ́ɔ Biyaalɔ́.*»

³⁴ Bɛedési lɔré kɔbɔɔŋɣe buté né, nge beedí Genezaréétu téédí-daá.
³⁵ Téédí turm tɔdaá uráa waadulí yi, nge beegíli beféeri uráa fáráńdí kúr kíríŋa kɔdaá, nge bɔɔgɔnɔ yi kɔdɔndunáa ríŋa.
³⁶ Nge baavíni yi sɔsɔ íyele kɔdɔndunáa itekiná báa idée tóko njóɔre riké. Nge wenbá baríŋa beedekiná né, baawáa.

15 Bulé bɔwɔ́rɔ né, nge *Faríizi-dunáa* na *Mará wulɔ́ɔ* waaluná Yerusalém bɔkɔni Yeésu-jɔ, nge bɔɔbɔ́ɔzi yi sɔsɔ: ² «Ngbaalá ge nyédée *wanbaaráa* tónvúu caajáanáa-dée taáɣe? Káma badánzam banɔ́ɔzi naaní beɣi kíqíim.»
³ Yeésu woobúsi we sɔsɔ: «Mínyɔ́ɔ ní, we-ro ge mínyɔ́ɔsɔnáa *Isɔ́ɔ*-dée *Mará* mídée taáɣe-ro?»
⁴ Káma *Isɔ́ɔ* wɔɔdɔ sɔsɔ dɔɔzi ngɔɔ na njaa, nge wɔɔdɔtóm sɔsɔ weení waalá igɔɔ yáa ijaá láálí né mɔ́ɔna bakɔ yi.
⁵ Amá mínyɔ́ɔ míndóm sɔsɔ: "A naáɔ wɔɔdɔ igɔɔ yáa ijaá sɔsɔ: wenbí máází si malá nya kɔɔkɔwɔ na bisɔná nya né, mɔ́ɔgbɔ́ɔ bi malá *Isɔ́ɔ* sarɔ́ɔ, ⁶ bidokúti bibɔ́ɔzi bɔdɔs idjɔ́ɔzi ijaá". Bulé ge mídée caajáanáa-dée taáɣe-ro mínjɔ́lɔ *Isɔ́ɔ*-dée tóm.
⁷ Munáávikíwá, *anɔ́ɔbi* Esáya wená toovonúm waavóndóm mírɔ sɔsɔ:

⁸ "Na nɔɔni ge zamɔ́ɔ kɔna kínyaanáa máyíɣe, amá kiwenbíre ɔ́ɔɔ na ma bolíni,
⁹ Faala ge bánlám sɔsɔ bénzeé ma káma wentí bánwulí né kée uráa-dée *Mará* ge."

¹⁰ Nge Yeésu waayáa zamɔ́ɔ itɔ kɔ sɔsɔ: «Iwélesi uní kazɔ́ɔ.
¹¹ Bidekéé wenbí bínzɔ́ɔ urɔ́ɔ nɔɔ-daá né wényelíi kɔ *ivéyi ɔ́ɔɔɔɔ-cɔɔɔ*, amá wenbí bínlí nɔɔ-daá né ge.»
¹² Nge Yeésu-dée *wanbaaráa* woogóduu iɔ́ɔ bɔtɔ yi sɔsɔ: «Nyáádílí sɔsɔ wentí nyááŋmáti né tuɔ́ɔsɔ *Faaríizi-dunáa* laakáari?»
¹³ Nge woobúsi we sɔsɔ: «Turwɔ́ɔ wenkí ríŋa majaa weení lwe *Isɔ́ɔdɔ́ɔ* né toɔ́u kɔ né, béngbezí kɔ.
¹⁴ Iyéle we, njema wéngeti kɔ njema. Ngɔ́ɔ bulé ge a njem wéngeti kɔ njem, beléení bánzáálí bɔɔwɔ́ɔ-daá.»

¹⁵ Nna ge *Pétro* sɔsɔ: «Izɔ́ɔ ɔ́ɔa tóm nyéégéézi ti dɔ́ɔ né tigutoluú.»
¹⁶ Nge Yeésu sɔsɔ: «A bulé mínyɔ́ɔ dɔ́ɔɔ mínyéyina tulí dɔ́ɔɔ? ¹⁷ Mísi sɔsɔ wenbí ríŋa bínzɔ́ɔ nɔɔ-daá né, bíndím lóodi-daá ge na bulí bidéé

ɔ́ɔyáásɔ-daá? ¹⁸ Amá wenbí bínlí urɔ́ɔ nɔɔ-daá né wánluná wenbíre-daá ge. Nge bulé binyelíi kɔ ge urɔ́ɔ féyí ɔ́ɔɔɔɔ-cɔɔɔ.
¹⁹ Bulé né wenbíre-daá ge lomaazé tite ríńa wánlunáa: bɛe uráa kɔsɔ, urɔ́ɔ ulí lwaalɔ́ yáa idéelɔ́ wɔ́rɔ, wásangarítí, ŋmulím, seríya tute ŋɔl, na uráa tóɔdi.
²⁰ Wenbí binyelíi urɔ́ɔ féyí ɔ́ɔɔɔɔ-cɔɔɔ né nbulé. Amá urɔ́ɔ idjɔ́ɔ kíqíim idasám unɔ́ɔzi tényelí idánlam ɔ́ɔɔɔɔ-cɔɔɔ.»

²¹ Yeésu waalí ríńa né, nge weɛɣé Tíiri na Sidɔ́ɔni fáráńdí.
²² Nge Kanáani alɔ́ naáɔ lwe fáráńdí kúr kɔdaá né wɔɔgɔni iɔ́ɔ wóngoó sɔsɔ: «Nu mágɔnyɔ́m Kɔbɔ́ɔni, Đáwɔ́ɔɔ *Biyaalɔ́*. Zíini lbaná kíjjaarí médée aléere.»
²³ Amá Yeésu tobúsi yi báa tóm-bú. *Iwanbaaráa* woogóduu iɔ́ɔ né, nge belé bɔɔdɔ yi sɔsɔ: «Đɔɔ yi, káma ivoo ɔ́ɔa wánjaarí ɔ́ɔa na agogo.»
²⁴ Nge Yeésu woobúsi sɔsɔ: «*Israyéélí féeni* tudelém né tiriké turɔ ge beegédiri ma.»
²⁵ Amá alɔ́ ceení wɔɔgɔni isóm waazá-daá ífni yi sɔsɔ: "Đádɔs, lee ma"
²⁶ Nge Yeésu woobúsi yi sɔsɔ: «Bivéyi kazɔ́ɔ sɔsɔ bɔkɔ́ɔɔ bíya-dée kíqíim bɔlɔ́ fáa-bíya.»
²⁷ Nge alɔ́ sɔsɔ: «Toovonúm ge, amá fáa-bíya wánjalaaɔ́ ɔ́ɔkɔ wenkí kínlí sɔdunáa-dée tébírí-ro bínzálí né síndjii.»
²⁸ Nna ge Yeésu woobúsi alɔ́ unɔ́ sɔsɔ: «Đɔ́gɔ́ɔ nyédée toovonúm fáa wɔɔdɔ́ɔ. *Isɔ́ɔ* ífá nya wenbí nyɔ́ɔɔ́ɔl né.» Sáati kúr nɔ́ɔ dɔ́ɔɔ ge idée aléere waawáa.

²⁹ Bulé bɔwɔ́rɔ né, nge Yeésu waalí ríńa idée Galilée lɔré kɔbɔɔŋɣe-jɔ. Nge waagba bɔsɔ-daá ití lɔ́ɔ.
³⁰ Nge zamɔ́ɔ kɔbɔɔŋɔ wɔɔgɔni iɔ́ɔ kígána nɔvɔ́-dunáa na njema na wenbá biilí we né, na komóómúsi na kɔdɔndunáa nebére dɔ́ɔɔ. Nge bɔɔgɔnɔ we basí Yeésu nɔvɔ́-jɔ. Nge Yeésu waawáázi we.
³¹ Bulá zamɔ́ɔ mááɣe kɔna komóómúsi wánŋmatí né, na biilí we né baawáa né, na nɔvɔ́-dunáa wánnɔɣé bazuzéé né, na njema wán-náa né. Nge kɔdɔ́ɔzi *Israyéélí*-dée *Isɔ́ɔ*.

³² Nge Yeésu waayáa *Iwanbaaráa* itɔ we sɔsɔ: «Zamɔ́ɔ kɔna kɔjɔ́ɔ ma kɔnyɔ́m, káma wé náádóozo nbulé kɔwe mɔ́jɔ né, ngɔ́ kɔvéyina nabɔ́ɔs si kidjɔ́ɔ. Mádánjaa mɔndɔ́ kɔ sɔsɔ kíkpe bika kidedjɔ́ɔ nabɔ́ɔs, na kíkɔkɔni kɔwí níbááwɔ-daá.»
³³ Nge *wanbaaráa* wɔɔbɔ́ɔzi yi sɔsɔ: «Lé ge dónyúuna kɔpónwá faɔ́ama kɔna kadaá butála zamɔ́ɔ ŋŋunáa kɔna kidjɔ́ɔ kɔfɔ́ɔ.»
³⁴ Nge Yeésu wɔɔbɔ́ɔzi we sɔsɔ: «Kpónwá ŋŋíní ge míwená.» Nge boobúsi yi sɔsɔ: «Turɔ́ɔ lɔbe na tiiná yááwá ɔ́ɔkɔ dɔ́ɔ.»
³⁵ Nge waava wéɣe sɔsɔ zamɔ́ɔ lɔ́ɔ ade.
³⁶ Nge wɔɔgbɔ́ɔ Kpónwá lɔbe turm na tiiná amɔ́. Waazá *Isɔ́ɔ* buté né, nge weebelí ti ikpɔ́ɔ icéle *Iwanbaaráa* batára zamɔ́ɔ.
³⁷ Baríŋa bɔɔdɔ́ɔ bɔfɔ́ɔ. Fɔ́ɔlasi suga *wanbaaráa* wɔɔdɔ́ɔzi né woozu dɔ́kíni lɔbe.
³⁸ Abaaláa mílí kɔkɔnázá weedjɔ́ɔ ná kíqíim burm, ngɔ́ badakála aláa na bíya.
³⁹ Yeésu weyéle zamɔ́ɔ iya ɔ́ɔamá wɔ́rɔ né, nge waagba kplírɔsɔ-daá idée Magadánú farándí-daá.

16 *Faríizi-dunáa* na *Sadusée-dunáa* woogóduu Yeésu-jɔ si bayí yi kɔdɔká. Nge bɔɔdɔ́ɔ yi sɔsɔ íla maamáaci nakírí kínlí sɔsɔ *Isɔ́ɔ*-jɔ ge waagálílná né.
² Yeésu woobúsi we sɔsɔ: «A ɔ́ɔaníŋa waalá, míndóm sɔsɔ *Isɔ́ɔdɔ́ɔ* wénjém káma ŋmíndi weezéé.
³ Bika téere né míndóm sɔsɔ: sinje *Isɔ́ɔdɔ́ɔ* féyí ɔ́ɔyí-ɔ́ɔyí káma

bivóo biyaajemáa. Bulé ge mínyi mínbeenaá isóódaá mìnqaaží sáátuwá. Amá wentí tlnám lēēdǝ né ge míl̥si. ⁴ Zamaáani kina kidee uraa badaavé né bika bánl̥l̥i l̥sǝ wǝrǝ né bǝn̥bǝwǝzǝ maamaáci. Amá *anqébi* Ínúusa-dée maamaáci baasi badánnaa nakír̥l̥.» Nge Yeésu weeyéle we éna idéé.

⁵ *Wanbaaráa* beedési l̥uré kǝbǝn̥qǝ-dée fúu lí h̥gl̥-ɾǝ né, bǝwǝzǝ bǝwǝkǝpǝwǝ kǝpǝn̥wá. ⁶ Yeésu wǝwǝdǝ we s̥si: «l̥lá laakáaru na *Farízí-dináa* na *Saduséé-dináa-dée* faad̥l̥ni bánv̥s̥d̥l̥n̥áa kǝpǝn̥ né.» ⁷ Yeésu wǝwǝdǝ bulé né, wanbaaráa waamaázi s̥si ber̥n̥ bǝwǝkǝpǝwǝ kǝpǝn̥wá-ɾǝ ge wǝwǝdǝ bulé. ⁸ Amá Yeésu waadl̥l̥i bedée lomaazé. Nge wǝwǝdǝ we s̥si: «Mídée toovomúm fáa tǝdǝ, ngbaalá ge mílmáazi s̥si mídǝkǝgbǝwǝ kǝpǝn̥wá-ɾǝ né ge. ⁹ Mídánu tá kazǝ? Míyáádǝwǝzǝ kǝpǝn̥wá natǝn̥wá uraa míl̥l̥i kǝwǝn̥wá wǝwǝdǝ bika né, na kǝpǝn̥ qǝk̥l̥ni n̥h̥l̥ni buga kǝpǝwǝ kǝped̥l̥na né? ¹⁰ Yáa míyáádǝwǝzǝ kǝpǝn̥wá l̥s̥be uraa míl̥l̥i kǝwǝn̥wá wǝwǝdǝ bika né na kǝpǝn̥ qǝk̥l̥ni n̥h̥l̥ni buga kǝpǝwǝ kǝped̥l̥na né? ¹¹ N̥h̥l̥ni ge mídáb̥l̥zi un̥l̥i s̥si b̥dekéé kǝpǝn̥wá-dée-nd̥l̥i ge mán̥h̥mat̥i sáát̥i mǝdǝdǝ mí s̥si íla laakáaru na *Farízí-dináa* na *Saduséé-dináa-dée* faad̥l̥ni bánv̥s̥d̥l̥n̥áa kǝpǝn̥ né?» ¹² Éna ge baan̥l̥i s̥si id̥t̥s̥ s̥si bála laakáaru na faad̥l̥ni bánv̥s̥d̥l̥n̥áa kǝpǝn̥ né, amá *Farízí-dináa* na *Saduséé-dináa-dée* wentí bánw̥l̥l̥i uraa né ge báláná laakáaru.

¹³ Yeésu waadála Sezaarée tééd̥l̥i wentí wúro Filípu waama t̥l̥i né t̥l̥dée fárah̥nd̥l̥i-daá né, nge wǝwǝbǝz̥l̥i *wanbaaráa* s̥si: «l̥ráa-dée h̥mat̥re-daá, weení ge *l̥rǝ Biyaalǝ* kée.» ¹⁴ Nge belé boob̥s̥i y̥l̥ s̥si: «Nebére s̥si nyǝzǝ ge *anqébiYaayá*, nebére s̥si *anqébiElíya*, nebére q̥s̥q̥ s̥si nyanaa *anqébiYeremíya* yáa *anqébiwá-daá* naáɾɾ.» ¹⁵ Éna ge Yeésu wǝwǝbǝz̥l̥i we s̥si: «Mínyǝzǝ míjǝ ní, weení ge mégée?» ¹⁶ *Pétro* woob̥s̥i y̥l̥ s̥si: «Nyǝzǝ ge *L̥erǝ*, l̥sǝ w̥eezuú-d̥s̥ *Biyaalǝ*.» ¹⁷ Éna ge Yeésu woob̥s̥i y̥l̥ s̥si: «S̥lm̥w̥n̥l̥ Inúusa biyaalǝ, nyóoyúu wenbi-niini kama b̥dekéé l̥rǝ waaw̥l̥l̥ ná nya wentí nyááh̥mat̥i t̥l̥i q̥ né, amá majaa weení l̥we isóódaá né ge. ¹⁸ Nge mǝzǝ ménveerím nya s̥si nyégée B̥s̥ɾe ge, nge b̥s̥ɾe q̥l̥m̥ q̥l̥ɾǝ ge s̥i mama médée koduuziyya. S̥m̥ t̥l̥t̥ɾ̥na na b̥dée yíko b̥dánbuzi bilá ke nab̥ɾɾ. ¹⁹ Mén-jelii nya *l̥sǝ-dée Kowúrǝ-dée* sááfl̥wá. Wenb̥i s̥i nv̥k̥l̥i bi ad̥e laad̥w̥-ɾǝ né b̥n̥v̥k̥l̥i bi isóódaá, bika wenb̥i s̥i nb̥od̥j̥i bi ad̥e laad̥w̥-ɾǝ né, b̥n̥b̥od̥j̥i bi isóódaá.» ²⁰ Éna ge waabási *wanbaaráa* s̥si békéféeri naáɾɾ s̥si im̥ó ge *L̥erǝ*.

²¹ Suná sáát̥i k̥l̥m̥ ge Yeésu waabáazi *wanbaaráa* w̥l̥l̥i s̥si b̥n̥b̥wǝzǝ im̥ó ibó Yerúsalem̥ ina wahála q̥aba-ta *tééd̥l̥i-daá kǝbǝn̥áa-kǝbǝn̥áa* na sarási land̥q̥aa kǝbǝn̥áa na *Mará wulq̥aa* n̥s̥z̥l̥i-daá, bakɾ im̥ó amá we náádoozo wíre im̥ó wánb̥s̥i ifé ul̥l̥i is̥d̥q̥aa-daá.» ²² Éna ge *Pétro* waanára y̥l̥ ul̥l̥n̥á kǝp̥m̥z̥, nge weegiziná y̥l̥ it̥ó y̥l̥ s̥si: «l̥sǝ wénverii nyǝrǝ Ðád̥s̥. Aayí wentí nyáh̥mat̥i q̥ né t̥d̥n̥m̥w̥n̥á nya.» ²³ Amá Yeésu w̥eegéézi ul̥l̥i né, nge wǝwǝdǝ *Pétro* s̥si: «Laná ma bolíni Sitáanu!

Nyégée ma k̥wǝk̥ká ge mán̥l̥báawɾ-ɾǝ, kama nyólomaazé tekée l̥sǝ-dée énná, amá uraa-dée énná ge agée.»

²⁴ Nge Yeésu wǝwǝdǝ *wanbaaráa* s̥si: «A naáɾɾ s̥s̥l̥e s̥i ifu ma, ikizi ul̥l̥i bika k̥p̥wǝ ul̥l̥e q̥eni abel̥i akǝwǝ ikónú ma. ²⁵ Kama weení wánj̥áadi s̥i ul̥l̥e iweezuú né wénbed̥j̥i k̥l̥, amá weení wénbed̥j̥i k̥l̥ mǝr̥wǝzǝ né, wóngoyuú k̥l̥. ²⁶ l̥rǝ id̥j̥i q̥úul̥l̥inya ríɾna amá l̥bed̥j̥i iweezuú né, we ge b̥l̥wǝz̥l̥re? Yáa we ge wánbuzi l̥fere na im̥s̥ iweezuú? ²⁷ Kama *l̥rǝ Biyaalǝ* wángab̥s̥i na j̥aa-dée *asícé*-daá í-na ul̥l̥e *maláayikawá* na l̥fere báa weení biluná wenb̥i báa weení waalá né. ²⁸ Ménveerím mí toovonúm s̥si nebére we cé, badánz̥m̥ naaní bana *l̥rǝ Biyaalǝ* k̥l̥ni nyazi wúro.»

17 Wé loqo wǝrǝ né, Yeésu wǝwǝgbǝwǝ *Pétro* na Yaakúbu na igoobú Ysháanu bobó bakpa b̥s̥ɾ kǝbǝn̥h̥gl̥i nakír̥l̥-ɾǝ b̥wǝj̥j̥k̥ beriké. ² Baazá-daá éna ge Yeésu-dée yáási w̥eegée, nge waazá-daá wéndée nyazi w̥l̥si bulé, nge ul̥l̥e k̥p̥n̥á izóóna né waav̥l̥s̥ pári-pári nyazi q̥enyem. ³ Nge *wanbaaráa* toozóóni waana *AnqébiMúusa* na *anqébiElíya* baad̥s̥ bal̥l̥i bána Yeésu bán̥h̥mat̥i. ⁴ Nge *Pétro* wǝwǝdǝ Yeésu s̥si: «Ðád̥s̥, q̥édée cénj̥e c̥w̥s̥ wánl̥ám kazǝ. A nyǝz̥wǝl̥e, mónzuu kéréézi nasúdoozo cé: Nyǝzǝ k̥q̥s̥m̥w̥, Múusa k̥q̥s̥m̥w̥, Elíya k̥q̥s̥m̥w̥.» ⁵ lbamáa h̥mat̥re ge, h̥m̥n̥s̥ nakír̥l̥i k̥in̥nyel̥d̥j̥i né woovu b̥w̥ɾ. Nge baan̥l̥i lowú nakír̥l̥i h̥m̥n̥s̥-daá s̥si: «Ceeni ge mebiyaalǝ weení máábá m̥wǝz̥l̥l̥i y̥l̥ né. l̥ɾǝ ge mááq̥ó médée s̥s̥l̥m̥ ríɾna. Inuná y̥l̥.» ⁶ *Wanbaaráa* waan̥l̥i bulé né, nundáare waabá bilá we becé basála benyé lbá ad̥e. ⁷ Amá Yeésu woogódúu b̥j̥j̥ itekiná we it̥ó we s̥si: «l̥g̥s̥ɾ nundáare íkalá mí.» ⁸ Baag̥s̥i l̥zá né, badana naáɾɾ, Yeésu riké ge baana. ⁹ B̥w̥e béndim̥ b̥s̥ɾ né, nge Yeésu waabási we s̥si: «l̥keféeri naáɾɾ wenb̥i mílná cé né h̥ál̥ *l̥rǝ Biyaalǝ* ifé ul̥l̥i is̥d̥q̥aa-daá.» ¹⁰ Éna ge *wanbaaráa* wǝwǝbǝz̥l̥i Yeésu s̥si: «We-ɾǝ ge *Mará wulq̥aa* wán̥h̥mat̥i s̥si aséé Elíya wángab̥s̥i naaní?»

¹¹ Nge Yeésu woob̥s̥i we s̥si: «Toovonúm, Elíya wángab̥s̥i na unyǝz̥l̥i báa wenb̥i.» ¹² Amá ménveerím mí s̥si Elíya wángab̥s̥i. Badat̥l̥i y̥l̥, nge baalaná y̥l̥ wenb̥i bolowú fáa bi né. Bulé q̥s̥q̥ ge *l̥rǝ Biyaalǝ* s̥i ina wahála b̥j̥j̥. ¹³ Éna ge *wanbaaráa* waadl̥l̥i s̥si *anqébiYaayá-dée* t̥m̥ ge w̥nd̥m̥.

¹⁴ Yeésu na *wanbaaráa* baadála zam̥w̥-j̥ né, nge l̥rǝ naáɾɾ wǝwǝg̥n̥l̥i k̥á l̥q̥s̥n̥á Yeésu l̥zá-daá it̥ó y̥l̥ s̥si: ¹⁵ «Kǝbǝn̥l̥i, nu mebiyaalǝ k̥s̥ny̥k̥m̥, kazaladéedi wená y̥l̥ wén̥yel̥m̥ páá. Wándarazál̥i nimini yáa l̥m̥-daá. ¹⁶ M̥z̥g̥na y̥l̥ nyédée *wanbaaráa*, amá badabíz̥l̥i bawáazi y̥l̥.» ¹⁷ Éna ge Yeésu s̥si: «Zamaáanu kina kidee uraa badafa l̥sǝ toovonúm bika badaavé né! Wé h̥h̥n̥l̥i ge móngúti m̥j̥j̥ míj̥? Wé h̥h̥n̥l̥i ge móngúti m̥d̥j̥k̥ mí? l̥g̥n̥á ma bú im̥ó cé. ¹⁸ Nge Yeésu waagazí z̥íini k̥in̥jaarí bú im̥ó né kucáh̥ kul̥l̥i l̥ɾǝ, bú l̥cáh̥ l̥wáa éna éna. ¹⁹ Nge *wanbaaráa* woogódúu Yeésu-j̥ b̥wǝz̥l̥i y̥l̥ bána y̥l̥ beriké né s̥si: «Ngbaalá ge q̥s̥ q̥ádáb̥l̥zi q̥l̥q̥z̥ z̥íini k̥m̥?» ²⁰ Nge Yeésu woob̥s̥i we s̥si: «Kama mídée toovonúm fáa tǝdǝ. Ménveerím

míli toovonúm sɪsɪ a mídée toovonúm fáa waadála bánjínáyóó bú, míndóm búu kɪna sɪsɪ kpezí nyádi cé ngózúu lí. Bulá bulé. Nabóru féyí mídánbuzi ulá né.

²¹ [Amá na sɪlórɪndi na nɔ́ fɔ́kí ge bánbuzí bɔ́ɔɔnɔ́a zíini ńjɪnɔ́a kɪna.]

²² Boduuzée Galilée ńna ge Yeésu weevéeri we sɪsɪ: «Bángbáa *lró Biyaaló* becéle uráa, ²³ belé bángóru yi, amá tóozo wíre wénvém ulí usídáa-daá.» ńna ge wanbaaráa waabá basóu kaanɪjá.

²⁴ Baadála Kapereunawóm né, nge wenbá bónbɔ́ɔzɪ lɔ́ɔ-dée ɔ́aána-daá liideé kóɔɔtúye né bɔ́ɔɔnɔ́i bɔ́bɔ́zɪ *Pétro* sɪsɪ: «Mídée kóɔɔnɔ́i wánɔ́tú lɔ́ɔ-dée ɔ́aána-daá liideé kóɔ, ɔ́óye?» ²⁵ Nge *Pétro* sɪsɪ: «lín wénverí.» Waadála ɔ́aána né, nge Yeésu weede níbááwɔ ubózɪ yi sɪsɪ: «Simóɔnɪ, sɪsɪ wé ge nyánmaazɪnɔ́a tóm tɪna: Wenbá-jɔ́ ge ade laadɔ́-ɔ́ cé wúrowá wánmóu lanpóo? Téedɪ-bíya yáa igɔma-jɔ́?» ²⁶ Nge woobúsi sɪsɪ igɔma. Nge Yeésu sɪsɪ: «Bilé né bidekéé tílási sɪsɪ téedɪ-bíya íféré lanpóo? ²⁷ Amá na bókókóni biyéle bayísi né, bo ngólɔ́ kolɔ́ lúre kóɔɔnɔ́de-daá. Fulú tíndɛ kaɔaa ńde si nbúu ɔ́e né ɔ́nɔ́ɔ, nyánnaa liideé weená nɔ́ bínbɔ́ɔzɪ mána nya si ɔ́lífere né. Kpɔɔ ye nbó nvére mána nya.»

18 Bidée sáati kum ge *wanbaaráa* woogódúu Yeésu-jɔ́ bɔ́bɔ́zɪ yi sɪsɪ: «Weení ge kóɔɔnɔ́i *lɔ́ɔ-dée kowúrɔ́*-daá?» ² Yeésu waayáa bú naáru ukóná yi bɔ́ɔɔwótáa ³ itó we sɪsɪ: «Ménveerím míli toovonúm sɪsɪ a mídékée íbisi nyazi bíya, mídánzɔu *lɔ́ɔ-dée kowúrɔ́*-daá. ⁴ Bilé né, weení wánvɔzɪ ɪdɪ nyazi bú ceení né, wónyúu kɔ kóɔɔnɔ́ndi *lɔ́ɔ-dée kowúrɔ́*-daá. ⁵ Weení waamɔ bú ńjɪnɔ́a ceení igónɪ mórɔ́zɪ né, mádlɪtɪja ge waamɔ.

⁶ Weení ríja si iyéle bíya bana baava ma toovonúm né badaa naáru ulá alahááci né, a baadaná bɔ́dɔ́u lowú namíre kóɔɔnɔ́de bɔ́ɔ tenkú-daá, bɔ́jɔ́ɔ sóńci. ⁷ Nbusú ɔ́amáa na nya ɔ́úúlɪnya, ńjɪnɔ́a nyényelíi uráa wanýɪsɪnɔ́a lɔ́ɔ né! Wenbí bínyelíi na uró iyísi né ténɛm ketengere, amá nbusú na weení wényelíi urɔ́w iyísná lɔ́ɔ né. ⁸ A bigée nyánóuɪ yáa nyánvóre wényelíi kɔ ge nyánýɪsɪnɔ́a lɔ́ɔ, ce ɔ́e nbéɔɔ bolíni; káma bɔ́jɔ́ɔ sóńci nɔ́zɔ arɪjana-daá nóuɪ yáa nɔ́vóre kóɔɔnɔ́de féyí bikulná nyánóuɪ léení yáa nyánvó léení we bika nɔ́zɔ azáaba nimíni ɪdánɔ́m ketengere né-daá. ⁹ A nyáázíre tuná ge nyánýɪsɪnɔ́a lɔ́ɔ, koori ɔ́e nbéɔɔ bolíni; bɔ́jɔ́ɔ sóńci nɔ́zɔ arɪjana-daá na ɪzire kóɔɔnɔ́de bikulná aléení awe bika nɔ́zɔ *azáaba nimíni* ɪdánɔ́m ketengere né-daá.

¹⁰ Ulá laakáari. Íkékpeená bíya berí badaa naáru, káma ménveerím míli sɪsɪ báa sáati wenkí bedée *malááyikawá* síjée majaa weení lwe *lɔ́ɔdádá* né waazá-daá ge. ¹¹ [Káma *lró Biyaaló* wɔ́ɔɔnɔ́i ge si ílee wenbá beedelém né.]

¹² «Mínmaazɪ sɪsɪ wé tóm tɪna si megéézi míli tɪ ɔ́ɔ né turɔ́? A bigée sɪsɪ uró wená féeni nɪnówá, nge tudaá kóɔɔnɔ́ weedelém, ɪdényelí nɪnówá kóɔɔnɔ́ féyí tɪna búu-ɔ́ ɪdée íkájaa weení weedelém né?» ¹³ Ménveerím míli toovonúm sɪsɪ a bigée waana yi, ɪdée wenbí níini

féé kóɔɔnɔ́ ɪmó urɔ́ wángulíli nɪnówá kóɔɔnɔ́ féyí tɪngánaa ríja tɪdetelém né. ¹⁴ Bilé ɔ́ɔɔ ge míjaa weení lwe *lɔ́ɔdádá* né tánjaa sɪsɪ bíya berí badaa báa kóɔɔnɔ́ ɪtelém.»

¹⁵ «A bigée ngoobú † waayísná nya, bo ɪjɔ́ nvéeri yi ɪdée ɪsítɪ nyána yi míléení. A waanɪnɔ́ nya ífisi sɪsɪ waayísi, nyáábísná yi lɔ́ɔ-dée níbááwɔ-daá. ¹⁶ Amá, a ɪdanɪnɔ́ nya, kpɔɔ uró kóɔɔnɔ́ yáa nɔ́wóle íbó ɪna yi. ńna né nyóóyúu seríya-dɪnɔ́a nɔ́wóle yáa noódóozo ɪnyózɪ tóm ńjɪnɔ́a lɔ́ɔ-dée tóm waanmáti né. ¹⁷ A weegízi ɪdanɪnɔ́ we, feeri krísto-dée koduuziya, a bilé ge weegízi ɪdanɪnɔ́ krísto-dée koduuziya, íbisi nya nyazi weení waasi lɔ́ɔ né yáa tikée mɔ́sɔ́. ¹⁸ Ménveerím míli toovonúm sɪsɪ wenbí ríja si ífóki bi ade laadɔ́-ɔ́ cé né, bónbɔ́ɔ bi *lɔ́ɔdádá*, wenbí ríja si íbóɔi bi ade laadɔ́-ɔ́ cé né, bónbɔ́ɔ bi *lɔ́ɔdádá*. ¹⁹ «Máádási ménveerím míli sɪsɪ ade laadɔ́-ɔ́ cé, a mídádá nɔ́wóle waalá nɔ́ kóɔɔnɔ́, nge bɔ́bɔ́zɪ báa wenbí, majaa weení lwe *lɔ́ɔdádá* né wánváa we bi. ²⁰ Káma lénlé uráa nɔ́wóle yáa noodóozo woodúuzi na máyíɔde-daá né, mówe bɔ́ɔwótáa.»

²¹ Nge *Pétro* woogódúu ɪjɔ́ ɪbózɪ yi sɪsɪ: «Kóɔɔnɔ́i, a mogoobú wánýɪsɪnɔ́a ma, bɔ́ru ńjɪní ge ménjém yi. Hálɪ bɔ́ru ɪɔ́be yáa wé?» ²² Nge Yeésu woobúsi yi sɪsɪ: «Móɔtɔ́ nya sɪsɪ hálɪ bɔ́ru ɪɔ́be, amá hálɪ nííóozo na saaláa bɔ́ru ɪɔ́be.» ²³ Bɔ́ɔɔzɪ ge béngeezɪnɔ́a *lɔ́ɔ-dée kowúrɔ́* nyazi wúro weení waayáa ɪdée bɔ́wótá-dɪnɔ́a sɪsɪ bókóni batí ɪmó kumé beedɪ ɪmó né. ²⁴ Waabáazi né ge bɔ́ɔɔnɔ́a yi uró naáru ílé igumére kée liideé tutúuma. ²⁵ ɪvéyína liideé si ífere kumére né, nge ɪdée kóɔɔnɔ́i waava wéɔe sɪsɪ báya yi ɪna ɪɔ́eló, na íbíya na wenbí ríja bɔ́wená né befere igumére. ²⁶ ńna ge bɔ́wótá-dóu weejé ɪsála kóɔɔnɔ́ nɔ́vó-daá ɔ́ɔnɔ́-ɔ́ wónɔ́m yi sɪsɪ: «Đíná ma suúru, ménveríli nya biríja.» ²⁷ Bulá ɪdée kóɔɔnɔ́ kɔnyóm, nge weejé yi igumére iyéle yi ɪdée.

²⁸ Bɔ́wótá-dóu ɪmó wánlí né, nge waana ɔ́ɔnɔ́nɔ́a ɪna we bánlám tíméré né badaa naáru, ílé weedɪ yi kumére liideé ɔ́ɔkɔyɔ́. Nge weegbí yi wánɪmɪrú ilowú bika wónɔ́m yi sɪsɪ: «fere ma mágumére.» ²⁹ Nge ɔ́ɔnɔ́i weejé ɪsála ɪnɔ́vó-daá wánvɪni yi sɪsɪ: «Đíná ma suúru, ménveríli nya.» ³⁰ Amá ílé weegízi. Wooboná yi ge bɔ́ɔ sáraka sɪsɪ aséé weevére ɪmó igumére. ³¹ ɪɔ́nɔ́nɔ́a waana wenbí bulá né, belé baabá basóu kaanɪjá. Nge boobó beféeri bagóɔnɔ́i wenbí ríja bulá né. ³² ńna ge igóɔnɔ́i weeyéle bɔ́ɔnɔ́a yi, nge weevéeri yi sɪsɪ: «Nyégée bɔ́wótá-dóu kidaavéenu; mééjé nya nyágumére ɔ́lɪna ɔ́lírɪja ge káma nyáávɪni ma sɪsɪ méje nya. ³³ Bidɔ́bɔ́zɪ sɪsɪ nyóɔ ɔ́ɔɔ ńníli nɔ́nɔ́i kɔnyóm ńjɪnɔ́a máánli nyágɔnyóm né?» ³⁴ ɪdée kóɔɔnɔ́i waabá iyé baaná. Nge weeyéle boboná yi sáraka baɔu yi tímé ɔ́óni-ɔ́óni ńná sɪsɪ hálɪ ífere igumére ríja. ³⁵ Bilé ɔ́ɔɔ ge majaa weení lwe *lɔ́ɔdádá* né si ílá míli a bigée mídádá báa weení teńjém igoobú butála iwenbiré-daá.

19 Yeésu weede tómwá tím wúlú né, waalí Galilée laadɔ́-daá ɪdée Yuudée laadɔ́-daá na ɔ́ɔɔdánli

† *baayáa koobúu cé ɔ́ɔ né, weení nyána yi aɔ́íni kóɔɔmóu né ge.*

buwá-dée fúu lí hí. ² Zamó kóbóhí woovu yi, nge waawáázi we hína. ³ Nna ge *Farízi-dináa* woogódúu íj sɪ bayí yi kɔɔkáká, nge bɔbɔ́zɪ yi sɪsɪ: «Édée Mará waava níbááwɔ sɪsɪ uró ídɔ́ idɛeló báa we ge waalá né bɔɔɔ?» ⁴ Yeésu woobúsi sɪsɪ: «Mídákála wentí baarɔmáa lɔ́ɔ-dée tɔ́m tákaridá-daá né ge? Baarɔmáa ge sɪsɪ: "Bígabaazɪya aló na abaaló ge lɔ́ɔ́ waalá we. ⁵ Nge wɔɔɔ́ sɪsɪ: bɔɔɔ́ ge abaaló wánlú igɔɔ na jja bedée ina idɛeló bɔɔ́ɔ, na beléeni babísi tɔ́nɔ́ kɔ́dɔ́mɔ́. ⁶ Nna né, bodokúti begée nɔ́wóle, amá tɔ́nɔ́ kɔ́dɔ́mɔ́." Bilé né, uró ikátara wenbí lɔ́ɔ́ waadá né.» ⁷ Nge *Farízi-dináa* wɔbɔ́zɪ Yeésu sɪsɪ: «A bilé, wé rɔ́zɪ ge *AndébiMúusa* waazílú sɪsɪ a uró sɪ ikízi idɛeló, asée weejéle yi wasílka kínwílú sɪsɪ weegízi yi né?» ⁸ Nge Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «Mídée wenbi-dóni-ɔ́ ge Múusa waava mí níbááwɔ sɪsɪ íkízi mídée aláa. Amá bígabaazɪya né bidékée bilé ge bivónwe. ⁹ Ménveerím mí toovonúm sɪsɪ a naáɔ wɔɔɔ́ idɛeló bidékéena sɪsɪ aló waalú uró́w ibó ina naáɔ bafínú, nge wɔɔɔ́w aló kífaló, waalá wásangarítú.»

¹⁰ Nna ge Yeésu-dée wanbaaráa wɔɔɔ́ yi sɪsɪ: «A bilé ge bɔ́ɔ́ uró abaaló na idɛeló bɔ́ɔ́wɔ́táa, a uró tɔ́kɔ́ aló bɔ́ɔ́w sóhí.» ¹¹ Nge Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «Iráa ríja téndisi, asée wenbá lɔ́ɔ́ waava we bidée yíko né.

¹² Iramáa nebére we bɔ́ɔ́kɔ́w aláa né, dɔ́o balɔ́rɔ́ wíre ge bedékée abaaláa; nebére né uráa waalaná we; nebére né *lɔ́ɔ́-dée kowúrɔ́*-ɔ́ ge baabísná badú iramáa. Weení wéndisi tɔ́m mááɔmáti tɪ dɔ́ né, ítisi.»

¹³ Bilé bɔ́wɔ́ ge uráa wɔɔɔ́ná Yeésu bíya sɪsɪ itíni nɔ́zɪ bɔ́ɔ́ na uró bɔ́ɔ́. Amá Yeésu-dée *wanbaaráa* wɔɔɔ́ we. ¹⁴ Nge Yeésu wɔɔɔ́ *wanbaaráa* sɪsɪ: «Iyéle bíya ikónú mój. Íkót we níbááwɔ, káma wenbá baalú we né badúná *lɔ́ɔ́-dée kowúrɔ́*.» ¹⁵ Waadínú nɔ́zɪ bɔ́ɔ́ bité né, nge waalú dídáare dún dídáa.

¹⁶ Bilé bɔ́wɔ́ ge abaaló naáɔ woogódúu íj itó yi sɪsɪ: «Kóbónú, kazó híbi wenbí ge bínbɔ́zɪ sɪsɪ mála na moyúu weezuú kídéndem né?» ¹⁷ Nge Yeésu woobúsi yi sɪsɪ: «Wé-ɔ́ ge nyónbɔ́zɪ ma kazó híbi tɔ́m? Kóɔ́m ge kazó híni. A nyózwálée nyúu weezuú kídéndem né, la wenbí Mará wɔbɔ́zɪ né. ¹⁸ Nna ge afobú uró wɔbɔ́zɪ Yeésu sɪsɪ: «Mará weená?» Nge Yeésu woobúsi sɪsɪ: «Ndángó uró; nyána naáɔ dɛeló yáa naáɔ waaló mídánlínú; ndánɔ́mílú; ndánlízí seríya tite hí. ¹⁹ Dɔ́ ngɔɔ na njaa gírímá na nzó́lú nyóɔ́w nyazi nyádítɔ́.» ²⁰ Nna ge afobú uró sɪsɪ: «Máálá bilé uró búríja. Wé ge buga ma sɪ mádásí malá.» ²¹ Nge Yeésu sɪsɪ: «A nyózwálée nzílú búríja bídáa, bo nyá wenbí ríja nyówéná né nva kadanbɔ́rɔ́sɪ na nyúu d́́le lɔ́́dádáa. A nyáálá bilé bité, na ngónú nvu ma.» ²² Afobú ceení waanú bilé né, nge waazó kaanɔ́ idée defee káma íbá igée d́́le-dó.

²³ Nge Yeésu wɔɔɔ́ *wanbaaráa* sɪsɪ: «Ménveerím mí toovonúm sɪsɪ bínlám káale na d́́le-dó yíyú *lɔ́ɔ́-dée kowúrɔ́*. ²⁴ Máádási ménveerím mí sɪsɪ bivéyú raakúm káale sɪsɪ kɪsɔ́ná íjwɔ bɔ́ɔ́ bitála d́́le-dó lɔ́́w *lɔ́ɔ́-dée kowúrɔ́*-daá.» ²⁵ Wanbaaráa waanú bilé

né, nge bulbá bilá we bití: «Bilé né weení wónyúu kɔ́ léédú lɔ́ɔ́-jó?» ²⁶ Nge Yeésu weebéem we itó we sɪsɪ: «Wenbí uráa tánbílú né, bivéyú lɔ́ɔ́ káale.» ²⁷ Nna ge *Pétro* wɔɔɔ́ Yeésu sɪsɪ: «D́́ d́́éyéle búríja difú nya né, híni ge d́́ndénaa?» ²⁸ Nna ge Yeésu wɔɔɔ́ we sɪsɪ: «Ménveerím mí toovonúm sɪsɪ d́́línú kífaló lɔ́ɔ́ sɪ ulá né-daá, *Uró Biyaaló* wónjɔ́w idée asicé kowuro-gbelé-daá né, mínyó wenbá mívú ma né dɔ́dɔ́ mínyów kowuro-gbelá fuú na náale-daá ífɔ́ná *Israyéel* agó fuú na náale. ²⁹ Nge bilé ge weení ríja weyéle d́́zɪ, koobíya abaaláa, aláa, caáwɔ, kówɔ, bíya yáa fɔ́ máyíde-ɔ́ né wóngoyúu bidée línówá na itási iyúu weezuú kídéndem né. ³⁰ Amá dábata wenbá leledó bedée níbááwɔ né b́ngbíri; b́ka dábata wenbá beegbíri leledó né, bete níbááwɔ.»

20 «Ibée wenbí b́nggezúná *lɔ́ɔ́-dée kowúrɔ́* né: Dáana-dó naáɔ waalúná téere-téere sɪ uráa tɔ́me-landáa balá yi tɔ́me idée víinyi † fɔ́-daá. ² Ina tɔ́me-landáa baarɔmáti b́sáa sɪsɪ wíre uró wénverú báa weení wíre tɔ́me liideé. Nge weyéle bedée tɔ́me lám víinyi fɔ́-daá. ³ Téere kéréfu kéeníre waadálú né, nge waana nebére dɔ́dɔ́ bazíje wɔ́ɔ́-daá badánlám neqere, ⁴ nge wɔɔɔ́ we sɪsɪ: Mínyó dɔ́dɔ́ ibó médee víinyi fɔ́-daá ikála tɔ́me. Ménverú mí wenbí b́nbɔ́zɪ né. ⁵ Nge belé beedee. Idaawó na kéréfu natúdóozo d́́nɔ́ waadálú né, nge waadálám bilé nó. ⁶ D́́nɔ́-ɔ́ kéréfu natónówá ge waadálú. Nge wɔɔɔ́wɔ́ná tɔ́me-landáa nebére kadó-daá. Nge wɔbɔ́zɪ we sɪsɪ: wé ɔ́ ge d́́o téere mízíje hína b́ka mídánlám neqere? ⁷ Nge belé boobúsi yi sɪsɪ: "Naáɔ tɔ́kɔ́w d́́a sɪsɪ d́́bo d́́lú yi tɔ́me." Nge wɔɔɔ́ we sɪsɪ: "Mínyó dɔ́dɔ́ ibó médee víinyi fɔ́-daá." ⁸ D́́nɔ́ waalá né, nge fɔ́-dó waayáa idée tɔ́me beerú itó yi sɪsɪ: "Yaa tɔ́me landáa b́ka njéle báa weení idée wíre tɔ́me liideé. Baazúná wenbá bígbíríná we né b́ka ndéezúná wenbá baad́́a né." ⁹ Wenbá baabázi tɔ́me d́́nɔ́ kéréfu natónówá né bɔ́ɔ́n. Nge baamɔ́ wíre tɔ́me liideé. ¹⁰ Búdála wenbá baad́́a né, bɔ́ɔ́w sɪsɪ bánmó b́cezi baaganáa, amá berú dɔ́dɔ́ baamɔ́ wíre tɔ́me liideé ge. ¹¹ Baamɔ́ ye né, bánɔ́mudúná d́́nɔ́-ɔ́ sɪsɪ: ¹² "Bana d́́ beegbíri b́kónú né, áwa kóɔ́m ge baalá tɔ́me, nge nyénverú d́́ wenbá d́́alá tɔ́me na fifini wíre ríja né d́́na we d́́yí-d́́yí?" ¹³ Amá d́́nɔ́-ɔ́ woobúsi badaá kóɔ́m sɪsɪ: "Mɔ́ɔ́ndú módómúúli nya! D́́ánɔ́máti b́sáa sɪsɪ wíre tɔ́me liideé ge ménverú nya! ¹⁴ Mɔ́ nyédee wíre tɔ́me liideé b́ka ndée. Ménverú nyána tɔ́me-landó méegbíri mɔ́ngbó yi né d́́yí-d́́yí. ¹⁵ Bídafa ma níbááwɔ sɪsɪ málaná médee d́́le wenbí mɔ́zwálée né? Yáa máálá waaganáa kazó né ge nyánlú sózú?" ¹⁶ Bilé ge wenbá beegbíri né b́ngónú bete níbááwɔ b́ka wenbá beede níbááwɔ né bekpíri.»

¹⁷ Yeésu wángbáa Yerusalém né, nge waalú *wanbaaráa* fuú na nɔ́wóle fɔ́lú ina we bánɔ́je b́ka wén-

veerím we sɪsɪ: ¹⁸ «Iwélesi ma kazó, dǎngbáa Yerusalém. Bángbáa *lró Biyaaló* becéle sarásɪ lanqáa kóɓɓnáa na *Mará wulqáa* na bakɔ idóm bɔtɔ sɪsɪ bákó yi ¹⁹ na bɔkpɔɔ yi becéle wenbá baasi lsóɔ né sɪsɪ bámɔŋ yi, bamá yi, baká yi déni abelí-akóɔ-ɔ, amá wé náádóozo wíre ifé ulú lsɪqáa-daá.»

²⁰ Nna ge Zebedée biyaalunáa igɔ woogódúu Yeé-su-jǎ ina íbɪya. Nge woózóm waazá-daá si íbɔzɪ yi nabórɔ. ²¹ Nge Yeésu wɔɔɔɔɔɔ yi sɪsɪ: «Wé ge nyɔzɔɔlé?» Nge woobúsi yi sɪsɪ: «Mɔzɔɔlé sɪsɪ nyédée kowúrɔ-daá, nyéle mébiyaalunáa nɔwóle bana badaá kɔɔɔm lɔɔ nyánúɔni kíqíiwú-ɔ, waaganáa nyánúɔni nɪlɪwɔ-ɔ.» ²² Yeésu woobúsi sɪsɪ: «Mísi wenbí mɪn-ɔɔɔɔ né. Mɪnbuzɪ inyɔɔ wahála kagbɔɔ wenká si mɔɔɔɔ ke né?» Nge boobúsi yi sɪsɪ: «lɪn dǎnbuzɪ.» ²³ Nge Yeésu wɔɔɔɔ we sɪsɪ: Mɪnnyɔɔ máwahála kag-bɔɔ, amá a buga weeni lɔɔ mánúɔni kíqíiwú yáa nɪlɪwɔ-ɔ né, bɪdekée mɔɔ mánváa kɔ bilé bɪdée adá. Wenbá majaa waagbíri ye lsɪ né ge si bafa ye.» ²⁴ Wanbaaráa fuú baaganáa waanú wentí nɔwóle bana bɔnbɔɔɔɔ né, nge beeyená we baaná. ²⁵ Amá Yeésu waayáa we itɔ we sɪsɪ: «Mínyi bulé sɪsɪ yíriwa-dée wúrowá wánnaazɪ bedéedɪ-daá uráa ge na bedée yíko bɪka kóɓɓnáa belé bánwɪlɪ we bɔɔóni. ²⁶ Amá mínyɔɔ né, bɪɔɔɔɔɔɔ bilé mílɔwɔtáa. Hálɪ a bugée sɪsɪ mídáa naárɔ ɔɔlé íbɪsi kóɓɓnɪ mílɔwɔtáa, íbɪsi mídée bɔwɔtá-dúɔ, ²⁷ bɪka a mídáa naárɔ ɔɔlé íbɪsi kaɔaa hní, íbɪsi mídée yom. ²⁸ Bulé ge *lró Biyaaló* tɔkɔni sɪsɪ balá yi bɔwɔtá. Amá wɔɔɔɔni ge si ulá uráa bɔwɔtá bɪka ukpɔɔ iweezuú íféréna uráa zamɔɔ-dée kumére na boyuú léedɪ.

²⁹ Baalú Yerikóo téedɪ-daá né, zamɔɔ kóɓɓngɪ woovu Yeésu. ³⁰ Njema nɔwóle ɔɔɔ níbáawɔ-jǎ ge baanú sɪsɪ Yeésu wéndɔe kɔ né, nge baabáazi agogo sɪsɪ: «Kóɓɓnɪ, *Wúro Dáwɔɔa Biyaaló*, nu dǎgɔnyɔɔm.» ³¹ Nge zamɔɔ wónɔɔwɔɔ we sɪsɪ bósu tɔm. Amá bɪdée sáati ge belé baabá bongoó bɪnjaari sɪsɪ: Kóɓɓnɪ, *Wúro Dáwɔɔa Biyaaló*, nu dǎgɔnyɔɔm!» ³² Nna ge Yeésu waazɪ iyáa we itɔ we sɪsɪ: «Wé ge mízɔɔlé sɪsɪ mála mí?» ³³ Nge wɔɔɔɔ yi sɪsɪ: «Dádúɔ, dǔzɔɔlé dǎázá ifulú.» ³⁴ Bulá Yeésu kɔnyɔɔm né, nge weedekiná baazá. Nna-hna ge baabáazi náa; nge baagɔrɔ bofu yi.

21 Sáati wenkí baajɔɔná Yerusalém si batála Betɪfagée tɔe-biiyá Oliviyée tíni bɔɔ fáráńdí né, nge Yeésu weedíri *wanbaaráa* nɔwóle, ² iféeri we sɪsɪ: «Íbó tɔe-biiyá kɔwe mílzá-daá né-daá; mɪnnáa baaɔɔ kɔngbɔɔ alɔ na kobú; íbódi si ukɔná ma. ³ A naárɔ waanmáti mí natíri, íbúsi yi sɪsɪ: Dádúɔ ɔɔlé si. Bán-jám beyéle ikédéena si.» ⁴ Bulá bulé ge na wentí *andébi* waanmáti sɪsɪ: ⁵ «Ívéeri Sɪyɔɔni aláeré sɪsɪ:

bee, nyédée wúro kegerɔɔ nyɔɔɔ.
ljɔɔɔ dɔɔɔɔɔɔ bɪka igɔɔɔná kɔngbɔɔ alɔ na kobú, fónɔɔ kɔɔndɔe bɔnjɔwɔ dɔe né dɔɔbú» né ikóodi. ⁶ Nge wanbaaráa woobó bakála wenbí nɔɔ Yeésu waanmáti we né. ⁷ Bɔɔɔɔɔná kɔngbɔɔ na kobú; nge baalzɪ bedée kúsúudi batíni sɪɔ Yeésu ukpá lɔɔ. ⁸ Nge

uráa dɔbata bɔwe zamɔɔ-daá né, bɔɔɔ bogúsúudi níbáawɔ-ɔ; nebére waajáa ɔkɔɔ bɔɔ níbáawɔ-ɔ. ⁹ Zamɔɔ kɔwe waazá-daá na kɔwe lwórɔ né wóngoo sɪsɪ: «Sám mɔɔna kɔ *Wúro Dáwɔɔa Biyaaló!* lsóɔ idɔ weeni igereɔ na imɔ lsóɔ iyíɔe-daá né alubáraka! Bása lsóɔ isóɔdáa bíli-bíli. ¹⁰ Yeésu waazúɔ Yerusalém téedɪ-daá né, nge téedɪ-daá rɪɔa woodulú bɪka uráa wónbɔɔzɪ sɪsɪ: «Weeni ge urɔ ceeni?» ¹¹ Nge zamɔɔ woobúsi sɪsɪ: «Andébi Yeésu, Nazarétɪ tɔe-biiyá kɔwe Galíleya laadɔɔ-daá né hní ge.»

¹² Bulé bɔwɔɔ ge Yeésu waazúɔ lsóɔ-dée dǎana-daá idɔɔ wenbá rɪɔa bánýám yáa bánmúɔ kɔɔná hna né. Weevedí liide-geeráa-dée tébiriwá na avówa kóɔɔlómé yanqáa-dée kpelási. ¹³ Nge wɔɔɔɔ we sɪsɪ: «Baanmáa lsóɔ-dée tɔm tákarɔɔa-daá sɪsɪ: "Si bayáa máɔaana ge sɪsɪ lsóɔ séedɪ dǎana", amá mínyɔɔ mílɔɔsɪná ke ɔmɔláa dǎana.»

¹⁴ Nge njema na nɔvɔ-dɔnáa woogódúu Yeésu-jǎ lsóɔ-dée dǎana-daá, nge waawáazi we. ¹⁵ *lsóɔ sarásɪ lanqáa* kóɓɓnáa na *Mará wulqáa* baana bíti-tímé Yeésu waalá né na nɔɔnɪ bíya wóngoo sɪsɪ: "Sám mɔɔna kɔ *Wúro Dáwɔɔa Biyaaló!*" lsóɔ-dée dǎana-daá né, nge beeyée baaná.» ¹⁶ Nna ge wɔɔɔɔ Yeésu sɪsɪ: «Nyáání wentí bánɔmatí né?» Nge Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «lɪn, ketengere mídákalatá wentí baanmáa lsóɔ tɔm tákarɔɔa-daá sɪsɪ: "Nyáálá hálɪ bɔkpedína bíya kúmuwá na afóɔmáa wánzám nya" né?» ¹⁷ Nge Yeésu waalú téedɪ-daá iyéle we hna idée Betaniya ikóɔo.

¹⁸ Kiivé tééré waalú wángabɔsɪ téedɪ-daá né, nge nyɔɔsi waalá yi. ¹⁹ Waana fiigiyée tuwɔ nakíri níbáawɔ-jǎ né, nge woodúu kɔɔ, amá idoyuú nabórɔ asée fáadi riké. Nna ge wɔɔɔɔ kɔ sɪsɪ: «Ketengere ndán-daqúɔ bíya.» Nna-hna ge fiigiyé tuwɔ waawú. ²⁰ Yeé-su-dée *wanbaaráa* waana bulé né, nge bulá we bíti bɔndóm sɪsɪ: «Nɔɔnɪ ge bulá ge hna-hna kɔna tuwɔ waaján kɔwíli?» ²¹ Nge Yeésu woobúsi we sɪsɪ: Mén-veerím mí toovonúm sɪsɪ a mílvá toovonúm bɪka mídalá síka, bɪdekée wenbí máálá fiigiyée tuwɔ né biriké ge si ulá, amá báa míldɔ bɔɔ kɔna sɪsɪ: "Kpezi nyádi hna ízála tenkú-daá", bɪnlám bulé. ²² Wenbí rɪɔa si íbɔzɪ sɔlɔndɪ-daá na toovonúm fáa né, mínyuú bɔ.»

²³ Yeésu waazúɔ *lsóɔ-dée dǎana-daá* né, *lsóɔ sarásɪ lanqáa* kóɓɓnáa na *téedɪ-daá kóɓɓnáa-kóɓɓnáa* woogódúu ijǎ sáati wenkí wánwɪlɪ né bɔtɔ yi sɪsɪ: «Na yíko wenkí ge nyánlanáa tímé ana? Nge awé waavaná nya yíko kɔm?» ²⁴ Nge Yeésu woobúsi we sɪsɪ: «Mɔɔ dɔɔɔ mɔnbɔɔzɪ mí tɔm kɔɔɔmɔ kóm; a míbúsi ma ti, mɔɔ dɔɔɔ ménveerím mí weeni waava ma bɪdée yíko né. ²⁵ Weeni weegédíriná *andébiYaayá* ukɔni iliri uráa lím-daá lɔɔ we túúbá lím? lsóɔ yáa uráa?» Nge baalaná dǎmá sáawóra bɔtɔ dǎmá sɪsɪ: «A dǔɔɔ sɪsɪ lsóɔ, wónɔɔm dǎa sɪsɪ ngbaalá mídalá yi yaraɔ. ²⁶ A ngó dǔɔɔ sɪsɪ uráa, zamɔɔ ténýelí dǎa káma barɪɔa beedézi sɪsɪ Yaayá kée *andébi* ge.» ²⁷ Nge boobúsi Yeésu sɪsɪ: «Dádátɔlɪ weeni weegédíri yi né.» Nna ge

Yeésu ɔɔɔɔ wɔɔɔɔ we sɔsɔ: «Mɔ́ɔ ɔɔɔɔ medénveeri mí yíko wenkí mánlanáa tumé ana né.»

²⁸ «Mínmaazí sɔsɔ wé tɔ́m tuna turɔ? lró naáɔ wená na bíya abaaláa ɔɔwóle. Wogódúu kaɔaa hní-jǎ né, nge wɔɔɔɔ yi sɔsɔ: "Mebiyaaló, sinje bo viínyi fɔ́ɔ-daá ngála tumére." ²⁹ lɛ woobúsi yi sɔsɔ: "módónbolí." Bɔwóɔ né, nge waalá mányi lé ikóɔɔ idéé fɔ́ɔ. ³⁰ Caawó woogódúu sulé hní-jǎ né, nge wɔɔɔɔ yi tɔ́m kóɔɔɔmɔ́ tuɔ́m nɔ́ɔ. Nge lɛ woobúsi yi sɔsɔ: "Mónboɔé baabá", amá idobó.

³¹ Belééní bɔɔɔwɔ́táá, weení waalaná bajaa-déé sɔɔlím?» Nge boobúsi sɔsɔ kaɔaa hní. Nna ge Yeésu wɔɔɔɔ we sɔsɔ: «Ménveerím mí toovonúm sɔsɔ *tikée mɔsɔráa* na wásángaríwá wéndéé míl níbááwɔ *Isɔ́ɔ-déé Kowúɔ́ɔ*-daá. ³² Káma *andébiYaayá* wɔɔɔɔni wílí míl níbááwɔ toovonúm hǎ amá mídálá yi yaraɔá. Amá tikée mɔsɔráa na wásángaríwá waalá yi yaraɔá. Mínyɔ́ɔ né, na buríɔa míl na bulé né, mídálá túúbá ulá yi yaraɔá.

³³ «Iwélesi tɔ́m-geezire nedére ɔɔɔɔ. Fɔ́ɔ-dóɔ naáɔ woɔɔɔ ná viínyi tiyísi, nge waalá kárɔ́ɔ imlɔ́ná lɔ́ɔ, lbáa lénlé bányaaɔ́ɔl viígni bíya né, ima lénlé fereɔ́aa wónjɔ́wɔ́ɔ na befére né buwóro. Nge wɔɔɔɔɔɔ fɔ́ɔ kém icéle wenbá bánvarím viínyi né bika idéé níbááwɔ.

³⁴ Viínyi bíya kɔ́rɔ́l-déé sááti waadála né, nge weedíri idéé bɔwɔ́tá-dúnáa wenbá bánvarím viínyi né bɔjǎ sɔsɔ bóbo bakámɔ imó idéé bɔkɔ́ɔɔna imó. ³⁵ Amá wenbá bánvarím viínyi né, beegbí idéé bɔwɔ́tá-dúnáa. Baabá bamá kóɔɔm, nge baagɔ naáɔ, bika bɔyɔ́ɔ naáɔ bɔ́ isí. ³⁶ Nge fɔ́ɔ-dóɔ weedétiri bɔwɔ́tá-dúnáa nebére. Belé bɔɔɔɔɔɔ becezi kaɔaa hba. Wenbí nɔ́ɔ baalá kaɔaa hba né ge baadálám we. ³⁷ Kegbiirinɔ́ɔ-déé né, fɔ́ɔ-dóɔ weedíri ibiyaaló. Ilomaazé-daá sɔsɔ: "Bándóɔ mebiyaaló girímá." ³⁸ Amá wenbá bánvarím viínyi né, baana biyaalóɔ né, nge bɔɔɔɔɔɔ ɔamá sɔsɔ: «Tííbi-dóɔ nbulé! lǎɔ́ni! Díkó yi bika ɔkɔ́ɔɔ tííbi.» ³⁹ Nge beegbí yi baluná viínyi fɔ́ɔ wóɔ́ɔ bakáɔ́ɔ. ⁴⁰ «Bulé né, a viínyi fɔ́ɔ-dóɔ wɔɔɔɔɔni, nǎíni ge wánlám wenbá bánvarím viínyi né?» ⁴¹ Nge boobúsi yi sɔsɔ: «Wényelí bakɔ kánnyááɔ-dúná beɔ́m, idánnu bagɔnyɔ́ɔm, na ikpɔ́ɔ viínyi fɔ́ɔ icéle wenbá bánvarím viínyi né kífáláa. Na a viínyi bíya kɔ́rɔ́l waadála, belé bɔkɔ́ɔɔna idéé.» ⁴² Nna ge Yeésu wɔɔɔɔ we sɔsɔ: «Ketengere midákala tá baanhmaa Isɔ́ɔ-déé tɔ́m tákaríɔá-daá sɔsɔ:

"Bóúre wendé maaráa weegízi-ɔe né,
ɔubɔsɔná ɔɔnbɔsɔre-daá bóúre
ɔádóɔ Isɔ́ɔ waala ná bulé.

Mááɔé kóɔɔɔni ge bugéé ɔáa." ⁴³ Ménveerím míl sɔsɔ: Bɔɔɔɔɔɔ, bénlɛ *Isɔ́ɔ-déé Kowúɔ́ɔ* míjǎ becéle yíri nakírú wenkí kínlám lakásu kazó hzi né. ⁴⁴ [Weení uríɔa si isála bóúre ɔm ɔm né, wánbóúri, a ngó ɔlɔ́ɔála weeni-ɔ né, ɔ́lɔ́nám yi.] ⁴⁵ *Isɔ́ɔ sarásu lanɔ́aa* kóɔɔnáa na *Faríizi-dúnáa* baaní tɔ́mwá Yeésu weegéézi né, baadíl sɔsɔ bɔɔɔm ge wánhmatí. ⁴⁶ Baajáa si bakpa yi, amá baaní zamó-déé nundáare, káma zamó ɔ́kíná sɔsɔ Yeésu kéé *andébi* ge.

22 Nge Yeésu waadánmáti we na tɔ́m-geezire sɔsɔ: ² «Wenbí bényegezínáa *Isɔ́ɔ-déé Kowúɔ́ɔ* né ndǎ: Wúro naáɔ waayaa ná ɔ́íina ibiyaaló-déé hiije-ɔ. ³ Nge weedíri idéé bɔwɔ́tá-dúnáa sɔsɔ bóbo bakáyaa wenbá bayáa we ɔ́íina né. Amá belé beegízi kɔ́ndé. ⁴ Nge weedétiri bɔwɔ́tá-dúnáa kífaláa sɔsɔ bóbo beféeri wenbá bayáa we né sɔsɔ: "Máágbíri kíɔ́ím, máágó médéé nááni abaaláa na mávóhɔ́l kɔ́ná ajɔ́ɔ núm né. Buríɔa biizúluki. lǎɔ́ni hiije-déé ɔ́íina." ⁵ Amá belé ba-datáhnɔ́sɔná laakáari. Báa weení weeɔ́é ge imlɔ́ná idl. Nebére weeɔ́é bɔɔɔɔ-daá, nebére idéé bedéé kɔ́yakɔ. ⁶ Nebére belé beegbí bɔwɔ́tá-dúnáa banáazi we bika bakɔ we. ⁷ Wúro weeyé baaná, nge weedíri idéé sɔ́ɔ-jawá bakáɔ́ɔ uráa-góɔ́rú beɔ́m, bika beɔ́ézi bedéé tééɔl níminí. ⁸ Nge wɔɔɔɔ idéé bɔwɔ́tá-dúnáa sɔsɔ: "Hiije-déé ɔ́íina waagbíri, amá wenbá baayáa we ɔ́i né, badatála beɔ́i kl. ⁹ Bulé né, ibó níbáadará ikáyaa wenbá ríɔa si ina we né sɔsɔ bókɔ́ni beɔ́i hiije-déé ɔ́íina." ¹⁰ Nge idéé bɔwɔ́tá-dúnáa waalí níbáani-daá botúúzi wenbá ríɔa baana né, kazó hba na badaavé né. Nge uráa woozu hiije ɔ́aana-daá.

¹¹ Wúro waagázɔ si lbéém wenbá baagáyaa we né, nge waana uró naáɔ badaá; lɛ idosúu hiije tóko.

¹² Nge wɔɔɔɔ yi sɔsɔ: "Mɔ́ɔɔndi, nǎíni ge nyáálá ngázɔɔ cé bika nyévéyina hiije tóko?" lró ceení tana kíɔ́mɔ́ti.

¹³ Nge wúro wɔɔɔɔ idéé bɔwɔ́tá-dúnáa sɔsɔ: "lǔkɔ́ imóúzi na imóú ikpɔ́ɔ yi lɔ́ temeenuú-dáa asɔ. Nna ge wényí ulá mányi lé." ¹⁴ Toovonúm, uráa ɔ́abata ge baayáa, amá ɔ́kɔ́ ge si balzi.»

¹⁵ Nna ge *Faaríizi-dúnáa* woobó bakála sááwóra nǎíni bayí Yeésu kɔ́ɔ-jǎ na hmatí na bobúu yi kɔ́ɔká né.

¹⁶ Nge beedíri bedéé *wanbaaráa* na Eróódi-déé *bɔwóɔ*-daá uráa sɔsɔ bóbo beféeri Yeésu sɔsɔ: «Kóɔɔní, ɔányi sɔsɔ toovonúm ge nyánhmatí bika nyánwílú Isɔ́ɔ-déé níbááwɔ na toovonúm, ngó bulé ge hɔ́dánnu naáɔ nundáare bika ndénbeemná uró izá-daá na hmatí. ¹⁷ Bulé né, feeri ɔ́aa wentí nyánmaazi tɔ́m tuna turɔ né: "Bulva níbááwɔ yáá bɔɔɔa sɔsɔ ɔ́ifere Róóma wúro kóɔɔní lampóo?" ¹⁸ Amá Yeésu nyi bedéé lɔ́ni-ɔ né, nge sɔsɔ: «Munáávikíwá bana! Wé-ɔ ge mínyím ma kɔ́ɔká? ¹⁹ lɔ́lú ma lideé mínverenáa lampóo né.» Nge baawíl yi lideé jɔ́ɔ kóɔɔmóɔ. ²⁰ Nge Yeésu wɔɔɔɔɔɔ we sɔsɔ: «Weení kɔ́jɔ́ɔ na yíɔe ge kɔ́ɔ?» ²¹ Nge boobúsi yi sɔsɔ: «Róóma wúro kóɔɔní ge.» Nna ge Yeésu wɔɔɔɔ we sɔsɔ: «Ijéle Róóma Wúro Róóma wúro-déé hbi bika icéle Isɔ́ɔ Isɔ́ɔ-déé hbi.» ²² Yeésu wɔɔɔɔ bulé né, nge bubá bulá we bíti beɔ́é beyéle yi.

²³ Bidéé wíre ɔ́m, *Sadusée-dúnáa* wenbá bóndóm sɔsɔ *Isɔ́ɔa ténveɔ́* né, boogóduu lǎɔ́ bɔɔɔɔɔɔ yi sɔsɔ:

²⁴ «Kóɔɔní, *andébiMúúsa* wɔɔɔɔ sɔsɔ a uró abaaló talóɔ ge waazi, igoobú wónghɔ́wɔ́ɔ leelú na ulóɔ bíya babísi koobúu waazi né idéé bíya. ²⁵ Ngó ɔ́ɔ ɔ́éé, koobíya lɔ́be wená. Kaɔaa hní weení wɔɔɔɔɔɔ aló né waazi, hñunáa idalóɔ né, inewú wɔɔɔɔɔɔ leelú, ²⁶ bulé ge bulaná sulé hní na toozo hní háli lɔ́be hní. ²⁷ Baríɔa baazi wóɔ́ né, nge leelú ɔɔɔɔ waazi. ²⁸ Tɔ́ɔ, hñúnáa

bariŋa boɓɓó yi né, wíre wendé ɛɛɔ́áa si befé bilé né, badaá weení ge leelú waaló?»²⁹ Yeésu woobúsi we sɛsi: «Míwe yisiti-daá! Káma mísi ɛɛɔ́-déé tóɔm tákaraɔ́a belenté idée yíko.³⁰ ɛɛɔ́áa wénném né, aláa na abaaláa boɔɔ́ndɔkɔwó ɔ́amá. Amá bóɔɔ́wóɔ ge nyazi *malááyikawá* ɛɛɔ́dáá.³¹ Biɔga ɛɛɔ́áa-déé féɔm tóɔm né, míɔákála ɛɛɔ́-déé tóɔm-daá baanmáa sɛsi: ³² «Móɔ ge Ibrahim na Isaáka na Yaakúbu bedéé ɛɛɔ́ né? Iɔdekéé ɛɛɔ́áa-déé ɛɛɔ́, amá weezini-dunáa déé hní ge ɛɛ́é.»³³ Zamóɔ waanú bilé né, nge idée wílú waalá we bití.

³⁴ *Faríizi-dunáa* waanú sɛsi bilé ge Yeésu waagá *sadusée-dunáa* tóɔm né, nge boodúzi ɔ́amá. ³⁵ Nge badaá kóɔɔ́m weení ɛɛ́é *Mará wulɔ́áa* né si ɛɛ́i Yeésu kɔɔ́ká né, wɔɔ́bóɔ́ɔ yi sɛsi: ³⁶ «Kóɔɔ́ní, Mará-daá wendé ge kóɔɔ́hɔ́e?»³⁷ Yeésu woobúsi yi sɛsi: «Nyóɔɔ́wólí Nyáɔ́ɔɔ ɛɛɔ́ na nyéwéɔ́biré ríŋa na nyéɔ́zeɔ́a ríŋa na nyóloɔ́maazé ríŋa.»³⁸ Mará-daá kóɔɔ́hɔ́e nɔ́ilé, ɔ́náná kaɔ́aa hɔ́e. ³⁹ Kóɔɔ́hɔ́e sílúe hɔ́e ɔ́lúú ɔ́e né nɔ́ɔ́: «Nyóɔ́wólí nyóɔ́wóɔ nyazi nyáɔ́ɔ́ɔɔ.»⁴⁰ Mará amó alééni ge *andébiMúúsa*-déé Mará na andébiwá-déé wílú telesééna.

⁴¹ *Faríizi-dunáa* tuuzéé bilé né, nge Yeésu wɔɔ́bóɔ́ɔ we tóɔm ⁴² sɛsi: «Wentí ge mɔ́nmaazínáa *Lɛeró*? Weení biyaaló ge ɛɛ́é? Nge boobúsi yi sɛsi: «ɔ́áwɔ́ɔa biyaaló ge ɛɛ́é.»⁴³ Nge Yeésu wɔɔ́ɔ́ we sɛsi: «Bulá nɔ́ɔ́ni ge Kezeɔ́a ɔ́acɔ́ɔ-ɔ́ɔɔ́ hɔ́a waanmatná yi ɛɛ́aa *Lɛeró* sɛsi "Máɔ́ɔɔ". Káma wɔɔ́ɔ́ ge sɛsi:

⁴⁴ «ɔ́áɔ́ɔɔ wɔɔ́ɔ́ Máɔ́ɔɔ sɛsi: Cɔɔ méɔ́ɔ́ɔ́w-ɔ́

Háli mandɔ́ nɔ́áɔ́aanáa nyánɔ́ɔ́-ɔ́e.»

⁴⁵ «A bilé ge *ɔ́áwɔ́ɔa* waayáa yi sɛsi "Máɔ́ɔɔ", bulá nɔ́ɔ́ni ge ɛɛ́é ibiyaaló ɔ́ɔɔɔ? ⁴⁶ Badaá naáɔ́ɔ toyúú tóɔm-bú ibúsi. Biɔɔ́a-ɔ́ ge naáɔ́ɔ tokúti ɔ́bóɔ́ɔ yi tóɔm.

23 Bilé ɔ́wóɔ́ ge Yeésu waanmatná zamóɔ na *ɔ́wanbaaráa*² sɛsi: «*Mará wulɔ́áa* na *Faríizi-dunáa* bánlúzi kɔ *andébi* Múúsa-déé *Mará* kutolúú. ³ Bilé né, ɔ́lá bika ifu wentí ríŋa bánɔ́matí mílú né, amá íkámáázi balakási. Káma badánlam wentí bánɔ́matí né. ⁴ Bón-vókí sɔ́ɔ́ti yini hndi bándini uráa faamíni-ɔ́, amá beɔ́m baditɔ́a bedéndendekiná ti na niiká basúná we. ⁵ Bán-lám balakási ríŋa ge sɛsi na uráa ina we. Bɔ́ɔɔ́ɔ́ né, bóɔ́ngɔ́wóɔ tɔ́ná báɔ́wá † bándám benyé na banóɔ́ɔ-ɔ́; bika bóɔ́nzúú kɔ́áyíwá tiwená kɔ́ééɔ́ kíbílúzi né ^{††6} Kóɔ́ɔ́-ɔ́ɔ́áare ge ɔ́ɔɔ́ɔ́ɔ́ ɔ́wóɔ́ ɔ́í-nawá-daá na *ɛɛɔ́ yaazeeɔ́e*, ⁷ bika ɔ́ɔɔ́ɔ́ɔ́e uráa wóɔ́ɔɔ́ɔ́ we benzéé we né, bika bánýaa we sɛsi «ɛɛɔ́-déé tóɔm wulɔ́áa kóɔ́ɔ́náa» zamóɔ-daá. ⁸ Biɔga mínyóɔ́ né, íkóɔ́ɔ́ɔ́ sɛsi báɔ́aa mílú sɛsi ɛɛɔ́-déé tóɔm wulɔ́áa kóɔ́ɔ́náa, káma ɛɛɔ́-déé tóɔm wulɔ́áa kóɔ́ɔ́nɔ́ kóɔ́ɔ́m ge míwená, biɔga míríŋa né, koobíya ge míɔ́é. ⁹ Ikáyaa naáɔ́ɔ ade laadóɔ-ɔ́ sɛsi míjáa, káma Caawó kóɔ́ɔ́m ge míwená, ɔ́náná Caawó uwe ɛɛɔ́ɔ́áa né.

¹⁰ Íkáyéle bayáa mílú sɛsi "Níbaáɔ́ɔɔɔ", káma Níbaáɔ́ɔɔɔ kóɔ́ɔ́m ge míwená, ɔ́náná *Lɛeró*. ¹¹ Míɔ́áá

kóɔ́ɔ́nɔ́ íbisi míɔ́éé ɔ́wóɔ́ɔ́-ɔ́ɔ́. ¹² Weení uríŋa wáɔ́ng-baazí ɔ́lú né, béndisi yi, bika weení uríŋa wéndisi ɔ́lú né, báɔ́ngbaazí yi.

¹³ Nbusú ɔ́amáana mílú *Mará wulɔ́áa* na *Faríizi-dunáa* munáávikíwá. Míndóɔ uráa *ɛɛɔ́-déé Kowúɔ́ɔ* wɔɔ́ɔ́. Míɔ́ɔ́ɔ́a míɔ́ánzɔ́ɔ, ngó míɔ́éɔ́yélí wenbá ɔ́ɔɔ́ɔ́ɔ́e né basóɔ.

[¹⁴ Nbusú ɔ́amáana mílú *Mará wulɔ́áa* na *Faríizi-dunáa* munáávikíwá. Mínléé leeláa-jó wenbíyóɔ ríŋa ɔ́wéɔ́ná né, bika mínlám sɔ́ɔ́ɔ́ndi kíbílúzi ɔ́ɔɔ́ɔ́ na bana mílú. Bɔ́ɔɔ́ɔ́ ge míɔ́éé tóɔm fɔ́ɔ́náa wánbáázi bulá ɔ́ɔ́ni.]

¹⁵ Nbusú ɔ́amáana mílú *Mará wulɔ́áa* na *Faríizi-dunáa* munáávikíwá. Míndéé níbaáni báa lé tenkú-ɔ́ na ade laadóɔ-ɔ́ na sɛsi iyúú naáɔ́ɔ ɔ́lá túúbá. Na a mííyúu yi, ɔ́bɔ́ɔ́ná yi níɔ́ni uró ɔ́deé-hndi waagílú mílú nabóle né.

¹⁶ Nbusú ɔ́amáana mílú níbaáɔ́ɔɔɔɔ njema wenbá míndóm sɛsi: "A uró woóɔ́uná *ɛɛɔ́-déé ɔ́áana* bidekéé tóɔm, amá a uró woóɔ́uná ɛɛɔ́-déé ɔ́áana-daá síká, aséé waalá wentí woóɔ́uná sɛsi wánlám né. ¹⁷ Kɔ́ɔ́ɔ́ féyí-dunáa njema mílú. Ngbetíi waagílú ná ge ye? Síká yáá ɛɛɔ́-déé ɔ́áaná wenká keeyéle ge síká waabísi ɛɛɔ́-déé hbi né? ¹⁸ Míndóɔ tóɔm ɔ́ɔɔ́ɔ́ sɛsi: «A uró woóɔ́-uná *ɛɛɔ́ sarási yaalandé*, bidekéé tóɔm, amá a uró woóɔ́uná saróɔ baalá batíni kɔ́ɔ́ né, aséé waalá wentí woóɔ́uná sɛsi wánlám né. ¹⁹ Njema bana! Ngbetíi waagílú ná ge ye? Saróɔ yáá kayaalandé wendé diiyéle ge saróɔ waabísi ɛɛɔ́-déé hbi né? ²⁰ Bilé né, ɔ́lúú sɛsi weení woóɔ́uná *ɛɛɔ́ sarási yaalandé* né woóɔ́uná wenbí ríŋa ɔ́ɔwe ɔ́ɔɔ́ né. ²¹ Weení woóɔ́uná *ɛɛɔ́-déé ɔ́áana* né, woóɔ́uná wenbí ríŋa ɔ́ɔwe kadaá né.

²² Weení woóɔ́uná ɛɛɔ́-daá né, woóɔ́uná ɛɛɔ́-déé kowuro-gbelé na ɛɛɔ́ weení ɔ́ɔ́ɔ́ kɔ́ɔ́ né. ²³ Nbusú ɔ́amáana mílú *Mará wulɔ́áa* na *Faríizi-dunáa* munáávikíwá. Míɔ́nverí yááɔ́ɔ́wá míɔ́nlanáa ɔ́óózi né-déé fuú-ɔ́ kóɔ́ɔ́hɔ́, bika míngbeɔ́náa wenbí bijaarée né Mará-daá: bile bínáábílé: toovonúm fúu, kɔ́nyɔ́ɔ́uré na uró ɔ́smná ɛɛɔ́. Tilé ge ɔ́ɔɔ́ɔ́ná ɔ́áana na ɔ́tási tu-ganáa. ²⁴ Níbaáɔ́ɔɔɔɔ njema, míɔ́ɔ́ɔ́ lím míɔ́nɔ́ɔ́ ɔ́ɔɔ́ɔ́ bika míɔ́nyóɔ́ míngbeɔ́ɔ́na raakúm!

²⁵ Nbusú ɔ́amáana mílú *Mará wulɔ́áa* na *Faríizi-dunáa* munáávikíwá. Míɔ́nyaalí yíka na nɔ́nyóɔ́ wóɔ́ɔ́ bika ɔ́ɔ́daá na njmul-ɔ́buná na wenbí mílúééɔ́ ɔ́ɔ́ni né. ²⁶ Faríizi-ɔ́ɔ́ɔ njem! Yaalú yíka-daá naaní na kowóɔ́ ɔ́ɔɔ́ɔ́ ɔ́lá ɔ́acɔ́ɔ-ɔ́ɔ́ɔ.

²⁷ Nbusú ɔ́amáana mílú *Mará wulɔ́áa* na *Faríizi-dunáa* munáávikíwá. Míjɔ́ɔ́ ge nyazi ɔ́ɔ́ɔ́lání baavóláázi ti né. A uró beéna tiwóɔ́ɔ, tiɔ́ɔ́ɔ́ beém, amá tudaána ɛɛɔ́áa mɔ́wá na kɔ́ɔ́ná áhɔ́ázi né. ²⁸ Bilé ɔ́ɔɔ́ɔ́ ge mínyóɔ́, uráa ɔ́á-daá né, bebeéna mílú sɛsi toovonúm-dunáa, ngó nbéém né, míɔ́áá né, munááíísi na kidaavééni ríke ge.

²⁹ Nbusú na mílú *Mará wulɔ́áa* na *Faríizi-dunáa* munáávikíwá. Mínyóɔ́ wenbá míɔ́nmaa *andébiwá*-déé ɔ́ɔ́lání bika míɔ́nyɔ́ɔ́ɔ́ toovonúm-dunáa-déé hndi ³⁰ bika míndóm sɛsi: «A ɔ́áɔ́ɔ́nwe ɔ́ájáaɔ́náná-déé sááti, ɔ́áɔ́tásuná we ɔ́ɔ́kɔ andébiwá. ³¹ Bilé ge míɔ́ɔ́ɔ́a míɔ́n-

luzí mídl seríya sísí mígéena wenbá baagɔ anqébiwá né bebíya. ³² Bulé né idéézi wenbí mǐjǎanǎa waabáazi né. ³³ Míí qomáa bɔɔzá ana dǐ! Nǐnǐ ge sɪ ilá na ulí azáaba nɪgbamɔ́ narí-daá? ³⁴ Bɔɔɔzǐ ge méngediríí míí *anqébiwá*, asénsi-dínáa na *Mará wulqáa*. Míngɔ́ɔ badaá nebére, iká nebére qǐni abelí akɔɔ-ɔ basí. Mínzutí badaá nebére agbáázá mídeé *Isɔɔ yaazéedé* bika itíni bɔwɔ́rɔ́ ulí téédɪ usɔ́s téédɪ ³⁵ na bika uráa toovonúm-dínáa, kɔgbɔɔ Abílu urɔ́ toovonúm-dɔ́ɔ hálí ngóni Sákáru Barasíí biyaalɔ́ weení mílgɔ́ yi Isɔɔ-déé qáana na sarási yaalandé bɔɔwɔ́tǎá né bedéé azimá-déé nɪgbamɔ́ narí ití mírɔ́. ³⁶ Ménveerím míí toovonúm sísí zaamáani kina kidéé uráa-ɔ ge nbusúwá turí turíja qǐ sɪ tití.

³⁷ Yerusalém, Yerusalém, nyɔ́ɔ weení nyángɔ́ɔ *anqébiwá* bika nyónɔ́wɔ́ɔ tɪndúnáa bó né, bɔɔ nǐnǐ-nǐnǐ ge mɔ́ɔɔzǐ sɪ modúúzi nyébiya nǐnǐna konqóowu wónduuzí kibíya kigelíni-de né, amá nyéégízi. ³⁸ Bulé né, Isɔɔ wándalúnáa míí míqáana. ³⁹ Káma ménveerím míí toovonúm sísí ketengere mídándanǎa ma hálí wíre wendé sɪ itó sísí: «Sám mɔ́ɔ- na kɔ weení lgerɛɛ na Ðádɔ́ɔ yídɛ-daá né.»

24 Yeésu waalí Isɔɔ-déé qáana-daá wéndéé né, nge idéé wanbaaráa woogóduu ɔ́ɔ bǎnwílí yi Isɔɔ-déé qáana-déé máa-déé kazɔɔ. ² Nna ge Yeésu wɔɔdɔ́ we sísí: «Mányi sísí míbéena buríja qǐ ya, bidángáa bóɔre qidíneé qɔɔwɔ́-ɔ. Buríja bínnuudí.»

³ Ijɔɔ oliviyéé tíni bɔɔ-daá né ge *wanbaaráa* woogóduu ɔ́ɔ fɔɔɔɔ-ɔ bɔɔɔzǐ yi sísí: «Feeri dǎa sáati wenkí sɪ bulá bulé né, na nyédéé konqé na qúúlínya kɔɔɔ-déé seríya.»

⁴ Nge Yeésu woobúsi we sísí: «Iguná laakáaru, naáɔ íketelési míí. ⁵ Káma uráa qabata wónɔɔni na máyídɛ-daá, bɔɔ sísí: «Mɔ́ɔ ge Lɛerɔ́», na betelési uráa qabata. ⁶ Mínnú banmáti yóóni tǐjɔ́ɔna né, na bolíni ndi tɔ́m. Íkaní nɪndǎáre! Bɔɔɔna bulé buríja bitála. Amá bidékéé sísí qúúlínya kɔɔɔ waadalaná. ⁷ Káma yíri wónyoo yíri, wúro iyoo wúro; Fǎrándíwǎ ndi-ndi-daá nyɔ́ɔ wánlám, ade iséle. ⁸ Bulé buríja bulé né, bɔɔɔ ge nyazi alɔ́ fuwǎ-dɔ́ɔ-déé nɔ́ɔsi kabaazíya. ⁹ Na bayá míí, banaazí míí bika bakɔ́ míí. Wenbá ríja baasi Isɔɔ né, bǎnluzí míí báqáare máyídɛ-ɔɔzǐ. ¹⁰ Na uráa qabata íbedi toovonúm fáa. Bǎnlú qamá wɔ́rɔ́ bika baluzí qamá báqáare. ¹¹ *Anqébiwá* bɔɔɔtúnáa qabata wándɔ́ɔ balú na betelési uráa qabata. ¹² Kidaavééniti lám wónqɔ́ hálí biyéle uráa tuutúuma-déé sɔɔlím ífɔ́ɔ. ¹³ Amá weení wónqɔ́ki ídi hálí bikádɔ́lɔ́ né, Isɔɔ wénléé yi. ¹⁴ Bénveerím qúúlínya ríja Isɔɔ-déé *Kowúrɔ́-déé* laabáaro kíféngi kina, na yíri báa wenkí uní kísí seríya. Bulé bɔwɔ́rɔ́ ge qúúlínya wángɔɔɔɔ.»

¹⁵ «A mílgóni una "Fɔ́rɔ́sɔ́ lǎálí-dɔ́ɔ" *anqébiDaníyéeli* waanmáti ídóm né íkóni isúu *qacurí-curí qidáare* (weení wángalí né, ínu bugutoluú kazɔɔ), ¹⁶ bidéé sáati né, wenbá bɔwe Yuudéé laadɔɔ-daá né bésé bedéé bóɔni-daá. ¹⁷ Weení lwe qam kɔjɔ́ɔ-daá dáálí ɔ́ † né, íketí sísí sɪ íkɔɔ igbuná awe qam-daá né. ¹⁸ Weení lwe

fɔ́ né íkabísi íwɔ́rɔ́ sísí sɪ íkɔ́gbɔ́ɔ idéé kpáyí. ¹⁹ Nbusú qamá na aláa beyé na fúúzi né, na wenbá bebíya wánmɔ́zɔ́ɔ we wé amɔ́ né. ²⁰ Izɔ́ɔ Isɔɔ sísí sɪ ise né, bíkasaaná kaanɔ́ǎ sáati yáa fɛzɔ́re wíre. ²¹ Sáati kurí, uráa wánnáa fúkúmsi ketengere badanáa ta sɪ qoo qúúlínya kabaazíya hálí ngóni ílɛɛdǐ né. Ngɔ́ bulé ge naáɔ tándanǎa sídaká. ²² A Isɔɔ ítátɔ́ wé-bíya beɔ́m, naáɔ ítábílízi ícɔ́ weezuú-daá. Amá wenbá waada ulzí we né bɔɔɔzǐ, waadɔ́ wé-bíya beɔ́m. ²³ Bulé né, a naáɔ wɔɔdɔ́ míí sísí *Lɛerɔ́* we cé yáa lwe lí, íkafa yi toovonúm. ²⁴ Káma lɛerǎa bɔɔɔtúnáa na anqébiwá bɔɔɔtúnáa wángɔɔɔ balá mamáaciwǎ kɔ́bɔ́ndi na mááqéwǎ na a bínjɔ́, betelési bikpedína wenbá Isɔɔ waada ulzí we né. ²⁵ Bulé né máábási míí.

²⁶ «Bulé né, a bevééri míí sísí íbéé yi tɛwɔ́lɔ́-daá, íkobó. Yáa a bɔɔdɔ́ míí sísí íbéé yi, ímɔ́sée cé, íkafa we toovonúm. ²⁷ Káma nǐnǐna bínnýaláazi wísi yaaludé fǎrándí na bikólósi sɪ yaazaladé fǎrándí né, bulé ge sɪ bulá *lrɔ́ Biyaalɔ́-déé* konqé wíre. ²⁸ Lénlé wenbí bíhízím né bɔwe né, nna ge abéɔ́tɛwǎ wónduuzí.»

²⁹ «Wé-bíya beɔ́m baajǎn bedéé fúkúmsi wɔ́rɔ́ né, wísi-daá, bínlám temeenuú; fɛɔ́ɔ-déé qɛnyem tón-dólósi, wúlási wánlú ísɔ́dáa sínzalí bika ísɔ́dáa yíkowǎ iséle. ³⁰ Na *lrɔ́ Biyaalɔ́-déé* qazítí ɔ́ɔ tulí ísɔ́dáa, na ade laadɔɔ-ɔɔzǐ yíriwǎ ríja íbáazi meedí bɛnwií. Bǎnnáa *lrɔ́ Biyaalɔ́* íkálílnǎ ísɔ́dáa nǐmíndi-ɔɔzǐ ína idéé yíko ríja na *asíce*. ³¹ Wéngediríí idéé *malááyikawǎ* na qɔ́gandíre kɔ́bɔ́ndɛ botúúzi wenbá waada ulzí we qúúlínya gootá natíndǎa-daá fúu cé na fúu lí né.

³² Igbelémǎ fiigíyée tulwɔ́. A bugéé kidéé wiláazi waalá síni bika fáadi wánzɔ́, mínyi sísí lɔ́ngɔ́re waa-jɔ́ɔ. ³³ Bulé qɔ́qɔ́ ge mínyɔ́ɔ qɔ́qɔ́, a mílnǎ wentí ríja máánmáti míí né, ídulí sísí *lrɔ́ Biyaalɔ́* waaɔ́ɔ, wánǎálí míqam wanasí. ³⁴ Ménveerím míí toovonúm sísí zaamáani kina kidéé uráa téndem na buríja máádi qǐ né bitála. ³⁵ Ade na ísɔ́dáa wéndelém, amá médeé nǐmaturé téndelém ketengere.

³⁶ Amá naáɔ waasi bidéé wíre yáa alɔ́wáati. *Malááyikawǎ* bɔwe ísɔ́dáa né baasi cáńfánǎ Biyaalɔ́, asée Caáwɔ́ riké. ³⁷ Wenbí bulá *anqébiNúhum-déé* sáati né nɔ́ɔ sɪ bilanǎ *lrɔ́ Biyaalɔ́-déé* konqé sáati.

³⁸ Bidéé sáati kurí, naaní na téeɔ́ kɔ́bɔ́ngi íbáazi nǐ lím íqɔ́ uráa né, uráa wéndíi bónnɔ́ɔ, bóngbɔ́wɔ́ɔ aláa bika bǎnvǎa bebíya hálí wíre wendé Núhum waazɔ́ɔ *mééle* né ítála. ³⁹ Bidefééri we natíri hálí lím kɔ́bɔ́nbɔ́ íkóni bíqɔ́ baríja. Bulé qɔ́qɔ́ ge sɪ bulá *lrɔ́ Biyaalɔ́-déé* konqé wíre. ⁴⁰ Lráa kɔ́wóle we fɔ́-daá ge na bɔ́selí kóqɔ́m biyéle sɔ́le nni. ⁴¹ Aláa kɔ́wóle we bǎnnam namíre-ɔ́ ge na bɔ́selí kóqɔ́m biyéle lí nni. ⁴² Bulé né ívére, káma mísi wíre wendé Mídɔ́ɔ sɪ íkóni né.

⁴³ Mínyi bulé sísí a qɔ́ɔ-dɔ́ɔ ífonnyi nuvoowú-déé alɔ́wáati wenkí nǐmulɔ́ sɪ íkóni né, wénveríi ícɔ́ɔnǎ waazǎ na nǐmulɔ́ íkɔ́kóni ísɔ́ qáana-daá. ⁴⁴ Bɔɔɔzǐ né,

† *Bɔ́lóm qamíni belé bedéé né, bǎnlám ge nyazi dáálí na bama yaagbanáde halí dáálí kurí kurí.*

mínyóó ḍɔḍɔ igbírú mídámáa káma *lró Biyaaló* sɪ ukóni né alɔwááti wenkí míyáaɔamáa né ge.

⁴⁵ «Weení ge bɔwɔtá-ḍóó ɪzuzéé bika igéé tuḷɔɔ igóbɔní waazí ɪ wénbɛéṛm ɪɔáana-daá bɔwɔtá-ḍɪnáa-ɔ, bika wánváa we kíqíim sááti wenkí bɪbɔ́ɔzi né? ⁴⁶ A bɪgée bɔwɔtá-ḍóó ɪmó igóbɔní waagábɪsɪ, nge wɔɔmɔɔnɔ́a ɪ wánlám tumére wendé waaḍɔ ɪ né, ɪnaa wenbi-níini-ḍóó. ⁴⁷ Ménveerím mí toovonúm sɪsɪ wánzɪ ɪ kóbɔ́ḥɪdɪ ɪdéé ḍó́ɔle ríɲa-ɔ. ⁴⁸ Amá a igéé bɔwɔtá-ḍóó tɪte ḥní, ẉnḍóm iwenbiré-daá sɪsɪ: "Mágóbɔní tángábɪsɪ ɔasam" ⁴⁹ nge weeḍéé wánmám ɪna wenbá tumére-daá né, wénḍíi bɪka ɪna nyɔɔráa ḅónnyɔ́, ⁵⁰ bɔwɔtá-ḍóó ɪmó ɪdéé kóbɔní wándalí wíre na alɔwááti wenkí ɪyaaḍóona né.

⁵¹ Igóbɔní wónɔɔẉóó ɪ na ɪfére ɪ munáávikiwá-déé kɪvɛɛẉ. ɪna ge wénwii bika wánlám mányɪ lé.

25 «Bilé né, wenbí ḅéngɛɛzɪnáa *lsɔ́ɔ-déé Kowúrɔ́* né nḍɔ́: aléewá fuú badatulí ta abaaláa né wɔɔg-bɔɔnɔ́a fuṭɪlawá balí weetáḥaṛs ketí. ² Badaa nɔ́ɔnɔ́wá kée laakááru buṛnsi-ḍɪnáa, bika nɔ́ɔnɔ́wá baaganáa kée áséhsí-ḍɪnáa. ³ Nɔ́ɔnɔ́wá laakááru buṛnsi-ḍɪnáa wɔɔg-bɔ́ɔ bedéé fuṭɪlawá né, bedekpedína núm † bánḍóó fuṭɪla-daá né aziya. ⁴ Amá nɔ́ɔnɔ́wá baaganáa kée asénsi-ḍɪnáa, belé ḅeegbedína núm aziya bedéé kparábáyáawá-daá. ⁵ Weetáḥaṛs tofolí kɔndé né, ḍóm waalá aléewá beṛm baríɲa ḅɔkɔ́ɔ ḍóm. ⁶ Nuvooḅẉore ge ḍugogoore wɔɔɔ sɪsɪ: "ɪbéé weetáḥaṛs, ɪlí ɪsím ɪ!" ⁷ ɪna ge aléewá beṛm baríɲa beevé bángbuṛi bavuṭɪlawá. ⁸ Nɔ́ɔnɔ́wá laakááru buṛnsi-ḍɪnáa wɔɔɔ́ áséhsí-ḍɪnáa sɪsɪ: "ɪva ḍáa mídéé núm, ḍédéé fuṭɪlawá wánḍɪm." ⁹ Áséhsí-ḍɪnáa woobúsi we sɪsɪ: "Aayí. Bɪdándalí ḍána mí, bilé né ibó yanɔ́áa-j̣ɔ́ ɪkámó." ¹⁰ Sááti wenkí beeḍéé ṃóó né ge weetáḥaṛs waadála. Wenbá bángbíṛu badɪ baɔamáa né, boovu ɪ baṣóó hiije ḍáana-daá, nge bɔɔɔ tará. ¹¹ Bilé ḅẉóɔ́ ge aléewá baaganáa waadála ḅónɔ́m sɪsɪ: "Kóbɔní, kóbɔní bátóló-ḍáa." ¹² Amá woobúsi we sɪsɪ: "Ménveerím mí toovonúm sɪsɪ máási mí." ¹³ Bilé né, ivére káma míɪsɪ wíre yáa alɔwááti wenkí *lró Biyaaló* sɪ ukóni né.»

¹⁴ «*lsɔ́ɔ-déé Kowúrɔ́* tɔɔɔɔ ge nyazi ɪṛó weení sɪ ɪdéé níbááẉ ge waayáa ɪdéé bɔwɔtá-ḍɪnáa ɪtaluná we ɪdéé ḍó́ɔle né. ¹⁵ Weejele ḳóɔṭṛṇ sɪká liideé kákpíṛɪ nasíle na núnówá, naáṛs sɪká liideé kákpáṛɲa, nge weejele toozo ḥní sɪká liideé núnówá. Weejele báa weení biluná ɪdéé konkáṛi-ɔ. Nge weeḍéé ɪdéé níbááẉ. ¹⁶ Weení beejele ɪ sɪká liideé kákpíṛɪ nasíle na núnówa né, waajáṇ ibó ɪlaná ye tuméré iyuú alɔbɔ́ɔ sɪká liideé kákpíṛɲa-ḍóó woobó ɪlá bilé ḍóɔɔ iyuú alɔbɔ́ɔ sɪká liideé kákpíṛɲa ḍɔḍɔ. ¹⁷ Amá weení beejele ɪ sɪká liideé núnówá né woobó ɪbáa bɔɔẉó ade ɪkɔ́ɔ ɪdéé kóbɔní-déé liideé ɪmóó ɪna. ¹⁸ Ḅẉóɔ́ ḳpeteree né, bɔwɔtá ḍɪnáa bana bedéé kóbɔní waadála, nge waayáa badaá báa weení sɪsɪ ɪtí ɪ wenbí waalaná ɪliideé né. ²⁰ Weení beejele ɪ sɪká liideé kákpíṛɪ nasíle na

núnówá né wɔɔɔɔnɔ́ ɪgóbɔní ɪzá-daá, nge waazí sɪká liideé kákpíṛɪ nasíle na núnówá kífalá ɪṭó sɪsɪ: "Kóbɔní, nyééjele ma sɪká liideé kákpíṛɪ nasíle na núnówá ge, ḅe sɪká liideé kákpíṛɪ nasíle na núnówá móóyúu alɔbɔ́ɔ né nḍɔ́." ²¹ ɪna ge ɪgóbɔní wɔɔɔ́ ɪ sɪsɪ: "Nyáálá kaẓɔ́, nyééjele bɔwɔtá-ḍóó kaẓɔ́ ḥní na toovonúm-ḍóó; mééjele nya c̣óɔ, nge nyááláná kɪ tumére na toovonúm né, ménjelii nya tumére kóbɔ́ḥɔ. Kɔni mána nya ḍɪfááru." ²² Weení beejele ɪ sɪká liideé kákpáṛɲa né wɔɔɔɔnɔ́ ɪgóbɔní ɪzá-daá ɪṭó ɪ sɪsɪ: "Kóbɔní, nyééjele ma sɪká liideé kákpáṛɲa ge, ḅe sɪká liideé kákpáṛɲa móóyúu alɔbɔ́ɔ né." ²³ ɪna ge ɪgóbɔní wɔɔɔ́ ɪ sɪsɪ: "Nyáálá kaẓɔ́, nyééjele bɔwɔtá-ḍóó kaẓɔ́ ḥní na toovonúm-ḍóó; mééjele nya c̣óɔ nge nyááláná kɪ tumére na toovonúm né, ménjelii nya tumére kóbɔ́ḥɔ. Kɔni mána nya ḍɪfááru." ²⁴ Weení beejele ɪ sɪká liideé núnówá né, wɔɔɔɔnɔ́ ɪgóbɔní ɪzá-daá né, nge sɪsɪ: "Kóbɔní, mányɪ sɪsɪ nyééjele ɪṛó weení ɪj̣ɔ́ káále né ge: Lénlé ndóóyúu né ge nyɔ́ɔɔṛɪ, bika nyángóm lénlé ndálára né, ²⁵ biyéle máání nundáare né, móóbóná nyédéé sɪká liideé núnówá mabáa bɔɔẉó ade mɔgbɔ́ɔ ye mamóó ɪna. Ḅe ye, mééjele nya nyéliideé." ²⁶ Amá ɪgóbɔní woobúsi ɪ sɪsɪ: «Bɔwɔtá-ḍóó tɪte ḥní bɪgaaḍóó. Nyányɪ bilé sɪsɪ lénlé módóóyúu né ge mɔ́ɔɔṛɪ bika mángóm lénlé mádálára né. ²⁷ Bilé né nyáaboná méliideé nzí bánkɪ; máágábɪsɪ ḍó́ né, mayaaṃó méliideé na adéé alɔbɔ́ɔ. ²⁸ Bilé né ɪlé sɪká liideé núnówá ɪj̣ɔ́ icéle weení ɪwená sɪká liideé mííli né. ²⁹ Káma weení ɪwená né, bándasí ɪ na iyuú bɪbá bɪḍóó, amá weení ɪvéyina né, bénléé wenbíyóó ɪwená né. ³⁰ Bɪga bɔwɔtá-ḍóó tɪte ḥní ɪmó né, ɪɔ ɪ temenuú-daá aṣó. ɪna ge wénwii ɪlá mányɪ lé.»

³¹ Sááti wenkí *lró Biyaaló* sɪ ukóni ɪdéé *ásicé*-daá ɪgána *malááyikawá* ríɲa né, ẉnɔ́ɔẉóó ɪdéé kowuro-gbelé ásicé ḥɔ-ɔ. ³² Yíriwá ríɲa wónduuzí waazá-daá. Wándarú ɪráa ḥɲnáa *ketirú* wándarú ɪsú féeni f̣ɔɔɔ, namíni f̣ɔɔɔ né. ³³ Wánzɪ féeni ɪgíqíiwú-ɔ, ɪsú namíni ɪnɪḅẉó-ɔ. ³⁴ Na wúro ɪṭó wenbá ḅẉe ɪgíqíiwú-ɔ né sɪsɪ: "ɪgóni, mínyóó wenbá majaa waaḍɔ mí alɔbáṛaka né, ɪṃó kowuro-ḍóó wenká baagbíṛu basí míí ḍoo balám ḍúúlínya né. ³⁵ Káma nyɔ́ɔsɪ waalá ma, nge mílvá ma kíqíim meḍí; ḍoolɔ́ɔ waalá ma, nge mílvá ma lím mɔ́nyóó, ṃówe ɪgóṇɪ, nge mílmó ma; ³⁶ ṃóɔɔ tunbóóló, nge míízúu ma ḳɔná; mánnyaadí né, míízúlu ṃóɔ́; ṃówe sáṛaka-daá né, mílgóni ṃóɔ́." ³⁷ Na wenbá baalá ɪsɔ́ɔ-déé ṣɔ́ɔlím né bobúsi ɪ sɪsɪ: "Dádóó, sááti wenkí ge ḍááná nya nyɔ́ɔsɪ wená nya ge ḍáává nya kíqíim nḍɔ́ yáa ḍoolɔ́ɔ wená nya ge ḍáává nya lím nnyóó? ³⁸ Sááti wenkí ge ḍááná nya nyówe ɪgóṇɪ ge ḍáámó nya yáa nyɔ́ɔɔ tunbóóló ge ḍóóyúu nya ḳɔná? ³⁹ Sááti wenkí ge ḍááná nya nyánnyaadí yáa nyówe sáṛaka-daá né ḍóóyúlu nyóó?" ⁴⁰ Na wúro ɪbúsi we sɪsɪ: "Ménveerím mí toovonúm sɪsɪ: Báa sááti wenkí ge mílálá mogoobíya bana badaá báa kúmúu naáṛs né, ṃóó ge mílálá." ⁴¹ Na ɪṭó wenbá ḅẉe ɪnɪḅẉó-ɔ né sɪsɪ: "ɪlaná ma bolíni mínyóó wenbá ɪsɔ́ɔ

†

waalá míl láálí né. Ibó idée nimíni idándurh ketengere baagbíru yi basí *Sitáani* na idée zíiniwá né idaá. ⁴² Ká ma nyóósi waalá ma, mídáfá ma kíqíim meji; qoolóó waalá ma, mídáfá ma lím mɔnyóó; ⁴³ Mówe igónú, mídámó ma; mójóó tunbóóló, mídósúu ma kpíná; Máányáádi buka mójóó sáráka, mídóbó isúlu móró." ⁴⁴ Na belé qɔqɔ bobúsi sɔsɔ: "Dádóó, sáátí wenkí ge dǎáná nya nyóósi yáá dólóó wená nya; nyégéé igóm yáá nyóóó tunbóóló; nyánnyaadí yáá nyóówe sáráka-daá ge dǎásíná nya?" ⁴⁵ Na wúro íbúsi we sɔsɔ: "Ménveerím míl toovonúm sɔsɔ báa sáátí wenkí ge mídála mo-goobíya bana badaá báa kúmúu naárɔ bulé né, mójóó ge mídála." ⁴⁶ Na beqéé azáaba kídéndérh né kidaá. Búga wenbá bǎnlám lɔóó-dée sɔólím né, belé beqéé weezuú kídéndérh né kidaá.»

26 Yeésu weedé tómwá tuna turíña wúlú né, nge wɔɔdó *wanbaaráa* sɔsɔ: ² «Mínyi sɔsɔ búga wé náále na beji *fele ndéé*-dée jíngáárí. Bángbáa *lró Biyaaló* becéle na baká yi qéni abelí akóó-ɔ.» ³ Nge lɔóó *sarásí lanqáa* kóbónáa na *téédí-daá kóbónáa-kóbónáa* woodúúzi qamá Kayífu, lɔóó sarásí lanqó kóbóní-dée qáana-daá. ⁴ Baanmáti banú qamá sɔsɔ bakpa Yeésu súmúú-daá buka bakɔ yi. ⁵ Amá sɔsɔ: «Bíkalá jíngáárí lɔwóre na bókókónú bitulúsi zamóó.»

⁶ Yeésu we Betáaniya téédí-daá Símóónú *ceníña*-dée qáana-daá né, ⁷ nge aló naárɔ woogóduu új ígána kpárábá kazóó ngi kidaá na liideé bóné tulaarí. Nge waabíru tulaarí Yeésu kɔjɔó-daá sáátí wenkí ilé lwe wéndíi kíqíim né. ⁸ *Wanbaaráa* waana bulé né, nge beeyéé baaná. Nge sɔsɔ: «Wé-ɔ ge wɔɔɔrɔsɔ tulaarí bulé? ⁹ Bayaabízi bayá kú liide-bóné, bókóó kiliideé bafa kadanbɔrɔsɔ.» ¹⁰ Yeésu waanú bulé né, nge sɔsɔ: «Wé-ɔ ge mínlám aló lɔóó kɔwóya? Kazóó hbi ge waalá ma. ¹¹ Káma báa sáátí wenkí mína kadanbɔrɔsɔ ge, amá bidékéé báa sáátí wenkí ge si iyuú mójóó míj.»

¹² Waabírúna ma tulaarí né, médéé bím ge waajám ukpírú bulé. ¹³ Ménveerím míl toovonúm sɔsɔ báa lé ge si beféeri laabaárɔ kiféngi dúúlínya ríña-daá, bǎnñmatí wenbí waalá né bɔɔɔɔlúna ɔ.»

¹⁴ «Nna ge *wanbaaráa* fuú na kɔwóle-daá kóqɔm weení bǎnyáa yi sɔsɔ Yúdásí Isikariyóo né, weedéé lɔóó *sarásí lanqáa* kóbónáa-jí ¹⁵ itó we sɔsɔ: «We ge mínváa ma a bigéé máágbá Yeésu mejéle mí?» Nge belé beejéle yi liideé gbóó ákóosaaláa. ¹⁶ Bidíña-ɔ ge waazóó níbáani na ukpa Yeésu icéle we.

¹⁷ Kpónó badaqɔ kú faadíni né-dée jíngáárí wíre kaqaa nde ge *wanbaaráa* wɔɔgónú bɔbóózi Yeésu sɔsɔ: «Le ge nyóóóléé sɔsɔ díkpuri nya *fele ndéé*-dée jíngáárí kíqíim?» ¹⁸ Nge woobúsi we sɔsɔ: «Ibó téédí-daá ñmáani-jí itó yi sɔsɔ kóbóní sɔsɔ: Médéé alowáátí waa-jóó, nyédéé ge mána médéé wanbaaráa si qidi fele ndéé-dée jíngáárí.» ¹⁹ Nge wanbaaráa waalá wenbí nóó Yeésu waanmáti we né bakpírú fele ndéé-dée jíngáárí.

²⁰ Kúdáani né, nge Yeésu na *wanbaaráa* fuú na kɔwóle bɔɔɔóó si beji kíqíim. ²¹ Bɔwe béndíi né, nge Yeésu sɔsɔ: «Ménveerím míl toovonúm sɔsɔ mídáa kóqɔm

wányám ma.» ²² Wanbaaráa waazóó kaanúña, nge bón-bɔɔzi yi kóqɔm-kóqɔm bángáa qamá sɔsɔ: «Dádóó, mójóó yáa wé?» ²³ Nge woobúsi we sɔsɔ: «Mána weení wányám ma né qéndíi nɔnyóó kóqɔmóó-daá.» ²⁴ *lró Biyaaló* wéndéé ññnáa baanmáa lɔóó-dée tóm tákarúda-daá ɔ né, amá nbusú na weení si iyá yi né. A bǎtálóó bɔdóó, buyaalá sóncí.» ²⁵ Nna ge Yúdásí, weení wányám yi né, wɔɔbóózi sɔsɔ: «Mójóó ge bigéé yáa wé kóbóní?» Nge Yeésu woobúsi yi sɔsɔ: «Nyóóó ná.»

²⁶ Bɔwe béndíi kíqíim né, Yeésu wɔɔgbóó kpónó, waazá lɔóó kɔɔ bité né, nge weebelí kú icéle *wanbaaráa* itó sɔsɔ: «lɔm itóó, módónóó nbulé.» ²⁷ Bulé bɔwóó né, nge wɔɔgbóó vínyi bíya-dée sɔlóm na kag-bóó, waazá lɔóó kɔɔ bité né, nge weejéle ke *wanbaaráa* itó we sɔsɔ: «Míríña inyóó, ²⁸ káma médéé azimá nbulé, bínáa kediyá azimá bubíru uráa tutúuma-ɔ na becé we bedéé alaháácíwá né. ²⁹ Ménveerím míl sɔsɔ módónónnyóó vínyi bíya-dée sɔlóm burh hálú wíre wendé si móbókónnyóó sɔlóm kífabí mána míl ma-jaa-dée kowúrúó-daá né.» ³⁰ Beedéé jíngáárí yéndíwá basá lɔóó bité né, nge baalú beqéé olivíyee tíni bɔɔ-daá.

³¹ Nna ge Yeésu wɔɔdó we sɔsɔ: «Nuvoowú kúna kúdtíña, mínzéé iyéle ma, káma baanmáa lɔóó-dée tóm tákarúda-daá sɔsɔ: «Mángóó ketirú na féeni iyá qamá fuúre-daá.» ³² Amá a méévé malí lɔqáa-daá, méndéé míl níbáawɔ mobó Galiléé laadóó-daá.» ³³ Nna ge *Pétro* sɔsɔ: «Báa baríña béndéé beyéle nya, mójóó médéézéé ketengere meyéle nya.» ³⁴ Nna ge Yeésu wɔɔdó yi sɔsɔ: «Ménveerím nya toovonúm sɔsɔ nuvoowú kúna kúdtíndíña, naaní na kalbáawɔ íbóó né, nyónjɔólí bɔɔ nabúdóozo sɔsɔ nyáási ma.» ³⁵ Nna ge *Pétro* wɔɔdó yi sɔsɔ: «Báa bínbɔɔzɔ sɔsɔ mána nya qɔsí, módónónnyóó sɔsɔ máási nya.» Nge wanbaaráa baaganáa ríña qɔqɔ wɔɔdó bulé.

³⁶ Bána Yeésu boobó bulé hálú batála qúdáare bǎnyáa qe sɔsɔ Getsemaanée né qúdaá. Nna ge Yeésu wɔɔdó *wanbaaráa* sɔsɔ: «ljóó cé, na mobó lí magázóó lɔóó.»

³⁷ Nge weegbedína *Pétro* na Zebedéé biyaalúnaa lééni. Bidéé sáátí ge waazóó kaanúña buka ulaakáari kɔrása.

³⁸ Nna ge wɔɔdó we sɔsɔ: «Málaakáari waazóó kaanúña páá hálú bínýelíi mazí. ljóó ce lɔóóná mílzá mána míl.»

³⁹ Nge woodorí ɔlú ulú bolíni cókó, nge waabá igɔjɔó adé lɔóó sɔsɔ: «Majaa, a bínlám, laná ma bolíni na wahála kagbóó kana. Amá bidékéé wenbí mójóóléé né íláná, wenbí nyóóóléé né íláná.» ⁴⁰ Yeésu wɔɔlúóó ikábisi *wanbaaráa* toozóóní-jí né, nge wɔɔmɔkóná we bónqóm. Nge wɔɔdó *Pétro* sɔsɔ: «A bulé mídábízi lɔóóná mílzá báa alowáátí cókó mána míl? ⁴¹ ljóóná mílzá buka lɔóó lɔóó na íkasála sitáani-dée kóóóó-daá. *lró* wená sɔólím si ulá, amá tɔɔsú tafíya.» ⁴² Nge woodorí ɔlú ulú bolíni cókó sílú-dée lɔóó sɔsɔ: «Majaa, a ndánlaná ma bolíni na wahála kagbóó kana, nge bín-bɔɔzɔ sɔsɔ mɔnyóó ke ge, nyédéé sɔólím íláná.»

⁴³ Waadákabisi *wanbaaráa*-jí né, wɔɔdóówɔkóná we bónqóm, káma qóm caarée we. ⁴⁴ Nge Yeésu weeyéle

we itorí ɪɪ lɪl bolíni cɔkɔ ɔɔɔɔ ɪsɔɪ toozo-dée na tɔm-bíya kɔɔɔmáa beɪn. ⁴⁵ Nge waagábɪsɪ wanbaaraa-jɔ ɪtɔ we sɪsɪ: «míbámáa ɔm mɪnveezí! Alɔwááti wenkí sɪ bakpa *Iró Biyaaló* bayaná alaháácí landáa né waajɔs. ⁴⁶ Igɔsɔ! Díɔdée! lbée, weení wánjám ma né waadála.»

⁴⁷ Babamáa ηmatre ge Yudási, *wanbaaraa* fuú na nɔwɔle-daá kɔɔɔm waadála ígána uráa fuúre bágána tókobíwá na ɔáázi. *Isɔw sarási landáa* kɔbɔnáa na *téedi-daá kɔbɔnáa-kɔbɔnáa* weegédíríná we. ⁴⁸ Yudási, weení wánjám yi né, waavóhégveeri we sɪsɪ: «Weení sɪ megbíríki yi mezée yi né, Yeésu nbulé. Igba yi.»

⁴⁹ Nna-ńna ge waanóm lkédge Yeésu-jɔ ɪtɔ yi sɪsɪ: «Méezée nya kɔbɔnɪ.» Nge weegbíríki Yeésu. ⁵⁰ Nge Yeésu wɔɔɔɔ yi sɪsɪ: «Mɔɔɔndɪ, la wenbí nyɔɔgónɪ lám né.» Nna ge baaganáa woogóduu bakpa Yeésu.

⁵¹ Bɪnáa Yeésu na wenbá né badaá kɔɔɔm weegbée ɪdée tókobí ɪcésɪ Isɔw sarási landɔ kɔbɔnɪ-dée bɔwɔtá-dɔs, nge bulé ɪlé ɪnɪgbamɔs. ⁵² Nge Yeésu wɔɔɔɔ yi sɪsɪ: «Bɪsɪná nyédée tókobí nɔs kɪɔɔɔdare, ká ma wenbá rɪŋa bónyooná tókobí né, tókobí ge sɪ basúná. ⁵³ Nyánmaazí sɪsɪ mádánbúzi mavínɪ majaa ikéjéle ma malááyikawá yooráa tutúuma fuwé fuú na náále na bɔwɔrɔ? ⁵⁴ Bɪnlám nɪínɪ na wentí Isɔw-dée tɔm waanmáti sɪsɪ bɪmɔɔna bulá bulé» né ikóódi?»

⁵⁵ Alɔwááti kum ge Yeésu wɔɔɔɔ zamɔ sɪsɪ: «Mílgálɪ ɪkɔnɪ sɪ ɪkpa ma na tókobíwá na ɔáázi nyazi mégée uráa-gɔsɔrɔ? Báa wɪre wendé, mɔjɔ Isɔw-dée ɔaána-daá ge mánwɪlɪ uráa Isɔw-dée tɔm, míɔákpa ma. ⁵⁶ Amá bulé burɪŋa bulá ge na wentí *andébiwá* waanmáa né ikóódi. Nge Yeésu-dée wanbaaraa waaya ɔamá bese beyéle yi.

⁵⁷ Wenbá baagba Yeésu né, beɔɔɔná yi Isɔw sarási landɔ kɔbɔnɪ kayíifu weení *Mará wɪlɔɔáa* na *téedi-daá kɔbɔnáa-kɔbɔnáa* tuuzée ɪdée né-jɔ. ⁵⁸ Pétro ɪlé woovu Yeésu ɪjɔɔna yi bolíni háɪ sarási landɔ kɔbɔnɪ-dée ɔaána-daá ɪsɔs ɪcɔɔ ɪna ɪlé ɪdée bɔwɔtá dɪnáa sɪ ɪna nɪínɪ sɪ bɪtená né. ⁵⁹ *Isɔw sarási landáa* kɔbɔnáa na yahúúɔwá-dée *tɔm-vɔsɔráa* kɔbɔnáa baaganáa wánjádɪ sɪ bobuuná Yeésu tɔm na bakɔ yi; ⁶⁰ Bodoyúú kúbúunáti na burɪŋa uráa ɔabata waalízi seríya bɔbɔti ŋɪ né. Kegbiirinɔ ge uráa nɔwɔle wɔɔɔɔnɪ ⁶¹ bɔtɔ sɪsɪ: «Irɔ ceení wɔɔɔɔ sɪsɪ: "Mánbuzí mɔjɔ *Isɔw-dée ɔaána* na mabísi mama ke we náádoozo."» ⁶² Nna ge Isɔw sarási landɔ kɔbɔnɪ waagɔrɔ ɪtɔ yi sɪsɪ: «Nyévéyina natírɪ sɪ nbúsi wentí uráa bana bónbuunáa nya né?»

⁶³ Amá Yeésu sumáa ge. Bɪnáa Isɔw sarási landɔ kɔbɔnɪ sɪsɪ: «Na Isɔw weezuú-dɔs-dée yíɔe-daá mɔnbɔɔzɪ nya sɪsɪ nvéeri-ɔa a nyɔɔ ge *Leeró, Isɔw Biyaaló.*» ⁶⁴ Yeésu woobúsi yi sɪsɪ: «Nyɔɔɔɔ ná. Biriké wentí sɪ mevéeri míl né ge sɪsɪ suná leleɔɔɔ, mɪnáa *Iró Biyaaló* ɪjɔɔ Isɔw yiko-dɔs-dée nɔsɔnɪ kíɔiwiú-rɔ. Mɪndanáa yi wán-galunáa ɪsɔɔɔdáa wéngedím ηmɪndɪ-rɔ.» ⁶⁵ Nna ge Isɔw sarási landɔ kɔbɔnɪ weelerɪ igúzúúdi † ɪtɔ sɪsɪ: «Weeg-

†

beená Isɔw. Bidokúti bɪbɔɔzɪ seríya-dɔs ɔɔɔɔ. Mílnɪ waanmáti ɪkpeená Isɔw né. ⁶⁶ Mɪnmaazí sɪsɪ wé?» Nge boobúsi sɪsɪ: «ɪmɔɔna bakɔ yi.» ⁶⁷ Nge bɔɔɔɔ ndɔɔɔlmá waazá-daá, bamá yi ɔɔɔɔwá, nebéere ɪcɔ yi kadáázi ⁶⁸ bɪka bɔndɔm sɪsɪ: «Leeró, turkɪ, weení waamaná nya?»

⁶⁹ Bɪdée sáati, *Pétro* ɔɔ asɔ tɔɔ-rɔɔzɪ. Nge alɔ bɔwɔtá-dɔs woogóduu ɪjɔ ɪtɔ yi sɪsɪ: «Nyɔɔ ɔɔɔɔ nyágána Yeésu Galilée ŋnɪ ge. ⁷⁰ Amá wɔɔɔɔɔɔ uráa rɪŋa ɪzá-daá ɪtɔ sɪsɪ: «Máasɪ wentí nyɔndɔm né.» ⁷¹ Sáati wenkí wéndéɔ ɔɔɔ wɔɔɔɔ né, kífalɔ waana yi iféeri wenbá bɔwe ŋna né sɪsɪ: «Ceení kána Yeésu nazaréeti ŋnɪ ge.» ⁷² Waadási ɪcɔɔɔ ɪɔuná sɪsɪ: «Máasɪ ɪrɔ ceení.» ⁷³ Bɪdási ɔkɔ né, wenbá bawɔnwe ŋna né, boogóduu bɔtɔ *Pétro* sɪsɪ: «Toovonúm ge, nyɔɔ ɔɔɔɔ nyégée ɪdée ɪrɔ ge, nyédée ηmatre wánwɪlɪ bulé.» ⁷⁴ Nna ge waanmatí sɪsɪ: «Isɔw ɪfɔ mánɪgbamɔs a ɔé bɔbɔti ge mɛnbélɪ. Máasɪ ɪrɔ ceení.» Nge kalɔbááwɔ waaján kɪbɔɔ. ⁷⁵ Nge *Pétro* wɔɔɔɔɔzɪ tɔm Yeésu wɔɔɔɔ yi sɪsɪ: «Naaní na kalɔbááwɔ ɪbɔɔ né, nyɔɔnɔkɔlɪ bɔrɔ nabúdoozo sɪsɪ nyáási ma» né. Nge waalɪ ɪbá iwíi.

27 Kiivé téeré né, *Isɔw sarási landáa* kɔbɔnáa na *téedi-daá kɔbɔnáa-kɔbɔnáa* wɔɔɔɔ bacáa lo-maazé na bakɔ Yeésu. ² Nge bɔɔɔɔkɪ yi nibé boboná yi becéle laadɔ-dée nɪbáadeerɔ Piláati.

³ Yudási weení waayá Yeésu né, waana sɪsɪ baazízi sɪsɪ bángɔs Yeésu né, waalá mányi lé ɪkɔɔ liideé gbɔɔ ákóosaaláa iboná icéle *Isɔw sarási landáa* kɔbɔnáa na *téedi-daá kɔbɔnáa-kɔbɔnáa* sɪsɪ: «Máálá alaháácí mayá ɪrɔ weení ɪdalá nabɔs né.» Amá belé boobúsi yi sɪsɪ: «Wentí waananá ɔáa. Nyɔjɔ nbulé.» ⁵ Nge Yudási wooboná liideé ɪlɔ Isɔw-dée ɔaána-daá. Nge weeɔɔe ɪɔɔ ɪɪ nibiiré ɪsɪ. ⁶ *Isɔw sarási landáa* kɔbɔnáa wɔɔgbɔɔ liideé bɔtɔ sɪsɪ: «Bɪɔafa nɪbááwɔs sɪsɪ ɔɔɔɔ liideé ana Isɔw-dée ɔaána-daá ɔɔjɔɔnɪ wɔrɔ káma ɪrɔ-dée azimá liideé ge agée.» ⁷ Baalaná ɔamá sááwɔra bɪtɔ né, nge bɔɔgbɔɔ liideé amɔ bamɔ ɔɔs maarɔ-dée ɔɔ bɛnbím ɪɔɔma. ⁸ Bɔrɔɔzɪ ge háɪ na sinje bánjyáá ɔɔ kɛrɪ sɪsɪ azimá-dée ɔɔ. ⁹ Bulé ge wentí *andébiYeremíya* waanmáti sɪsɪ: «bɔɔgbɔɔ liideé gbɔɔ ákóosaaláa ηŋnáa Israyéelɪ bíya waamáázɪ sɪ bɛfére ɪɔ né, ¹⁰ bamɔ ɔɔs maarɔ-dée ɔɔ ŋŋnáa ɔáɔɔs waavóhɔzɪ ma né» woogóodi.

¹¹ Booboná Yeésu laadɔ-dée nɪbáadeerɔ-jɔ sɪ bafɔsɔná yi, nge ɪlé wɔɔɔɔzɪ yi sɪsɪ: «Nyɔɔ ge Yahúúɔwá-dée wúro?» Nge Yeésu woobúsi yi sɪsɪ: «Nyɔɔɔɔ ná.» ¹² Nge Isɔw sarási landáa kɔbɔnáa na *téedi-daá kɔbɔnáa-kɔbɔnáa* woobuuná yi tɔmwá ɔabata, amá idobúsi we natírɪ. ¹³ Nna ge Piláati wɔɔɔɔ yi sɪsɪ: «Nɔdánɪ wentí rɪŋa bónbuunáa nya né?» ¹⁴ Amá Yeésu tobúsi yi natírɪ wenti rɪŋa waanmáti yi né turɔ háɪ bɪbá bulá laadɔ-dée nɪbáadeerɔ Piláati bíti.

¹⁵ Fele nɔɔe jíngáarɪ báa wenkí laadɔ-dée nɪbáadeerɔ wéndéréjém sáraka-dɔs kɔɔɔm weení zamɔ wɔɔɔɔɔlɪ sɪsɪ ɪcɔ né. ¹⁶ Bɪdée sáati né, sáraka-dɔs kɔbɔnɪ naáɔs we sáraka-daá, bánjyáá yi sɪsɪ Barabáasi. ¹⁷ Bɪnáa Piláati wɔɔɔɔzɪ zamɔ kiduuzée ŋnaamɔ né sɪsɪ:

«Weení ge mízwálée sisi méje? Barabáási yáá Yeésu weení bányaá yi sisi Lεεrθ né?»¹⁸ Káma Pilááti nyi bulé sisi sószi weeyelená bakpa Yeésu becéle yi.¹⁹ Sááti wenkí Pilááti cówó tóm yaavosódeé hna né ge idεeló weegédíri beféeri yi sisi: «Nkaqθ nyónóó uró dáyí-déyi-dóθ ceení-dée tóm-daá. Káma nuvoowú kina mááná wahála qabata médée qoozire-daá urózwí.»

²⁰ *Isó sarási lanqáa* kóbónáa na téédí-daá kóbónáa-kóbónáa waadási zamóo sisi kíkwázi Barabáási-dée cím bika bakθ Yeésu.²¹ Laadó-dée níbaadeeró waadási lóózi we sisi: «Beléeni badaá, weení ge mízwálée sisi méje» Nge boobúsi yi sisi: «Barabáási.»²² Bináá Pilááti kwóbózi we sisi: «Né we ge málaná Yeésu weení bányaá yi sisi Lεεrθ né?» Baríña boobúsi yi sisi: «Báka yi déni abelí akóo-ko.»

²³ Nge waadási lóózi we sisi: «Taalí wenkí ge waalá?» Amá belé baabá ge babamáa kóodi bínjaaría sisi: «Báka yi déni abelí akóo-ko.»²⁴ Pilááti waana sisi waawí we bika bíbamáa bós kpáa né, nge waajurí lím ísám urózi zamóo ízá-daá itó sisi: «Mánóoni féyi uró ceení-dée sím tóm-daá. Míj nblé.»²⁵ Nge zamóo ríña woobúsi yi sisi: «Idée sím-dée nígbamóθ narí íti dána débiya-dóró.»²⁶ Nna ge Pilááti weje we Barabáási. Búga Yeésu ulé né, weeyéle bosúti yi agbáázá bité né, nge wawgbóo yi icéle we sisi bóbóná yi baká déni abelí akóo-ko.

²⁷ Nge laadó-dée níbaadeeró Pilááti-dée sóójawá wooboná Yeésu idée kowuro-qugoré-daá; botúuzi sóójawá baaganáa ríña balára bamulná yi.²⁸ Baalízi yi igbiná izóóna né, bosúu yi tóko kíseemóθ.²⁹ Nge baalóθ wíláázi síjwá kwá-kwá né nyazi kowuro-vulóo bofu igjósó; bacáa qigeré baqθ uróni kíqíiwú-daá. Nge boozóm waazá-daá bánmθé yi bóndóm sisi: «Déézée nya yahúúqúwá-dée wúro.»³⁰ Bóndónáa yi ndóolmá bika bóngbawóθ qigeré bánmám igjósó-daá.

³¹ Baamóm yi bité né, nge baalízi yi tóko boozúu yi né, babísná idée-ndi bosúu yi. Nge beedeená yi si bakága déni abelí akóo-ko.

³² Baalí béndéé né, beegéti abaaló naárθ igée Siréeni téédí-daá hní. Bányaá yi sisi Síwóni. Nge baagba yi dóóle ísós Yeésu-dée déni abelí akóo.³³ Baadála qidáare wendé bányaá-qe sisi Gólógóota né, Gólógóota kutoluú ge sisi kójósó kwákwá qidáare,³⁴ nge baava yi víinyi bíya-dée sílóm baajaná faadíni nyéni-hní né sisi ínyoo. Waadím né, idetisi unyóo.

³⁵ Baagá yi déni abelí akóo-ko bité né, nge kwákwá tété igbiná-ko batára ye qamá.³⁶ Nge beedí kwákwá hna bénverii uró.³⁷ Nge baanmáa kpálíwá-ko bosúsi igjósó-ko wenbí-ko baagθ yi né sisi: «Ceeni ge Yeésu yahúúqúwá-dée wúro.»³⁸ Nge baagá uráa-góóráa kwákwé batasná yi. Kúqóm igíqíiwú-ko, waaganáa urókwá-ko.³⁹ Níbaá-dεeráa wándóózi yi, bánmθé yi,⁴⁰ bika bóndóm sisi: «Nyóó weení nyónyóm Isóo-dée qaána nbísi nma ke we náádoozo né, nyádítíña lεe nyádi a nyéegée *Isóo Biyaaló*, bika ngédi déni abelí akóo-ko.»⁴¹ Bulé qóqo ge Mará wulqáa na téédí-daá

kóbónáa-kóbónáa na *Isóo sarási lanqáa* kóbónáa wánmθé yi bóndóm yi sisi:⁴² «Weelé baaganáa, amá idánbízi ulé idi. A igée Israyéél wúro, íkédi leleedó déni abelí akóo-ko na qífa yi toovonúm!»⁴³ Isóo ge waa-va toovonúm né, Isóo íkóni ulé yi leleedó a izwálée yi, káma kwákwá sisi: "mégée *Isóo Biyaaló* ge."»⁴⁴ Bulé nóó ge bíkpedína uráa-góóráa wenbá baagá ina we déni abelí akóo-ko né bándóózi yi.

⁴⁵ Kpáa idaawó kéréfu fuú na natíle nbó qaaníña kéréfu natúdoozo, bulá temeenuú laadóo ríña-ko.

⁴⁶ Qaaníña kéréfu natúdoozo bulé ge Yeésu woogóo bícáari sisi: «Elíi, Elíi, lemá sabaktani», bugutoluú sisi: «Médée Isóo, médée Isóo, ngbaalá ge nyééje ma ndál.»

⁴⁷ Wenbá kwé hna ge baaní né, badaá nebére sisi: «Elíya ge wányaá.»⁴⁸ Nge badaá naárθ waaján ise íkóg-bóo kícé ilíi víinyi bíya-dée sílóm nyígáázi hní-daá íkwá isúu qigere kwá-daá íkpáázi Yeésu kwá-jí sisi ínyoo.⁴⁹ Baaganáa sisi: "«Lízim qibée sisi Elíya wóngóni ulé yi?»

⁵⁰ Amá Yeésu woodókoo bícáari, nge iweezuú waalí.

⁵¹ Nge Isóo-dée qaána-daá láámilé waadára nabóle kwékwé Isóo-daá ngóni ade; Ade weezéle, bítangbalíni ífé,

⁵² kwákwá ifulú bika Isóo-dée uráa qabata bánzím né ífé.⁵³ Yeésu weevé ulí kwákwá-daá né, belé qóqo baalí, nge baazóθ Yesusalém Isóo-dée téédí-daá balízi badí bawíli uráa qabata.⁵⁴ Róoma sóója kóbóni na sóójawá baaganáa bénverii Yeésu né, baana ade weezéle na wenbí ríña bulá né, nge nundáare kóbóné waazóθ we bótó sisi: «Toovonúm, uró ceení kééna *Isóo Biyaaló*.»

⁵⁵ Aláa qabata we hna bagazíhée bolíni begebéena; Qoo Galilée laadóo-daá ge boogónú Yeésu bángalám yi kwákwá.⁵⁶ Badaá, beé Maríyama Magídaláa aló, Maríyama Yaakúbu na Ísifu kwákwá na Zebedée biyaalúnáa igwé kwé hna.

⁵⁷ Qaaníña waalá né, qóóle-dóθ bányaá yi sisi Ísifu igée Arimatée téédí-daá hní bika igée Yeésu-dée wanbaaró qóqo né, waadála.⁵⁸ Uró uró woobó urókwá Pilááti lóózi yi Yeésu kwákwá. Nge Pilááti waava níbaáwó sisi becéle yi ki.⁵⁹ Ísifu kwákwá ki né, nge woogodíná ki kásáná.⁶⁰ Nge kwákwá ki idθ kwákwá kífalóθ waabáa ki idi bítangbalóθ-daá né kidaá; nge weebiláázi bósre kóbóné ito kwákwá kwá. Bulé kwákwá né, nge weedéé.

⁶¹ Bidée sáati kurí, Maríyama Magídaláa aló na Maríyama líni kwé hna, kwákwá kwákwá kwákwá kwákwá.

⁶² Kíivé né, bángburí fεezure wíre kifé né nblé, nge *Isóo sarási lanqáa* kóbónáa na *Faríízí-díná* booyóózi bobó Pilááti-jí.⁶³ Nge kwákwá yi sisi: «Kóbóni, qóókwázi sisi bóbó ceení kwákwá ina waazá né sisi: "Wé náádoozo wíre ménvém."»⁶⁴ Bulé né, fa níbaáwó sisi befére kwákwá hálí wé náádoozo na wanbaaráa íkókóni banmíli yi bika bótó zamóo sisi: "Weevé ulí uléqáa-daá". Bóbóti kegbiirínóo hní tuna tíngulí kaqaa hní."»⁶⁵ Nge Pilááti weevéeri we sisi: «lbée fereqáa. Iboná we befére kwákwá nínáa mízwálée né.»⁶⁶ Nge boobó si befére kwákwá. Baadáázi kwákwá-ko bósre kóbóné-ko na a naárθ weedekíná qe, batlí.

28 Beedji Sabáátí kífé láhađi tééré-tééré né, Mariyá-ma Magídaláa aló na Mariyáma lííní boobó sí bebéém ʙɔɔláláaw. ² Nna-ńna ge ade waabá biséle. Ðádóó-déé malááyíka waalí ʙɔɔláláá ití ibiláázi bóóre ití ʙɔɔl. ³ Wéndéé nyazi wɔlɔ́ ʙika igbíná izóóna né aabá avɔlɔmáa párí-párí nyazi d̄j̄m-bó. ⁴ Nge ʙuɔɔ feređáa nundááre, bénzelií ʙika babísi nyazi ʙuɔɔ. ⁵ Amá malááyíka wɔɔdó aláa sísi: «Mínyóó íkaní nundááre. Mányi sísi Yeésu baagá yi d̄éni abelí akóɔ-ro né ge mínjáádi. ⁶ Ivéyí cé káma weevé ʙíli ʙuɔɔ-daá ńńunáa waavóndóm né; Igbóni ʙéé lénlé baavónvílizi yi né. ⁷ Ibó d̄asam iféeri ʙwanbaaráa sísi: Weevé ʙíli ʙuɔɔ-daá. Wéndéé míli níbaáaw ʙéé Galilée. Nna ge míngɔmɔɔnáa yi. Wentí sí mevéeri míli né nbulé.» ⁸ Na nundááre na wenbi-níini kóɔɔńđe ge boodoóziná balí ʙɔɔláláaw-j̄j̄ bese bobó bekévéeri Yeésu-déé wanbaaráa laabáarɔ kirí. ⁹ Nna-ńna ge Yeésu wɔɔgóni ʙkétí we ʙt̄ we sísi: «Méézeé míli!» Nge boogóduu ʙj̄j̄ bosóm ʙt̄ɔv̄-daá bokúu yi téédi. ¹⁰ Nge Yeésu wɔɔdó we sísi: «Íkaní nundááre. Ibó iféeri mogoobíya sísi béđéé Galilée. Nna ge bánganáa ma.»

¹¹ Aláa ʙerí ʙɔwe níbaáaw-daá né, nge feređáa-daá nebére woobó téédi-daá bafa ʙɔɔ *sarásí lanđáa*

kóɔɔnáa wenbí ríńa ʙulá né-déé laabáarɔ. ¹² Belé boodúúzi d̄amá bána *téédi-daá kóɔɔnáa-kóɔɔnáa* balá sááwóra né, nge baava s̄ójawá feređáa ʙerí liide-ɔńé, ¹³ beféeri we sísi: «Wentí sí ʙmátí né nđj̄: Idéé wanbaaráa wɔɔgóni nuwoowú ʙanmíli yi sááti wenkí d̄óndóm né. ¹⁴ A ngó t̄m waadála laadóo-déé níbaadéeró, d̄j̄ sí d̄l̄l̄zína yi bugutoluú na mínyóó mídónyuu nɔwóya nakírí.» ¹⁵ Nge belé baamɔ liideé balá ńńunáa ʙanmátí we né. Bedéé ńmature d̄m d̄m, háli na sinje ʙánmátí t̄m t̄m yahúúdíwá ʙwótáa.

¹⁶ ʙuga wanbaaráa fuú na naárɔ né, ʙeéđéé Galilée bóɔ wenkí Yeésu waavónvéeri we sísi bóbo né-kírɔ.

¹⁷ Baana yi né, nge boozóm ʙt̄ɔv̄-daá bokúu yi téédi, amá badaá nebére waalá síka. ¹⁸ Nge Yeésu woogóduu ʙj̄j̄ ʙt̄ we sísi: «Baava ma yíko ríńa ʙɔɔ-daá na ade laadóo-ɔ. ¹⁹ ʙilé né, ibó ʙɔɔláláa yíri-báa wenkí-déé ʙráa médeé wanbaaráa, ilíri we lím-daá ʙɔ we túúbá lím na Caáwɔ na Biyaaló na Kezeńá d̄aciri-nga-déé yíde-daá, ²⁰ ʙwíli we bofu balá wenbí ríńa máázízíli míli né. ʙuga né, mówe míj̄ ge báa wíre wendé háli d̄úúlínya k̄ɔɔ. 25-oct-2010@09:28, Backup Description=24-août-2010@11:16, André DERMAN - Matthieu corrections Saki intégrées.